

גר קטן שנולד מישראל וביצית של נכריה

הרב שניאור פרדס - ראב"ד נתניה

המקרה

שאלת היחוס בביצית ופונדקאית * עיקרי טעמי הצדדים בקצרה * התחלפות דינה ויוסף

השאלות העומדות לדין

מקור דין "גר קטן" * מי הביא אותו להתגייר * כאשר הקטן בא מעצמו להתגייר * דעות הפוסקים להלכה * האם ניתן לגייר ללא כל בקשה מההורים או הקטן * הכרעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שבדיעבד הוא ספק גר * לדעת המנחת יצחק בדיעבד מועילה הגירות * כשיש ויכוח בין האב לאם * האם האב הוא בעלים על בנו לענין הגיור * האם הבי"י סובר כדרך זו * ראיות נוספות שכל גיור הוא על דעת בית דין

גיור בנו של ישראל הנולד מנכרית * דעת המהר"ם שיק בביאור דברי התו"ט והפני"י * פסק דין מהגר"ש אלישיב זצ"ל * לכאורה ישנה סתירה בפסקיו * יישוב דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל * דעת המטה לוי שהאב יכול לגייר * גם לדעת הדברי מלכיאל יכול האב לגיירו * כך נקט בפשיטות גם בשו"ת אגרות משה * כך פסק גם בשו"ת דעת כהן * ראייה נוספת מגיור עבד משוחרר * מדובר רק כאשר אין האם מתנגדת * האם לשיטת הדעת כהן יש חילוק בינו לבין אב גמור * דעת הגר"ז"נ גולדברג זצ"ל * תשובת הגר"א וייס שליט"א * האם בכהאי גוונא האב עדיף על האם * הגאון מטשעביץ ושו"ת משנה הלכות חולקים * דעת היביע אומר שאין האב יכול לגיירו * תשובת התעלומות לב שאינו נחשב כאביו לגיירו * האם נדרשת הסכמת בעלת הביצית * תשובת המנח"י בגיור ילדים מאומצים * טעם אחר בגיור מאומצים * סיכום השיטות בבנו של ישראל הנולד מן הנכרית

הגדרת מעמד האב והאם בגיור בנידון דנן * יתכן כי בנידון דנן דעת האם היא הקובעת * על דעת בית דין * גיורו של ספק יהודי הוא ודאי זכות * גיור תינוק אסופי שהוא ספק יהודי * האם הקטן הנמצא בעיר שרובם נכרים חייב להתגייר * כל זה רק משום שסביר כי בעתיד תשמור מצוות

דרכים בביאור כח דעת בית דין לגייר קטנים * דרכו של האבי עזרי – בית הדין הוא המגייר תמיד * ביאור שיטת הר"י * כדרך זו כתבו עוד בדעת התוספות בסנהדרין * בקובץ שיעורים למד משם להפך * ראייה מהתוספות במסכת יבמות * הגירות היא בידי שמים ולא האדם פועל אותה * סיכום הדרכים בתפקיד בית הדין בגירות

ההכרעה בנידון דנן * הסכמת הגר"א וייס שליט"א לפסק הדין * פסק הדין

המסקנות ההלכתיות העולות מפסק הדין

תמצית המאמר

דין היחוס בביצית ופונדקאית

מצינו סתירות רבות בהוראות המובאות בשם הגר"שז אויערבך זצ"ל, הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"ע יוסף זצ"ל, וכולם נקטו שיש לגיירו על כל פנים מספק. אמנם הציץ אליעזר, השבט הלוי והגר"מ אליהו זצ"ל נקטו כי הולד מתייחס אחר היולדת, ובשו"ת קנה בושם פסק שהאם היא בעלת הביצית, ואילו הגר"ש ישראל זצ"ל חילק בין השתלה בארבעים היום הראשונים להריון, שאז בטל הוא אל האם, לבין השתלה לאחר ארבעים יום, שאז קבל שם עובר, ובעלת הביצית היא האמא, אך דעת רבים מגדולי הפוסקים שאין הכרעה בדין זה, ויש לנהוג לחומרא כשני הצדדים.

בתשובות והנהגות בחלק ב כתב שהיולדת היא האם, ובחלק ד חזר בו שאף אחת מהם אינה נחשבת כאימו, ושוב חזר בו בחלק ה (וחידש שאולי שנהם נחשבות כאימהות, כך העלה גם באור לציון) ומסיק שיש לחוש מדינא לכל הצדדים.

הגר"א וייס שליט"א ביאר, כי מסתבר שהתייחסות הולד לאימו היא מכח הביצית, כשם שההתייחסות לאב היא מכח הזרע, אלא שיתכן שכאשר הביצית נרשעה ברחם הפונדקאית, נחשבת כחלק מגופה, ולכן הולד יתייחס אליה.

הצדדים סוכמו במאמרו של הגר"ב בארי שליט"א ובפסק הדין של הגר"מ רלב"ג שליט"א, כי נידון זה תלוי בנידונים נוספים: א. האם עובר ירך אימו. ב. האם האימהות נקבעת בשעת הלידה. ג. האם אין חשיבות לביצית שהוצאה מגוף האשה, כעין הנידון בעניין זרע שנלקח מהאיש. ד. הביצית נותנת את התכונות, ולכן יש לומר בעלת הביצית היא האם.

דיני "גר קטן"

מבואר בגמרא שבית דין יכול לגייר קטן, משום שזכות היא לו, וזכין לאדם שלא בפניו. ואם הקטן מתגייר יחד עם אביו, הדין פשוט יותר, משום שודאי ניחא ליה במה שעושה אביו בעצמו. גירות זו תלויה ועומדת עד שיגדיל, ומיד כשיגדיל יכול למחות ולהחליט שאינו חפץ בגירות זו, ואז למפרע אינה נחשבת כזכות, והרי הוא כנכרי לכל דבריו.

לכאורה משמע מרש"י שמבלי שהאב או האם יביאו אותו להתגייר, לא יוכלו בית דין לגיירו. אך לדברי הרשב"א אין זו כוונת רש"י, כי מדין זכין יכול בית דין לגיירו אם ישנה סיבה לעשות זאת, אלא שאין בית דין מחזר לגייר קטנים.

עוד נקט הרשב"א שאין חילוק בין אב לאם, והבנים נגררים אחרי האם, לא פחות מאחרי האב, אלא חילוק הגמרא הוא בין אם האב או האם מתגיירים יחד עם הבן, שאז פשוט שזכות לו להתגייר עימם, לבין מקרה שהאב או האם הביאו אותו להתגייר והם נשארים בגוינותם, ואף על פי כן נחשב הדבר כזכות. בריטב"א נראה שגרס כן בדברי רש"י.

אמנם השטמ"ק מעיר שברש"י לפנינו כתוב שמדובר דוקא כשאין לו אב, והאם מביאה אותו לבית דין להתגייר. לדעת השטמ"ק אם גם האב וגם האם יביאו אותו לגיירו, אין צריך דעת בית דין, וכן כאשר האב או האם מביא את הקטן ומתגייר עמו. ורק אם אחד מההורים מביא אותו להתגייר, ולא התגייר עמו, אז בעיני לדעת בית דין.

אמנם מפשטות דברי רש"י נראה שיש חילוק בין אב לאם, שאם האב מביא אותו "ניחא ליה במאי דעבד אבוה", ואילו כאשר רק האם מביאה אותו, אז מגיירים אותו על דעת בית דין. להלן נביא שכך פירשוהו הב"י והפוסקים.

מדברי הרא"ה נראה שכל שאביו או אימו הביאוהו להתגייר, נכלל ב"ניחא ליה במאי דעבד אבוהו", ורק כשאין לו אב ואם, והקטן בא מעצמו להתגייר, בזה חידש רב הונא, שאפשר לגיירו על דעת בית דין מדין זכיה. ובריטב"א מבואר, כי למרות שלא פירש כמו הרא"ה, מכל מקום מודה הוא לדינא, כי אם הגיע מעצמו להתגייר, ניתן לגיירו, ורק במקרה שאין לו דעת לבקש זאת, וגם האב והאם לא הביאוהו, רק אז אין מגיירים אותו.

לדעת הטור ביש לו אב אין צריך לדעת בית דין, ורק כשבא להתגייר ללא אב, בית דין מגיירין אותו על דעתם. מדברי הבה"ג משמע שפסק דלא כרב הונא, שאי אפשר לגייר על דעת בית דין, ועל כך תמה הטור.

לדברי הב"י והפרישה, כוונת הבה"ג היא כשיטת רש"י, שהחידוש של רב הונא הוא שדי בכך שהאם הביאה אותו להתגייר, ולא רק כאשר האב הביא אותו, ומה שכתב הבה"ג שאין מגיירים קטן, היינו במקרה שהוריו לא הביאו אותו, שאז אין בית דין יכול לגיירו מעצמו. לדברי הב"ה, גם רש"י מודה לדעת הטור שגם כאשר אין לו אב ואם יכולים בית דין לגיירו מרצונו, וכך היא גם דעת הרמב"ם והסמ"ג.

השו"ע פסק כדעת הטור, שבית דין יכול לגייר גם ללא שהביאוהו האב או האם, אלא שבכהאי גוונא, וכך גם כשהאם מביאה אותו, הגירות היא על דעת בית דין, ואילו כשיש לו אב, אין צורך בדעת בית דין, כיון שהאב הביאו להתגייר.

לכאורה מכל האמור עולה, כי אין בית דין יכולים לגייר את הקטן, ללא שאביו או אִמו הביאו אותו להתגייר, או שהוא עצמו בא ומבקש להתגייר, וכך כתב הב"י בשם המרדכי. אבל הדרכי משה הביא שהר"ן חולק, ולדעתו אף שאין בית דין מצווה לגייר קטנים, ללא בקשתם, מכל מקום אם עשו כן, הגירות מועילה. וכך היא שיטת הרשב"א.

לשיטת הרי"ד מדובר בכהאי גוונא שאין לו אב ואם, אלא בית דין מצאוהו מושלך, או ששבוהו וגיירוהו בעל כרחו, ומהני הגירות. ויש להסתפק האם לדעתו בית דין יכולים לגייר קטן בעל כרחו בכל גוונא, או שדוקא במקרים שמסיבה מסוימת באו הקטנים לידם, כגון בתינוק שנמצא מושלך, או שנשבו במלחמה, אפשר לגיירם בעל כרחם לדעת הרי"ד.

הב"ח והש"ך פסקו כדעת המרדכי שאין בית דין יכול לגייר את הקטן שלא מדעתו או מדעת אביו או אִמו, כפי שדייקו גם מסתימת לשון הטור והשו"ע, ושלא כדעת הר"ן שהגירות מועילה גם אם גיירוהו ללא כל בקשה מצידו.

הגרי"ש אלישיב כתב שעל אף שיש ראשונים שסוברים שבדיעבד מועילה הגירות, אף אם גיירוהו מעצמם, מכל מקום מאחר שנחלקו הראשונים בדין זה, ומפשטות לשון השו"ע משמע שאי אפשר לגיירו, על כן יש לדון את הקטן שגוייר באופן זה, רק כספק גר. אבל בשו"ת מנחת יצחק נוטה להכריע שבדיעבד מועילה הגירות בכהאי גוונא, אלא אם כן גיירוהו בעל כרחו ממש, כאשר הקטן התנגד בפירוש לגירות זו.

יש לדון מה הדין כאשר האב והאם חלוקים בדעותיהם האם לגייר את הקטן, האם במצב כזה ניתן לגיירו, והאם ישנה עדיפות לדעתו של אחד מהם, ודעת מי היא המכריעה.

מדברי הרשב"א מבואר כי אין חילוק בין האב לאם, והבנים נגררים אחרי האם, לא פחות מאחרי האב, ולדעת השטמ"ק האם עדיפה על האב, כי הבנים נגררים אחר דעת האם יותר מאשר אחרי האב. להלן נביא שכך נקט בשו"ת

דעת כהן, שמטעם זה יכולה למנוע את גיור הבן על ידי האב.

אמנם הב"י והפוסקים למדו מדברי רש"י, וכך נפסק בשו"ע, שהאב עדיף על האם, ואם האב מביא את הבן הקטן לגיור, הגיור נעשה על דעת האב, ואילו כאשר אין לו אב, והאם מביאה אותו, הגיור הוא על דעת בית דין.

אמנם לא מפורש בדבריהם מה הדין כאשר יש לו אב, האם האב יכולה להתנגד לגיור, ומפשטות לשונם משמע שאם יש לו אב, האב מגיירו ללא שום הגבלה, וכך נראה מתוך פסק דינו של הגר"ש אלישיב זצ"ל. אך מדברי הפוסקים אין הכרח לכך, ויתכן שדברו כאשר אין ויכוח ביניהם, אולם אם האם תתנגד, יתכן שדי בהתנגדות האם, כדי שהגיור כבר לא יחשב כזכות גמורה, ובכהאי גוונא לא ניתן לגייר את הקטן.

מדברי הגמרא והשו"ע משמע שכאשר אביו של הקטן מביאו להתגייר, אין הגירות על דעת בית דין, ויתכן שיש חילוק מהותי ביניהם, כי כאשר יש לו אב, הוא המגייר אותו, ואילו כאשר אין לו אב, בית דין הם המגיירים אותו, מדין זכין.

הזכר יצחק יסד על פי דברי הרמב"ם, שלאב נכרי יש בעלות על בניו למכרם לעבדים. בספר מקור ברוך ובמשנת רבי אהרן כתבו שלפי זה מה שהאב מגייר את בנו, אינו מדין זכין, אלא כיון שהבן הוא שלו, וכשם שיכול למכרו לעבד, יכול הוא גם לגיירו, ורק כאשר האב אינו מגיירו, אז צריך להגיע לדין זכין כדי שבית דין יוכל לגייר את הקטן.

בדרך זו דן גם באבי עזרי, אך הקשה שבגמרא משמע לא כך, שגם גיור הקטן עם אביו הוא רק מדין זכין, ובמשנת רבי אהרן נדחק בישב קושיא זו.

לכאורה כדרך זו יש ללמוד מתוך דברי הב"י, שדימה את דין האדון המטביל את עבדו, לדין האב, כיון ש"רשות רבו עליו", מכך לכאורה נראה שכוחו של האב בגיור בנו הוא מכח בעלותו על הבן, וניתן לדמות זאת לסמכותו של האדון. לפי זה היה עולה, כי לא יתכן לגייר קטן, נגד רצון האב, גם אם יהיה הדבר זכות גמורה לבן, שכן האב בכוחו כבעלים יכול להתנגד ולמנוע את הגיור.

אלא שבאמת מדברי הטור והב"י שם מוכח להיפך, שהטבלת העבד על ידי האדון שהיא "על דעת בית דין", דומה להטבלת גר קטן על ידי אביו, הרי שגם גיור קטן על ידי אביו הוא גיור על דעת בית דין ומדין זכין, ושלא כדרכם של המקור ברוך ומשנת רבי אהרן על פי הזכר יצחק.

כך מוכח גם מדברי הראשונים, התוספות ותוספות הרא"ש והריטב"א והר"ן בסנהדרין, שכל גרות של קטן היא רק מדין זכין, גם כאשר אביו מביאו להתגייר עמו, וכבר הוכיח כן מדבריהם רבי עקיבא איגר. וכך מבואר מלשונו של הרמב"ם שלא חילק בין המקרים, ונקט שכל גיור קטן הוא על דעת בית דין, ומדין זכין לאדם שלא בפניו.

ומוכח מזה, שכל החילוק בין גיור על ידי אביו, לגיור כשאין אב, הוא רק מי עושה את הדבר לזכות, האם משום החלטת האב, או שהזכות נקבעת על דעת בית דין, אבל הכל הוא מדין זכין, ואין לאב סמכות מהותית, ללא דין זכין.

כך מבואר גם מהב"ח שלמרות שחילק בין אביו לאמו שצריכה דעת בית דין, מכל מקום סיים בדימוי לדברי הרמב"ם והסמ"ג, שסתמו וכתבו שכל גיור קטן הוא על דעת בית דין. לפי זה, מכיון שאין לאב בעלות על בנו הקטן, וכל הנידון הוא אם הגיור הוא זכות, נראה כי אם ברור שהגיור הוא זכות עבורו, ניתן לגייר את הקטן גם אם אביו מתנגד.

אמנם גם לשיטת הזכר יצחק, שלאב יש בעלות על בניו לענין הגיור, מכל מקום נראה שבעלות זו ניתנה רק לאב גמור, אבל אם האב יהודי והבן הוא גוי, הרי גם לסוברים להלן שדינו כאב לענין הגיור, מכל מקום אין לו בעלות זו, ואם הוא יכול לגייר, זה רק משום "דניחא ליה במאי דעבד אבוה", ובכהאי גוונא לא יוכל להתנגד מדין בעלים, אם בית דין יכולים לגיירו על פי בקשת האם מדין זכין.

גיור בנו של ישראל הנולד מנכרית

האחרונים דנו בישראל שנולד לו בן מאשה נכרית, האם האב יכול לגייר את בנו, או שכיון שעל פי הדין אינו נחשב כבנו, אם כן למרות שהוא אביו הביולוגי, מכל מקום כיון שאינו אביו על פי ההלכה, אינו יכול לגיירו.

התו"ט והפנ"י דנו לענין ממזר שיכול להכשיר את בנו, על ידי שישא שפחה כנענית, ובניו יהיו עבדים, וכשישחרר אותם יהיו גרים כשרים. ופירשו שהסיבה שלא ישא נכרית ויגייר את הבנים, היא משום שאין הדבר בידו, ובית דין לא יוכל לגייר אותם ללא בקשתם. אלא שלא פירשו למה לא יוכל בית דין לגייר את הבנים על פי בקשת האב.

לדברי המהר"ם שיק, טעמו של התו"ט הוא משום שכיון שבנו של ישראל הנולד לו מנכרית, אינו נחשב כבנו על פי הדין, אם כן גם לא יוכל להביא לבית דין להתגייר, אלא אם כן האם הנכרית תביא אותו להתגייר.

אך כתב שבדעת הפנ"י אין הכרח לפרש את כוונתו כמו התו"ט, ויתכן שכוונתו היא שכיון שגר קטן יכול למחות כשיגדיל, אם כן כאשר האם היא נכרית, יש לחוש שיגרר הבן אחריה, וכשיגדל לא יחפוץ בגיורו, ואין ביד אביו להבטיח את גיורו, אלא אם ישא שפחה, שיכול לשחרר את בנה, ולהפכו ליהודי בעל כרחו.

הגרי"ש אלישיב זצ"ל בפסק דין, הביא מחלוקת בדין זה, ודעתו נוטה שאינו נחשב כאביו, ואינו יכול לגיירו, כדעת הכס"מ והמהר"ם שיק, ושלא כהמטה לוי. אלא שמכל מקום יש צד שמועילה הגירות בדיעבד, לדעת הסוברים שבית דין יכול לגייר גם בלי דעת הקטן והוריו, ולכן פסק שלמעשה הוא ספק גר.

אלא שמצינו תשובה מאוחרת יותר, הסותרת לכאורה את הכרעתו האמורה, ושם נקט הגרי"ש שאפשר לגייר את הקטן על פי בקשת אביו היהודי, למרות שהבן נולד מנכרית, ודחק שגם התו"ט מודה שיכול האב לגיירו למרות שאין הבן מתייחס אחריו, ובנה הכרעה זו על דברי הרשב"א, שבית דין יכול לגייר קטן גם ללא כל בקשה מאביו.

הרמב"ם כתב לגבי בן הנולד מנכרית אשת יפת תואר, שבית דין מטבילים אותו על דעתם, ופירש הכס"מ, כי כשם שפירש רש"י שאם אין לו אב, ואָמו מביאה אותו להתגייר, בית דין מגיירים אותו על דעתם, כך גם בן זה שנחשב כמי שאין לו אב, בית דין מגיירים אותו על דעתם. מכך למד הגרי"ש שבנו של ישראל מן הנכרית, אינו נחשב כבנו, גם לענין הגיור.

והנה אף שכתב הכס"מ שהבן נחשב כמי שאין לו אב, מכל מקום לא כתב שהרמב"ם מדבר כאשר האם הביאה אותו להתגייר, ומשמע כי בית דין יכול לגיירו ללא בקשת האם. יתכן שכוונת הכס"מ היא רק לומר שכיון שבן זה אינו מתייחס אחר אביו, לא מתקיים כאן דין גיור על ידי הבאת האב, וכשם שאם אָמו הביאה אותו להתגייר, מגיירים אותו על דעת בית דין, כך גם בית דין יכול לגייר את הבן הזה על פי בקשת אביו הביולוגי, על דעת בית דין.

ביאור הדברים הוא, כי אף שאין הבן מתייחס אחריו, מכל מקום אביו הטבעי המגדלו, לא גרע מאָמו שיכולה להביא אותו להתגייר, אף שאין דינה כאב, ואינה יכולה לגיירו לבדה, ויש בכך סיבה שבית דין יגייר אותו על דעתם.

נראה כי זו כוונת הגרי"ש כשהביא את שיטת הרשב"א, כי גם אם לא נפסק כדעת הרשב"א, שבית דין מגיירים על דעת עצמם, מכל מקום כאשר ישנה סיבה לגיירו, כי האם ביקשה זאת, או האב הטבעי, בכהאי גוונא כולי עלמא מודים, שבית הדין יכול לקבל את ההחלטה שהגיור הוא זכות לקטן, ולגיירו על דעת בית דין.

בכך מיושבת הסתירה בין תשובות הגרי"ש, כיון שפסק הדין הראשון עסק במקרה שהאב גייר את הבן הקטן בניגוד לדעת אָמו הנכרית, וכיון שאינו אביו על פי ההלכה, אין לו מעלה על פני האם, ואינו יכול לגייר את הבן בניגוד לדעתה.

לעומת זאת, התשובה השניה עוסקת בדיני אימוץ ילדים, ולא מדובר על גיור בהתנגדות האם, אלא האם בית הדין יוכל לגייר על פי בקשת אביו, ובזה הכריע שאף שאינו אב גמור, מכל מקום לא גרע האב הטבעי מהאם, ובית הדין יוכל לגייר את הקטן על פי בקשתו, אלא שהגיור יהיה על דעת בית דין, ולא מדין אב ממש.

לדעת המטה לוי, פשוט שאביו הביולוגי יכול לגייר אותו, ו"לא יעלה על הדעת להגיד שאינו אביו", משום שזכות היא בעינינו לעשות מה שאביו רוצה, ואינה תלויה בהגדרה ההלכתית שלו כבנו, אלא במה שבנו סומך עליו למעשה כאביו. כך נוטה גם בשו"ת דברי מלכיאל, וכך נקט גם בשו"ת אגרות משה.

זו גם דעתו של הגרא"ה קוק זצ"ל בשו"ת דעת כהן, שדין הגיור אינו תלוי ביחוס ההלכתי שלו כאביו, אלא בזה שהבן סומך על אהבתו הטבעית, וניחא ליה במה שיעשה אביו, והוכיח כן מכך שהאב המתגייר יכול לגייר את בנו עימו, למרות שמיד לאחר שנתגייר האב, הרי הוא כקטן שנולד, ואינו אביו לכל דבר.

לדעת המהר"ם שיק והאחרונים, שלא נקטו כדבריו, יש מקום לכאורה לדחות ראיה זו בשתי דרכים:

הדרך הראשונה היא, שגם אם האב מתגייר ראשון, מכל מקום האב הוא זה שהביאו להתגייר, ודי בזה כדי לקבוע שהדבר הוא זכות עבורו, ואין הדבר תלוי ברגע הגיור, אלא בזמן שהאב בא להתגייר והביא את הבן להתגייר עימו.

הדרך השנייה היא, כי אף אחרי שהאב מתגייר והוא כקטן שנולד, ואף שלדיני איסורי עריות ופסולי עדות פקעה קורבתם של הגרים, מכל מקום לענין דברים אחרים עדיין מיוחס הוא אחריו, כגון אם היו לו בנים ונתגייר, שקיים פריה ורביה, למרות שישראל שנולדו לו בנים מנכרית, אינו מקיים בהם מצוות פריה ורביה.

כעין זה מצינו שכתב גם בזכר יצחק שנכרי שנתגייר ונשאר לו בן נכרי, עדיין הוא יכול למכרו, ולא שייך דין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי אלא לענין דיני קורבה, אבל הבן שהוא שלו מחמת שנולד ממנו, נשאר שלו גם אחרי

שנתגייר, ולא פקעו זכויותיו. אבל ישראל שנולד לו בן מן הנכרית, אינו בנו לשום דבר, ואין לו בעלות עליו למכרו.

עוד הביא בדעת כהן ראייה נוספת מדין טבילת עבד, ששם גם הבה"ג (המובא לעיל) הסובר כי בית דין אינו יכול לגייר קטן, ללא דעת אביו או אימו, מודה שבית דין מטביל את העבד, על פי החלטת בעליו - אדונו, וביאר הב"י שהוא נחשב כאביו. מכך הוכיח שאין צורך באביו ההלכתי, אלא כיון שהוא האפוטרופוס שלו המגדלו, סגי בזה שיכול לגיירו.

אמנם יש לפקפק בראיה זו, כי הרי האדון יכול להטבילו אפילו בעל כרחו, משום שזכותו להחליט מה יהיה עם העבד, ואם נלמד משם את גדר האב בגיור בנו, יצא מכך להפך, שגדר האב כאן אינו תלוי באהבת הבן, ובכך שהוא סומך עליו, אלא משום שהוא באחריותו המשפטית וזכותו להחליט ולנהל את חייו, ולא די באבהות הביולוגית הטבעית (להלן נביא שכך הקשה הגרז"נ גולדברג זצ"ל, ואת מה שתירץ על כך).

לדעת הראי"ה קוק זצ"ל, האב יכול לגייר את בנו הביולוגי. אולם רק אם אמו של הבן שהיא גויה, אינה קיימת, או שהיא קיימת ומסכימה. אולם אם היא קיימת ומסתמא היא מתנגדת, לא יועיל רצונו של האב שאינו אב הלכתי, כי הבן סומך יותר על אמו ונגרר אחריה.

גם דעת הגרז"נ גולדברג זצ"ל במאמרו בספר שורת הדין היא, שהאב הטבעי יכול לגייר את בנו. אלא שתמה כפי שהקשינו לעיל (על ראייתו של הדעת כהן), מדברי הב"י שדימה הטבלת העבד על דעת האדון, לגיור הבן על דעת אביו, והרי האדון יכול להטבילו אפילו בעל כרחו, ואם דימה אותם הב"י, יצא מכך שגדר האב כאן אינו תלוי בכך שהוא סומך עליו, אלא באחריותו המשפטית של האב, וזכותו להחליט ולנהל את חיי בנו.

הגרז"נ גולדברג מיישב כי טעמו של הבה"ג הוא משום שגם לעבד כדאי לטבול ולהתחייב במצוות, מאחר שבלאו הכי יהיה עבד. אמנם לכאורה מדברי הב"י לא נראה כן, שהרי ביאר שהטעם שמועילה טבילת העבד, היא משום שהאדון הוא כאב לדין גירות, ומכך נשארה הראיה שעיקר מעלת האב אינה משום שהבן סומך עליו, אלא משום שבסמכותו להחליט מה יהיה עימו, ואם כן מסתבר כדברי האחרונים, שאב לענין זה, הוא רק האב שעל פי הדין נחשב לאב.

למסקנת הגרז"נ גולדברג זצ"ל: קטן שהוריו מתגיירים עמו, או שמביאים אותו להתגייר, אפשר לגיירו. ישראל שבא על הנכרית ומביא את הבן להתגייר, אפשר לגיירו. קטן שנמסר לאימוץ בדיעה שהמאמצים יגיירו אותו, אפשר שדינו כמו שהוריו מביאים אותו להתגייר. קטן שנמסר לאימוץ ללא ידיעת הוריו, יש לדון אם ראוי לגיירו בעודו קטין.

לדברי הגאון רבי אשר וייס שליט"א, יש לדחות את הראיות מהכס"מ ושאר האחרונים, ולנקוט שעיקר הגיור תלוי בכך שהוא האב המגדלו בפועל, וניחא ליה במאי דעבד אבוא (להלן נביא את מסקנתו לנידון דנן).

לעיל הסתפקנו, מה הדין כאשר האב והאם חלוקים בדעותיהם אם לגייר את הקטן, האם במצב כזה ניתן לגייר את הקטן, ודעת מי תכריע. כאשר האב יהודי והאם נכרית, גם לסוברים שאב כזה יכול לגייר את בנו, מכל מקום לדעת המטה לוי שכל דין אב תלוי אך ורק באבהות הטבעית, יתכן שגם אב כזה דעתו עדיפה על דעתה של האם, ואילו לפי מה שלמדנו מתשובות הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין דינו כאב גמור, והגירות היא רק על דעת בית דין, אם כן בכהאי גוונא ודאי שאין עדיפות לאב על האם, ולא יוכל לגיירו אם האם מתנגדת.

לדעת הגאון מטשעביץ והמשנה הלכות, אין לגייר על דעת האב היהודי, את הבן שנולד לו מנכרית. כך גם נטיית בעל היביע אומר, כדעות הסוברות שאב נכרי אינו יכול לגייר בנו מישראלית, ללא הסכמת האם.

למסקנתו של התעלומות לא נחשב הישראל כאביו לענין גירות, ולדבריו גם אם האשה תסכים לגיור, יש לחוש שאין זה רצונה האמיתי, אלא רק בכדי לרצות את בעלה, ואין הגיור זכות עבור הקטן, דלא כדברי המהר"ם שיק שנקט שאינו נחשב כאביו, ומכל מקום אם גם האם מביאה אותו להתגייר, אפשר לגיירו.

יש לדון עוד, כי לכאורה לפי הצד שהבת היא גויה, הרי שהיא מתייחסת לבעלת הביצית, ואם היא נחשבת אמה, הרי לכאורה נדרשת לנו הסכמתה שהבת תגייר.

אך נראה שאין הדין כן, כי כאשר העבירה ביצית שלה לבני זוג יהודים, ישנה אומדנא כי מונחת בכך הסכמה שאם יחפצו בכך, יוכלו לגייר את הולד להיות יהודי. ואם ישנו ויכוח בין בני הזוג, אזי האומדנא היא שהיא מותירה את ההכרעה לערכאה שתדון בכך, ומה שיוכרע בערכאה זו, זהו רצונה.

כעין זה מצינו בשו"ת מנחת יצחק בענין אימוץ ילדים נוכרים, שבמסירת תינוק לחברה העוסקת בהעברתו לבני זוג, נחשב כבאה לפנינו לגיירו. גם בתשובות האגרות משה בענין אימוץ ילדים נכרים, לא העלה כלל חשש לכך שהאם הביולוגית הגויה צריכה להסכים לגירות.

נראה שאף שבתרומת ביצית לכאורה לא הייתה לאם התורמת מודעות למי תגיע הביצית, ולא הייתה הסכמה ממשית לגיור, אך מדברי הפוסקים שלא הצריכו שההורים המוסרים לאימוץ יהיו מודעים לאפשרות הגיור, נראה כי במסירת ילד לאימוץ, מונחת הסכמה כללית לכל החלטותיהם העתידיות של המאמצים, וכך ניתן לומר גם בתרומת ביצית.

גם הגר"א וייס שליט"א נקט שאין כל מניעה לגייר ילדים מאומצים, אלא שלדבריו אין הטעם כדברי המנח"י, אלא משום שעיקר הדין שגיור קטנים נקבע על פי הוריהם, הוא משום "דניחא להו במאי דעבד אבוהון", וכיון שהם ההורים המגדלים אותו, גם ההחלטה על גיור, והגדרתו כזכות לקטן, נקבעת בהחלטתם הבלעדית.

סמכות האב והאם בנידון דנן

בנידון דנן, מחלוקת הפוסקים הני"ל נוגעת הן לאב והן לאם, מכיון שלפי הצד שהבת מיוחסת לבעלת הביצית, לשניהם ישנה רק הורות טבעית ולא הורות הלכתית, ולכאורה שניהם שווים ביחס לגיור בתם, שהרי לסוברים שישראל הבא על הנכרית, אין דינו כאב לענין גיור, הרי שניהם אינם נחשבים כהורים מדינא, ותוקף הגיור במקרה כזה, הוא רק כעין הורים מאמצים, שכאמור יכולים להביא את הבן המאומץ לגיור, ובזה אין עדיפות לאב על פני האם.

כך עולה לכאורה גם לפי מה שישבנו לעיל את דעתו של הגר"ש אלישיב זצ"ל, כי אב ביולוגי, שאינו נחשב כאב על פי ההלכה, דינו לענין גיור הוא כעין דין האם, שאינו יכול לגיירו בהחלטתו הבלעדית, אלא על דעת בית דין, כמו האם.

ואף לפי הסוברים שאב כזה יכול לגייר את הבן, למרות שאינו אביו על פי ההלכה, נראה שאין עדיפות לדעתו על פני דעת האם, משום שאינו האב האמיתי, וכל הטעם לדונו כאב, הוא מפני שבפועל הבן סומך עליו, ובזה אין מעלה לאב על פני האם, שגם היא שותפה מלאה בגידול בתם, ואולי היא עדיפה עליו בזה.

יש מקום לומר עוד יותר מכך, כי בכהאי גוונא דעת האם היא העיקרית לענין הגיור, גם בניגוד לדעת האב, משני טעמים.

הטעם הראשון, הוא על פי סברת השטמ"ק הני"ל והדעת כהן, שהבן נוטה אחר אמו יותר מאשר אחר אביו, ויתכן שאף הפוסקים שחלקו ונקטו כי דעת האב היא העיקרית, זה רק אם הוא אב על פי הדין, אבל בהורים מאמצים מסתבר שאין עדיפות לאב, ויתכן שידו כולם שדעת האם עדיפה, והיא זו שתקבע אם טובת הילד המאומץ להתגייר.

והטעם השני הוא משום שאם אינם הורים על פי ההלכה, וסמכותם בענין הגיור היא רק כעין הורים מאמצים, אם כן כאשר על פי החלטת הרשויות המשמורת נמסרה לאם, לכאורה בידיה לקבוע גם את שאלת הגיור, האם הוא נחשב כטובת הבת וזכותה.

והנה בכל גיור שאינו על פי אביו הגמור, עיקר הגיור הוא "על דעת בית דין", ועליהם מוטלת האחריות לבדוק אם אכן זו זכותו של הקטן, להתגייר, למרות שבית הדין לא היה נזקק לגיור הקטן, לולי בקשתו או בקשת אמו.

ואם כן בכהאי גוונא שלדעה אחת אינם הורים על פי ההלכה, אלא רק כעין הורים מאמצים, ואף לסוברים שהורים ביולוגיים נחשבים כהורים לגיור, מכל מקום נתבאר כי אין לאב עדיפות בכהאי גוונא על האם, הרי שגירות זו מסורה בעיקר לבית הדין, שיכריע האם היא אכן זכות לקטן, או לא.

כיון שהבת מתחנכת במקום דתי, ומשמורתה אצל האם, והיא גדלה באוירת משפחתה שהם שומרי מצוות, וחברותיה לכיתה הן שומרות מצוות, ודאי שזכות היא לבת לגיירה, כדי שתתאים למשפחתה ולסביבת גידולה. ועוד, בשונה מהמקרים שדנו בהם הפוסקים, שההורים הם נכרים, הרי במקרה שהאב עצמו הוא יהודי, למרות שאינו רואה צורך בגיור בתו, מכל מקום ודאי שזכות היא לבת שתתגייר, ותהיה כמו האב והאם עצמם שהם יהודים גמורים.

גיורו של ספק יהודי

במקרה שהקטנה היא ספק יהודיה, וחייבת מספק בכל המצוות, עדיף לה להיות ודאי יהודיה, מאשר להיות מחויבת בכל המצוות, ולהשאר נכריה. ואף מצד מעמדה האישי, לגדול במצב של חוסר בהירות האם היא יהודיה או גויה, בפרט כאשר כאמור אין בידה לחיות כגויה, בכהאי גוונא הוא זכות לבת להתגייר, והאם זכאית לכאורה לגייר את הבת, גם אם האב מתנגד.

תינוק הנמצא וספק אם הוא יהודי, דינו תלוי בדיני רוב, וכתב הרשב"א דכיון שעל בית דין מוטל לגיירו, והסוגיא מדברת רק אם על פי החוק אין אפשרות לגיירו, או מה הדין לולי שגיירוהו. גם הרמב"ם נקט שיכולים בית דין לגיירו, ופסק שאז יהיה דינו כאסופי, והראב"ד והמ"מ שם חלקו, שאם יגירוהו יהיה ישראל כשר לגמרי, אבל על כל פנים

היה פשוט לכולם, שבית דין יכולים לגיירו, כדברי הרשב"א.

השפת אמת מדייק מדברי רש"י, שתינוק הנמצא בעיר שרובה נכרים, אף שדינו כנכרי, חייב להתגייר כשיגדל, כיון שעל צד המיעוט שהוא יהודי, יעבור על כל התורה כולה, ובכהאי גוונא אסור לו לסמוך על הרוב, ועליו להתגייר ולצאת מידי ספק כיון שהדבר בידו.

הנצי"ב במרומי שדה חידש אף יותר, שדין רוב לא נתחדש אלא לישראל ולא לבני נח, ובבני נח דין רוב דינו כספק, ולכן אדם זה שהוא ספק גוי, אינו יכול לסמוך על הרוב, ואסור הוא בכל האיסורים, ולכן צריך הוא להתגייר כדי לצאת מן הספק ומשום ש"יבא מזה לידי בלבולים רבים".

דבריו צריכים עיון, שהרי על הצד שאינו יהודי, אין לו שום איסורים, וכל האיסורים הם רק משום הצד שמא הוא ישראל, ובדיני ישראל יכול הוא לסמוך על הרוב, וכיצד ניתן לאסור עליו אכילת נבילות נגד הרוב. ומפשטות הגמרא משמע כפי שכתב הרמב"ם, שמותר הוא לאכול נבילות. גם חידושו של השפ"א הוא מחודש מאוד, והוא עצמו הניחו בצ"ע, וכבר צוין שם בסוגריים, שברמב"ם ובשו"ע נראה להדיא שאין לו חיוב להתגייר.

אמנם על אף שברמב"ם והשו"ע משמע שאינו חייב להתגייר, מכל מקום מלשונם משמע שגירות היא אפשרות סבירה וכדאית, כמו שנתבאר כי מכח הספק במעמדו האישי, ודאי שזכות היא לו להתגייר, ונראה שזו גם כוונת רש"י, לא שחייב הוא להתגייר, אלא שההנחה הסבירה היא שכך אכן יעשה. כעין זה כתב בהערות הגרי"ש אלישיב שם.

הגרי"ש אלישיב הביא את דברי הפוסקים, כי אין זו זכות לקטן לגיירו אם נראה שלא ישמור תורה ומצוות, אך כתב שלענין דיעבד אין לנו הכרעה מפורשת בדבריהם, ויחשב כספק גר (אמנם בתשובה אחרת נראה שנוטה לומר שאף בדיעבד לא תחול הגירות).

נראה כי כל הספק הוא בגיור רגיל של קטן, כאשר אביו ואמו הביאו אותו להתגייר, אבל אם נבוא לגיירו ללא בקשת האב והאם, מכח החידוש האמור שאם היא ספק יהודיה, ודאי זכות היא לה להתגייר, הרי אם אין סבירות שהבת תגדל כשומרת מצוות, עדיף לה להשאיר ספק נכרית, ואין הגיור זכות עבודה ולא ניתן לגיירה.

דרכים בביאור כח דעת בית דין לגייר קטנים

יש לחקור מהו תפקידו של בית הדין בגיור הקטן, ובכל גיור, האם בית הדין הוא המגייר והיוצר את הגירות עצמה, או שמא רק צריך לעשות את הגירות בפני בית דין, אבל לא הם אלה שעושים את הגירות עצמה.

לשיטת התוספות בכתובות עיקר הגירות חלה מכח דין זכיה, כי כיון שהגר הוא קטן, אינו יכול לפעול את הגירות בעצמו, ובית הדין פועל אותה במקומו מדין זכיה, ולכן הקשו כיצד ניתן לזכות בגירות עבור קטן, שאינו בתורת שליחות. לתירוצם הראשון הגירות היא מדרבנן, ולתירוצם האחרון חידשו שיש זכיה לקטן, בדבר שהוא זכות גמורה.

האבי עזרי תמה, כיצד ניתן לומר שהגירות נעשית עבורו מדין זכיה, הרי את מעשה הגירות עושה הקטן, כשטובל, אלא שחסרה לו הדעת לכיין לשם גירות, וכיצד יוכל בית דין לכיין עבורו, הרי לא מצינו דין זכיה אלא כאשר אחר עושה את המעשה במקומו, אבל זכיה רק על דעת בעלמא לכאורה לא מצינו.

למסקנת התוספות בסנהדרין, זכיה של גירות אינה מדין זכיה, אלא הוא זוכה בעצמו, ונכנס תחת כנפי השכינה, וכוונת הגמרא היא רק שאם הגירות לא הייתה זכות עבורו, לא היה לבית דין לעסוק בגיורו, ולחוב לקטן.

לדברי האבי עזרי, שיטת התוספות בסנהדרין היא כי בכל גירות, לא המתגייר פועל את חלות הגירות, אלא בית הדין המגייר אותו ומטבילו, הוא הפועל את הגירות, ולכן למסקנת התוספות אין צורך בזה לדין זכיה, אלא כך הוא הדין שבית דין יכול לגייר אדם, ולפעול בו חלות גירות, אלא שאם אינה זכות עבורו, לא היו בית דין עוסקים בכך.

הרי"ף השמיט את הדין שכאשר הקטן הגדיל יכול הוא למחות ולבטל את הגירות, והרמב"ם יישב את שיטת הרי"ף, שכאשר הגיור הוא על דעת בית דין, אינו יכול למחות, משום ש"אם כן מה כח בית דין יפה".

האבי עזרי תמה, כי לכאורה הכלל "מה כח בית דין יפה", שייך רק כאשר מדובר ב"מעשה בית דין", כגון שמכרו את נכסי החייב וכדומה, ולא בגירות שאינה מעשה של בית דין, אלא שצריך רק שתיעשה בפני בית דין. וביאר על פי התוספות בסנהדרין, שבכל גירות בית דין הם הפועלים את הגירות, ולכן סבר הרי"ף שאין הקטן יכול למחות על החלטת בית הדין, משום שאם כן "מה כח בית דין יפה", מאחר וגירות הינה מעשה בית דין.

כדרך זו כתב גם בקונטרס הביאורים להגרמ"ש שפירא זצ"ל, וכך הביא גם בברכת אברהם (להגר"א ארלנגר זצ"ל)

בשם הגרני"ט.

אמנם בקובץ שיעורים נקט, כי אף שלמסקנת התוספות בסנהדרין, שכתבו שאפילו בגר קטן אין צורך לדין זכיה, מוכח שחזרו בהם, ולא בית דין מחיל את הגירות, אלא המתגייר "נעשה גר ממילא", לא מכוחו ולא מכח בית הדין.

במסכת יבמות מבואר, שאף אם בשעת הגירות בית דין לא הטבילו אותה, מכל מקום מועילה הטבילה שטבלה בהזדמנות אחרת כנידה, ועל ידי זה חלה גם הגירות. התוספות מקשים כיצד תועיל טבילה זו לגירות, הרי בשעת טבילתה לא היו נוכחים שם שלושה שהם בית דין. בתירוצם השני תירצו, כי כיון שאנן סהדי שודאי טבלה לנידותה, די בידיעה זו שיודעים כל העולם, כדי להועיל כמו אם וכאשר הטבילה הייתה בפניהם.

והנה אם כל גירות נפעלת על ידי בית הדין, אם כן לא מובן תירוץ התוספות, שהרי כאן אין בית דין מסוים שראה את הטבילה ושכיוון לשם גיור, אלא שאנן סהדי שודאי טבלה, אבל מי פעל את חלות הגירות. מכך הוכיח הקובץ שיעורים, שגם התוספות במסכת יבמות סוברים, שלא בית דין פועלים את הגירות, אלא הגר "נעשה גר ממילא".

דרך זו נתבארה בספר בד קודש להגרבי"ד פוברסקי שליט"א, כי כאשר אדם עושה את המעשים הנצרכים לשם גירות, הקב"ה מכניסו תחת כנפי השכינה ומקדשו בקדושת ישראל, ועליו מוטל רק לעשות את מעשי הגירות, וכאשר הגר גדול הוא עושה את המעשה לשם גירות, ואילו אם הוא קטן, בית הדין מטבילו לשם גירות, אבל דין הגירות נעשה מאליו על ידי עשיית מעשים אלו.

המקרה

המקרה שלפנינו עוסק בזוג שהתגרשו, האם שבה למקורות בית אביה ומקיימת מצוות, בתה בת השבע למדה בגן דתי, וכיום היא בבית ספר דתי בכתה ב'. האב הינו חילוני שאינו שומר מצוות כלל. כתוצאה מגילה המתקדם של האם שהייתה בת ארבעים בעת נישואיה, נזקקה האם לתרומת ביצית של אשה גויה בצ'כיה. ההריון התקיים ברחמה של האשה מבעלה. נמצא שהאב הוא אב ביולוגי, ואילו האם מצד אחד הייתה מעוברת בבתה, ומצד שני הביצית הייתה מאשה גויה.

תיק הצדדים התנהל בעבר כולל נושא הילדה בבית הדין דנן, הצדדים התגרשו ונסגרו התיקים. כעת פתחה האשה תיק ובו בקשה את גיורה של הילדה, בית הדין שלח אותם לבית הדין לענייני יוחסין בת"א, שפסק כי הקטינה זקוקה לגירות מספק. פסק הדין הגיע לבית הדין לגירות ושם האב התנגד לגיור, ובית הדין לגירות שלח אותם אלינו בכדי למצוא נתיבות ללבו של האב.

האב מתנגד נחרצות לגיור, לדבריו הוא חילוני גמור ואין לו כל זיק של קשר למסורת ולמצוות, ואילו האם מבקשת את גיורה של הילדה. יצוין שהילדה במישמורת מלאה של האם, ואילו האב מקיים עם הבת הסדרי שהות מינימליים, פעם בשבועיים לשעתיים, ומעבר לכך הם מתכתבים. לאב בת זוג שילדה ממנו בת, בת ארבעה חודשים.

התקבלו המלצות בכתב על התקדמותה של האשה בקיום מצוות, ורצונה הכן לשוב לחיי תורה ומצוות, ולחנך את הילדה בדרך זו כהוריה המבוגרים וכל אחיה, הנוהגים מנהגי תימן ושומרים על מסורת זו בקפידה, והיא אף חיה בסמיכות למשפחתה זו.

שאלת היחוס בביצית ופונדקאית

עיקר השאלה וההכרעה למי מתייחסת הבת, אינה עומדת לפנינו, וכאמור כבר נפסק על ידי בית הדין לענייני יוחסין בת"א בתיק דנן, כי הקטינה זקוקה לגירות מספק.

עיקרי הדיעות הובאו בהרחבה בספר נשמת אברהם חלק ג (עמ' ל' ואילך), וכפי המובא שם גדולי פוסקי הדור האחרון נקטו שאין הכרעה בדין זה, ואף מצינו סתירות רבות בהוראות ההלכתיות המובאות בספרים שונים בשמם, וכדלהלן. (סוכמו בפסק דין ירושלים 1156558/2 על ידי הגר"מ רלב"ג שליט"א אב"ד ירושלים).

בנשמת אברהם שם (עמ' לה ועמ' קנו) הובא בשם מרן הגר"ש אויערבך זצ"ל, שהסתפק את מי לקבוע כאם, את בעלת הביצית או את היולדת, וכתב שאין בידינו להכריע בספק זה, ועל כן יש לנקוט מספק לחומרא ככל הצדדים. אמנם בשו"ת באהלה של תורה (חלק א סוף סימן ע וכן בעמק הלכה ב תשמ"ט עמ' 172-163) כתב משמו, שהולכים אחרי בעלת הביצית.

דעות שונות הובאו בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, בספר נשמת אברהם שם (עמ' לג) העיד המחבר ששמע מהרב אלישיב זצ"ל שהצד העיקרי הוא שהיולדת היא האם, אם כי למעשה יש להחמיר כשני הצדדים, וכך העיד הרב ד"ר מרדכי הלפרין בפני הרב אריה כץ עורך שו"ת פוע"ה (עמוד 296 הערה 7) שהגר"ח ואלקין זצ"ל אמר לו שאף הוא שמע מהגר"ש שהיולדת נחשבת האם. לעומת זאת הגר"א שרמן שליט"א (חבר ביה"ד הגדול) כתב בירחון ישרון (חלק כא עמ' תרלה והלאה, הובא גם בספר אשרי איש אבהע"ז ח"ב פ"ד) שהגר"ש אמר לו (במקרה שבעלת הביצית יהודייה) שיש להתייחס לבעלת הביצית כאם הוולד, אך מכל מקום באם היולדת גויה יש להצריך את הוולד גיור מספק.

ונראה כי גם הגר"ע יוסף זצ"ל הסתפק בדבר ולא הכריע, שכן בשו"ת מעין אומר (חלק ח סימן ב/יא) נכתב שהגר"ע אמר לחתנו הגר"ע בר שלום שליט"א שעיקר קביעת האימהות נעשית לפי היולדת, וכך משמע בתשובה נוספת שם (סימן ב/ג), למרות שמובא שם שכמה פעמים הורה להחמיר כשני הצדדים.

לעומת זאת הראש"ל צ הגר"ש עמאר שליט"א (באסיא פז-פח עמ' 102-100) כתב בשם הגר"ע יוסף זצ"ל שלדעתו בעלת הביצית היא אם הוולד לכל דבר, ולפי זה הגיור הוא אף לעיכובא, ואין לגייר אף במילה וטבילה, להורים שאינם שומרי תורה ומצוות. גם ידידי הגר"ח וידאל שליט"א (חבר ביה"ד ירושלים), שאל את הגר"ע יוסף זצ"ל כיצד לנהוג במקרה שבעלת הביצית גויה ואילו האם היולדת יהודייה שאינה שומרת מצוות, והורה לו בכתבת ידו, בזה"ל: "יש למולו ולא לגיירו עד שתחזור אמו בתשובה שלימה", הרי שמצד אחד הורה למולו, שמא נחשב כיהודי, ולעומת זאת הורה שלא להטבילו לשם גירות, בלא שיוכח גידולו במצוות, שמא הוא גוי. ואילו בספר שו"ת פוע"ה (עמ' 296 הערה 7) כתבו שבתשובה קצרה בכתב ידו של הגר"ע יוסף שנכתבה סמוך לפטירתו, הורה על דינו של הנולד מפונדקאית גויה, ומסקנתו הייתה שטוב לגיירו לחומרא, וגם מכך מובן כי עיקר דעתו הייתה שכיון שבעלת הביצית יהודייה, לא היה צורך לגיירו, אלא שטוב לגיירו לחומרא, שמא דינו כנכרי מכח הפונדקאית, בשונה מהמקרה של הגר"ח וידאל בו הביצית מנכרית והפונדקאית יהודייה, ששם הצריך את הגירות מעיקר הדין (וראה גם בשו"ת הראשון לציון ח"א אהע"ז סי' ו).

(עוד ציין הגר"מ רלב"ג שם, למאמרו של הגר"צ גולדברג זצ"ל בתחומין ה "ייחוס אמהות בהשתלת עובר ברחם של אחרת", שיזכר עוד להלן, מאמר של הרה"ג כלאב בתחומין ה "מיהא אימו של ילוד, ההורה או היולדת", מאמר של הגר"י אריאל בתחומין טז "הפריה מלאכותית ופונדקאות", וספר אבני משפט אהע"ז סימן א, שפורסם גם בתחומין כ).

הרי כי לדעת פוסקים רבים יש להסתפק ביחוסו של הנולד באופן כזה, וכולם נקטו שיש לגיירו על כל פנים מספק.

ואמנם יש מן הפוסקים שנקטו כי הולד מתיחס בוודאות אחר האם היולדת, ואם היא ישראלית, ותורמת הביצית היא נכרית, אין צורך בגירות כלל, אף לא לחומרא. כך נקטו הציץ אליעזר (חלק יט סי' מ), השבט הלוי (חלק יא סי' רלו), והראשון לציון הגאון הרב מרדכי אליהו זצ"ל במכתבו המפורסם למכון פוע"ה.

ולעומת זאת הגר"מ ברנדסדורפר זצ"ל בספרו קנה בושם (ה"ד סי' צה) פסק שהאם היא בעלת הביצית ולא היולדת. ואילו הגר"ש ישראלי זצ"ל בספרו חוות בנימין (ח"ב סי' סח עמ' 114) סבור שיש לחלק בין אם ההשתלה היתה בארבעים היום הראשונים להריון, שאז היילוד הוא בבחינת "מיא בעלמא", ובטל הוא אל האם, לבין אם היתה ההשתלה כעבור ארבעים יום, שאז משעה שקבל שם עובר, הוא נחשב כישות בפני עצמה, ואזי בעלת הביצית היא האמא.

אך כאמור דעת רבים מגדולי הפוסקים היא שאין הכרעה ברורה בדין זה, ויש לנהוג לחומרא כשני הצדדים.

ועיין גם בשו"ת תשובות והנהגות שבחלק ב (סי' תרפט) כתב שהיולדת היא האם, ואין צורך בגיור כאשר בעלת הביצית היא נכרית, אלא לחומרא בעלמא, ובחלק ד (סי' רפד) חזר בו וכתב כי מסתבר שאף אחת מהם אינה נחשבת כאימו, ושוב חזר בו בחלק ה (סי' שיח, ושם חידש צד נוסף, שאולי שניהם נחשבות כאימהות, צד זה העלה גם באור לציון על מסכת יבמות מב, א) ומסיק שיש לחוש מדינא לכל הצדדים בזה.

עיקרי טעמי הצדדים בקצרה

תמצית יסוד השאלה לפי מה שכתב הגר"א וייס שליט"א (בתוך תשובה בכת"י), היא כלשונו:

"... ובאמת זה גופא שורש השאלה לגבי תרומת ביציות, דבאמת הוה אמינא מסברא פשוטה דבעלת הביצית היא האם, כשם שבעל הזרע הוא האב, דכשם שמצינו בחז"ל "חוששין לזרע האב" כן מצינו גם ב"זרע האם" [עייין פירוש המשנה לרמב"ם כלאים פרק ח משנה ד, וברש"י חולין עט, א], אלא דכיון דהביצית טיבעה להשתרש בדופני הרחם, ולהתפתח מכחה ומיניקתה לכדי עובר, אפשר דבטלה לרחם ונעשה כאבר של האם בעלת הרחם, כדרך שמצינו בחז"ל "עובר ירך אמו", כך נראה לעניות דעתי שורש ספק זה..."

לדבריו עיקר השאלה היא, כי מצד אחד מסתבר שעיקר התייחסות הולד לאימו היא מכח הביצית, כשם ההתייחסות לאב היא מכח הזרע, וכך מצינו בחז"ל ובראשונים לשונות אלו "חוששין לזרע האב", ו"חוששין לזרע האם", הרי שהתייחסות הולד לאם הוא מכח זרעה, אלא שמאידך יש מקום לומר כי כאשר הביצית נרששה ברחם הפונדקאית, הרי היא בטלה אליה ונחשבת כחלק מגופה, ולכן הולד יתייחס אליה.

והגר"ב בארי שליט"א (אב"ד אשקלון וחבר ביה"ד הגדול בחו"ד בענין פונדקאות) כתב, וז"ל:

"סברת ההולכים אחר היולדת כפי שכתב הציץ אליעזר, היא שלאחר שהוצאה הביצית מגופה של האם הרי אין לה כבר קשר אליה, וכאשר היא משתרשת ברחם של היולדת הרי היא הופכת לחלק מגופה.

ואף על פי שכולם מודים שהמטען הגנטי של היילוד הוא מהאב ומהאם בעלת הביצית, אין הגדרת האמהות תולדה מהמטען הגנטי, אלא תלויה במציאות הפיזית, ובמציאות הפיזית האם היולדת היא העיקר. ויש להטעים עוד את הדברים ולומר, שהגדרת האמא תלויה במראה עינינו, ולא דרשה תורה לחקור את מאורעות העבר, ומבחינת הנראה לעינים יש כאן לידה רגילה של האמא לאחר הריון רגיל.

ולעומת זאת הסברה המרכזית של הפוסקים ההולכים אחר בעלת הביצית היא, **שהביצית המופרית היא הילד בכוח**, היא מציאות חדשה שנוצרה בקשר בין שני ההורים. **העובר לא היה מעולם גם מבחינה פיזית חלק מגופה של היולדת, אלא ישות עצמאית שגדלה ברחמה, והקשר הפיזי בין היילוד ובין היולדת הוא קשר רופף וארעי בלבד, המתנתק עם הלידה.**

אמנם אין לנו ראייה שהאמהות מתייחסת רק למי שנושא את המטען הגנטי של האם, אבל השילוב של שני הגורמים ביחד דהיינו, העובדה שהיילוד נושא רק את המטען הגנטי של בעלת הביצית, ואין לאמא היולדת שום השפעה מהותית עליו (וגם אם יוכח שיש ליולדת גם השפעה גנטית מסוימת, הרי השפעה זו היא שולית ואין לה משמעות בקביעת האמהות), בצרוף העובדה שגם מבחינה פיזית מעולם הוא לא היה חלק מגופה, רק ישות עצמאית שגדלה ברחמה, מביא אותם למסקנה שהיילוד הוא בנה של בעלת הביצית. תפקידה העיקרי של הפונדקאית היא לספק לו את כל צרכיו כדי שיוכל לצאת לאויר העולם, ועם יציאתו ניתק הקשר בין היילוד לבין האמא היולדת.

ויש להוסיף שגם הטענה שקביעת האמהות נקבעת לפי מראה עינינו אינה טענה, כי התורה כתבה בפרשת יולדת (ויקרא יב, ב) **"אשה כי תזריע וילדה"**, ואם כן מפורש בתורה שמדובר שגם תחילת ההריון היה בהזרעת האשה, וזה לא שייך בפונדקאית, ואין לטעון שדין של יולדת נקבע לפי מראה עינינו, כי התהליך של ההשתלה של ביצית בגופה של היולדת הוא דבר הנראה בעיניים".

ובפסק הדין ירושלים הנ"ל סיכם את טעמי הצדדים בזה"ל:

"נביא בתמצית את הטיעונים ההלכתיים שנאמרו בסוגיה זו לכאן ולכאן:

א. **עובר ירך אימו או לא**: מצאנו כבר בגמרא דעות לכאן ולכאן בעניין זה של עובר ירך אימו, לדוגמא ראה בבלי יבמות עח, א. גם בפוסקים מצאנו מחלוקת בזה מה נפסק להלכה. לכאורה אם עובר ירך אימו אז גם העובר היא היולדת, שהרי כבר הפך להיות חלק ממנה. מכל מקום אין זה מוכרח, שכן אפשר שעובר ירך אימו רק אם הוא גם בנה הביולוגי.

ב. **האם בשעת הלידה נקבעת האימהות**: מצאנו שדנו הפוסקים האם רק בשעת הלידה נקבעת האימהות, או שכבר קודם לכן. יש לכך כמה וכמה ראיות לכאן ולכאן, בין היתר ממגילה יג, א, רעק"א בגיליון השו"ע יו"ד פז, יבמות צז, ב ועוד. לפי הצד שעד הלידה לא מתייחס העובר לאימו, ורק בשעת הלידה חל הייחוס – יש לומר שהולכים אחר היולדת, ולא אחר בעלת הביצית.

ג. **אין חשיבות לביצית שהוצאה מגוף האישה**: הפוסקים דנו בעניין זרע שנלקח מהאיש, האם הוא מתייחס אחר בעל הזרע או לא. יש הסבורים שאינו מתייחס לבעל הזרע אפילו אם שניהם יהודים, האיש והאישה. בבסיס הדבר עומדת הסברה שכאשר נלקח הזרע מגוף האיש, שוב אין לו חשיבות ואינו מתייחס אליו. סברה זו ממש יש להחיל גם לגבי ביצית שנתרמה.

ד. **הביצית היא זו שנותנת את התכונות**, ולכן יש לומר בעלת הביצית היא האם".

כאמור, עיקר השאלה וההכרעה למי מתייחסת הבת - בנידון דנן - כבר נפסקה על ידי בית הדין לענייני יוחסין בת"א, כי הקטינה דנא זקוקה לגירות מספק, ולא הובאו כאן הצדדים אלא בראשי פרקים.

התחלפות דינה ויוסף

כאמור לא נכנסנו כאן לבירור המקורות והראיות בנידון זה של הפונדקאות, אבל יש בנותן ענין להזכיר כי המקרה הראשון המתועד למעשה כעין זה, בו עובר של אשה אחת, עבר לרחמה של אשה אחרת,

הוא אצל האמהות הקדושות.

דהנה במסכת ברכות (א, ס) איתא :

"ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה, מאי ואחר, אמר רב לאחר שדנה לאה דין בעצמה, ואמרה שנים עשר שבטים עתידין לצאת מיעקב, ששה יצאו ממני, וארבעה מן השפחות, הרי עשרה, אם זה זכר, לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות, מיד נהפכה לבת, שנאמר ותקרא את שמה דינה".

והנה בגמרא כאן נראה שהנס שאירע מכח תפילתה של דינה הוא שהעובר שהיה זכר, הפך בדרך נס להיות נקיבה. אך בתרגום יונתן על פסוק זה (בראשית ל, כא) נאמר :

"ושמיע מן קדם ה' צלותא דלאה ואיתחלפו עובריא במעיהון והוה יהיב יוסף במעהא דרחל ודינא במעהא ללאה".

הרי שלדברי התרגום יונתן הנס לא היה בשינוי מין העובר, אלא שנתחלפו העוברים בין לאה לרחל, והבן שהיה אצל לאה עבר לרחל, והבת שהיתה רחל מעוברת בה, עברה ללאה.

וכן כתב בפירוש הטור על התורה, על הפסוק (בראשית ל, כא) : "ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה" : "ולא נאמר בה הריון, כדאיתא במדרש שעיקר ההריון לא היה אלא מרחל שהיתה ראויה להולידה, אלא שהתפללה עליה שלא יהא חלקה בבנים פחות מאחת השפחות, ותחלפנה מבטן רחל ללאה".

דעה זו הוזכרה אף במהרש"א (חידושי אגדות נדה לא, א), וז"ל :

"... ובשם ספר פעני"ח רז"י שמעתי לתרץ, הא דנהפכה דינה לבת, היינו שהזכר שבבטן לאה ניתן בבטן רחל, והנקבה שבבטן רחל ניתן בבטן לאה... וכן מוכיחין דברי הפייטן ביוצר של ראש השנה, עובר להמיר בבטן אחות כו' סלוף דינה ביהוסף כו' ותו לא מידי".

וכבר האריכו פוסקי זמנינו בכל המקורות הנ"ל לדון האם יש ממדרש זה ראייה לכאן או לכאן, והאם אפשר ללמוד הלכה מדברי הגדה כגון דא, ואכמ"ל.

השאלות העומדות לדיון

כאמור, עיקר השאלה העומדת לפנינו, היא לאחר שכבר נפסק על ידי בית הדין לענייני יוחסין בת"א, כי הקטינה זקוקה לגירות מספק, הנידון הוא האם ניתן לגייר את הבת, כבקשתה של האם, למרות התנגדותו של האב.

והנה, לשיטות שהבת יהודיה ומתייחסת לאמה שהרתה והולידה אותה, אין כמובן שאלה, כי לשיטות אלו אין כל צורך בגיור. אולם לשיטות האחרות, החוששות שהבת מתייחסת לבעלת הביצית, והינה נכרית, עולה השאלה האם במקרה דנא ניתן לגייר את הילדה על פי רצון האם המגדלת אותה, שלשיטות אלו אינה האם הביולוגית, למרות שהאב הביולוגי מתנגד, ומאידך גם מעמדו של האב אינו ברור, משום שאם הבת מתייחסת אל בעלת הביצית, הרי שהבת שנולדה לו מאשה נכרית, אינה מתייחסת אחריו מבחינה הלכתית, וגם הוא לכאורה אינו נידון כאב לענין הגיור.

ראשית עלינו להקדים ולברר שתי שאלות עיקריות :

א. האם דוקא אב יכול להחליט להביא את הקטן לגיור, או גם האם, ומה הדין כאשר אין הסכמה

בין האב לאם, האחד חפץ בגיור, והשני מתנגד, האם יש עדיפות לרצונו של אחד מהם על פני רצונו של השני.

ב. מה מעמדם של אב או אם שאינם הורים על פי ההלכה, והאם הם יכולים להחליט על גיור ילדם, כיון שהדבר תלוי בהורות הביולוגית או בזה שהם המגדלים אותו בפועל, או שמא כיון שעל פי ההלכה אינם נחשבים כהורים, אינם יכולים להחליט על גיורו.

מקור דין "גר קטן"

במסכת כתובות (יא, א) מובא בגמרא:

"אמר רב הונא, גר קטן (רש"י: אם אין לו אב, ואמו הביאתו להתגייר) מטבילין אותו על דעת בית דין (שלשה יהו בטבילתו, כדין כל טבילת גר שצריכין ג', והן נעשין לו אב, והרי הוא גר על ידיהן ומגעו ביין כשר). מאי קא משמע לן, דזכות הוא וזכין לאדם שלא בפניו, תנינא זכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לאדם שלא בפניו. מהו דתימא עובד כוכבים בהפקירא ניחא ליה (נחוב הוא לו, ואין אדם נעשה שליח לאדם לחובתו שלא בפניו, כלומר שלא מדעתו, וקטן לאו בר דיעה הוא)... קא משמע לן דהני מילי (דניחא ליה בהפקירא) גדול (שגדל במידת הפקירות) דטעם טעם דאיסורא, אבל קטן זכות הוא לו.

לימא מסייע ליה, הגירות והשבוייה והשפחה שנפדו ושנתגייירו ושנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד. מאי לאו דאטבלינהו על דעת בית דין. לא, הכא במאי עסקינן בגר שנתגייירו בניו ובנותיו עמו דניחא להו במאי דעביד אבוהון".

הרי מבואר בגמרא שבית הדין יכול לגייר את הקטן, משום שזכות היא לו, וזכין לאדם שלא בפניו. ומבואר שבמקרה שהקטן מתגייר יחד עם אביו, הדין פשוט יותר, משום שודאי ניחא ליה במה שעושה אביו בעצמו, ולא צריכין לדעת בית דין.

ובהמשך הגמרא איתא:

"אמר רב יוסף, הגדילו (רש"י: קטנים שנתגייירו ואפילו עם אביהן) יכולין למחות (ולומר אי אפשרנו להיות גרים וחוזרין לסורן, ואין לנו לענשן בבית דין ואפילו ידינו תקיפה)... כיון שהגדילה שעה אחת ולא מיחתה שוב אינה יכולה למחות (ואם מיחתה הרי היא כישראל מומרת ליענש בכל עונשי בית דין)..."

הרי כי גירות זו שבית דין מגייר את הקטן שלא מדעתו, ומועילה היא מדין זכיה, תלויה ועומדת עד שיגדיל ויעשה לבר דעת, ומיד כשיגדיל ביכלתו לבחור אם אכן חפץ הוא בגירות זו, ובאם יחפוץ בה, שוב לא יוכל לחזור בו, ואם חוזר לאחר מכן דינו ככל ישראל מומר, אבל מיד כשיגדיל יכול למחות ולהחליט שאינו חפץ בגירות זו, ואז למפרע אינה נחשבת כזכות, והרי הוא כנכרי לכל דבריו.

מי הביא אותו להתגייר

כאמור, מבואר בגמרא שהגירות מועילה גם כאשר לא התגיירו הוריו עימו, ובכהאי גוונא הגירות היא "על דעת בית דין".

והנה רש"י פירש בזה"ל:

"גר קטן, אם אין לו אב, ואמו הביאתו להתגייר".

ולכאורה משמע מדברי רש"י שמבלי שהאב או האם יביאו אותו להתגייר, לא יוכלו בית דין לגיירו על דעת עצמם. אבל בחידושי הרשב"א הביא את דברי רש"י וכתב, וז"ל:

"אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, פירש רש"י ז"ל שהביאתו אמו, ולא למימרא דבלאו הכי לא מטבילינן ליה, אלא לומר דאין בית דין מחזרין למול ולטבול את העכו"ם הקטנים מעצמן".

לדברי הרשב"א אין כוונת רש"י שמבלי שהאב או האם הביאוהו, אין בית הדין יכול לגיירו, כי ודאי שמדין זכין יכול בית הדין לגיירו גם ללא אביו או אימו, אם בית הדין יראה סיבה לעשות זאת, אלא שבדרך כלל אין בית הדין מחזר לגייר קטנים, ולכן פירש רש"י שמדובר כאשר אימו הביאתו לבית דין כדי שיגיירוהו, כי אם לא כן לא הייתה סיבה שבית הדין יזדקק לכך.

והנה מדברי הגמרא ורש"י היה ניתן ללמוד שיש חילוק לענין זה בין אביו לבין אימו, כי כאשר אביו הוא המביאו להתגייר, פשוט שהדבר נחשב זכות לו, כמו שפירשה הגמרא "דניחא ליה במאי דעביד אבוהון", וחיידושו של רב הונא הוא, כמו שפירש רש"י, שגם אם רק אימו הביאה אותו, גם אז נחשב הדבר לזכות עבורו. על כך ממשיך הרשב"א וכותב, וז"ל:

"ואף על גב דאתי לסיועיה ממתניתין, ודחינן מתניתין בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, לא שיהא חלוק בדבר זה בין אב ואם, שהבנים גם כן נגררין אחר האם, אלא כאן שהביאתו ולא נתגיירה, והתם שהביאו ונתגייר עמו, והוא הדין לאם, דניחא להו למעבד מאי דעבד אבוהון או אימן, כן נראה..."

לדברי הרשב"א אין כל חילוק בין אב לאם, וודאי שהבנים נגררים אחר האם, לא פחות מאחרי האב, אלא חילוק הגמרא הוא בין מקרה שהאב או האם באים ומתגיירים יחד עם הבן, שאז פשוט שזכות לו להתגייר יחד עימם, לבין המקרה בו דיבר רב הונא שהאב או האם הביאו אותו להתגייר, אולם הם נשארים בגויותם, ואף על פי כן נחשב הדבר כזכות.

כך כתב גם הריטב"א, אלא שנראה שהוא גרס כן בדברי רש"י, וז"ל:

"אמר רב נחמן אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, פירש רש"י ז"ל שהביאו אותו אביו ואמו לבית דין לגיירו, אף על פי שלא נתגיירו הם, ואף על פי שהוא אין בו דעת כלל, מטבילין אותו על דעת בית דין, וכל שכן כשיש לו דעת והוא בא מעצמו להתגייר, ולאפוקי כל שאין בו דעת ואין אביו ואמו מביאו לבית דין, שאין מטבילין אותו".

הרי שהריטב"א כתב כן בשם רש"י, שאם האב והאם הביאוהו להתגייר, ללא שמתגיירים בעצמם, בזה חידש רב הונא שמגיירים אותו על דעת בית דין, ורק אם נתגיירו עימו פשוט לגמרא דמהני גם בלא דעת בית דין.

נמצא שלדעת הריטב"א גם רש"י סובר כהרשב"א, שאם אביו ואמו יביאו את הקטן להתגייר, והם עצמם לא מתגיירים, בעינן דעת בית דין כדי לגייר את הקטן.

אבל בשיטה מקובצת הביא את דברי הריטב"א בשם רש"י, ותמה עליהם בזה"ל:

"ובפירושי רש"י ז"ל אין הלשון כן, אלא ככתוב: על דעת בית דין, אם אין לו אביו, ואמו הביאתו להתגייר."

וקשה מה נפשך, אם אמו נתגיירה עמו למה לי דעת בית דין, דהא דחינן בגמרא לקמן בגר שנתגיירו בניו עמו, ומה לי אב או אם לענין זה, הכי נמי נגררים הבנים אחר האם כמו אחר האב ויותר, ואם לא נתגיירה אמו עמו למה ליה למימר דאין לו אב, אפילו שהיה לו אב, כיון דאינו מתגייר עמו בעינן דעת בית דין".

השטמ"ק מעיר שברש"י לפנינו כתוב שמדובר דוקא כשאין לו אב, והאם היא שמביאה אותו לבית דין

להתגייר. ועל כך תמה השטמ"ק במה מדובר, ומתי יש חילוק בין אב לאם, הרי אם האם באה ומתגיירת עימו ודאי שמועיל, כי אין חילוק בין אב לאם, ואדרבה מסתבר שניחא ליה יותר במה שעשתה אימו, יותר מאשר במעשי אביו, ואם מדובר שאינה מתגיירת עימו, הרי גם אם האב היה מביא אותו להתגייר, ואינו מתגייר יחד עם הבן, צריך את חידושו של רב הונא, שמגיירים אותו על דעת בית דין, וכפי שהבאנו גם מהרשב"א.

מכח שאלות אלו חידש השיטה מקובצת בדעת רש"י, וז"ל:

"ואפשר דכל שיש לו אב ואם ומביאין אותו להתגייר, אף על גב דאינם מתגיירים עמו, ניחא ליה במאי דעבדי ליה אביו ואמו, ואינו צריך דעת בית דין".

לדעת השיטה מקובצת, אם גם האב וגם האם יביאו את הקטן לגיירו, אין צריך בכהאי גוונא דעת בית דין, אף שהם עצמם אינם מתגיירים, וכמו כאשר האב או האם מביא את הקטן ומתגייר עמו שאין צריך לדעת בית דין. ורק במקרה שרק אחד מההורים, אביו או אמו מביאים את הקטן להתגייר ולא התגיירו עמו, אז בעינין לדעת בית דין.

לפי זה גם לדעת רש"י, אין חילוק בין אב לאם, וכוונת רש"י שפירש שמדובר כשאין לו אב, היא רק לאפוקי ממקרה שיש לו גם אב וגם אם, שאז אם שניהם מביאים אותו להתגייר, אין צורך בדעת בית דין, ורק כאשר אחד מהם איננו, וההורה המביאו אינו מתגייר עימו, רק אז צריך את דעת בית דין, שיבררו ויחליטו שאכן הגירות זכות היא לו.

אמנם לכאורה מפשטות דברי רש"י נראה שיש חילוק בין אב לאם, שאם האב מביא אותו להתגייר, בזה פשוט ש"ניחא ליה במאי דעבד אבוה", ואילו כאשר האב איננו ורק האם מביאה אותו, בזה צריך להגיע לחידושו של רב הונא שמגיירים אותו על דעת בית דין. להלן נביא שכך פירשוהו הב"י והפוסקים.

כאשר הקטן בא מעצמו להתגייר

בשטמ"ק הובאה דעת הרא"ה, וז"ל:

"והרא"ה פירש וז"ל: מטבילין אותו על דעת בית דין, פירוש כשבא לפנינו להתגייר ורוצה מעצמו בדבר, ואף על גב דדעתיה לא חשיב, מקבלין אותו על דעת בית דין, דזכות הוא וזכין לאדם שלא בפניו".

מדברי הרא"ה נראה שכל שיש לו אב או אם, והם החליטו והביאוהו להתגייר, כל זה בכלל תשובת הגמרא "דניחא להו במאי דעביד אבוהון", ואין צורך לדעת בית דין ולחידושו של רב הונא, ורק כשאין לו אב ואם, והקטן בא מעצמו להתגייר, בזה חידש רב הונא, שאף על פי שהוא קטן, ואין לו דעת גמורה (אף שודאי צריך להיות בגיל שיש לו קצת דעת), מכל מקום אפשר לגיירו על דעת בית דין מדין זכיה.

ובדברי הריטב"א שהבאנו לעיל מבואר, כי למרות שלא פירש כמו הרא"ה, ולשיטתו רב הונא שהצריך דעת בית דין מדבר כאשר האב או האם הביאו את הקטן להתגייר, מכל מקום מודה הוא לדינא, כי גם כאשר הקטן הגיע מעצמו להתגייר, ניתן לגיירו, וז"ל:

"פירש רש"י ז"ל שהביאו אותו אביו ואמו לבית דין לגיירו, אף על פי שלא נתגיירו הם, ואף על פי שהוא אין בו דעת כלל, מטבילין אותו על דעת בית דין, וכל שכן כשיש לו דעת והוא

בא מעצמו להתגייר, ולאפוקי כל שאין בו דעת ואין אביו ואמו מביאו לבית דין, שאין מטבילין אותו".

הרי שכתב הריטב"א, שאף אם הקטן בא מעצמו ויש לו דעת ומבקש להתגייר, אפשר לגיירו, ואדרבה בכהאי גוונא עוד עדיף, וכל שכן הוא ממקרה שהקטן אין לו דעת לבקש, והוריו הביאו אותו לבית דין להתגייר, ורק במקרה שאין לו דעת כלל לבקש זאת, וגם האב והאם לא הביאוהו להתגייר, אז ורק אז אין מגיירים אותו.

דעות הפוסקים להלכה

והנה הרמב"ם (איסורי ביאה פי"ג ה"ז) סתם דבריו ולא פירש במה מדובר, וז"ל:

"גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, שזכות היא לו".

אבל הטור (יורה דעה סי' רסח) כתב, וז"ל:

"נכרי קטן, **אם יש לו אב יכול לגייר אותו, ואם אין לו אב ובא להתגייר, בית דין מגיירין אותו**, שזכות הוא לו וזכין לאדם בלא ידיעתו. ולא שנא קטן שגיירו אביו, או גיירוהו בית דין, יכול למחות כשיגדיל..."

נמצא שלדעת הטור ביש לו אב אין צריך לדעת בית דין, ורק כשבא להתגייר ללא אב, בית דין מגיירין אותו על דעתם.

אך בהמשך דבריו הביא הטור את דברי הבה"ג, וז"ל:

"כתב בעל הלכות (הלכות מילה כד, ד), **חרש שוטה וקטן שבאו להתגייר אין מקבלין אותן**, מפני שאין כשרין להתנות עליהן, **אבל קטן אף על פי שאין בו דעת, מלין אותו על פי אבותיו. ואיני יודע למה פסק דלא כרב הונא** דאמר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, אף על גב דקאמר לימא מסייע ליה ודוחה אותו, עיקר דבריו לא נדחו".

מדברי בעל ה"ג משמע לכאורה שפסק דלא כרב הונא, שאי אפשר לגייר על דעת בית דין, ועל כך תמה הטור. ובב"י כתב ליישב את כוונת הבה"ג, וז"ל:

"כתב בעל הלכות גדולות, חרש שוטה וקטן שבאו להתגייר אין מטבילין אותן וכו', ואיני יודע למה פסק דלא כרב הונא וכו'. **רבינו סובר דבעל הלכות דחה לדרב הונא**, משום מאי דדחינן סיועא דיליה, ואוקמינא בגר שנתגיירו בניו עמו, **ומפני כך תמה עליו** דאף על גב דסיועא דיליה אידחי, מילתיה לא אידחי.

ואני אומר דהא מילתא דפשיטא הוא, ובעל הלכות נמי הכי סבר וכדרב הונא פסק, **אלא שהוא מפרש דרב הונא לא בכל קטן הבא להתגייר קאמר, אלא בשאמו מביאתו להתגייר איירי, וכדפירש רש"י, וזהו שכתב מלין אותו על פי אבותיו, לשון רבים, לומר דעל פי אביו או על פי אמו מלין אותו**, וכדרב הונא, ודלא כדיחויא דדחי לסייעתיה, דסבר דוקא על פי אביו ולא על פי אמו".

לדברי הבה"ג, כוונת הבה"ג היא כשיטת רש"י, שהחידוש של רב הונא הוא שגם אם האם הביאה אותו להתגייר די בכך, ולא רק כאשר האב הוא זה שהביא אותו, וזה מה שכתב הבה"ג שאם הביאו אותו "אבותיו" מהני, בלשון רבים, כי הכוונה לאביו או אימו, ומה שכתב הבה"ג שאין מגיירים קטן, היינו במקרה שהוריו לא הביאו אותו להתגייר, שאז אין בית הדין יכול לגיירו מעצמו, ללא בקשת הורי הקטן. כביאור הבה"ג בבה"ג נקט גם הפרישה.

אמנם הב"ח (סק"ט) נקט שגם רש"י מודה למה שמשמע מלשון הטור, כי גם ללא אביו ואימו יכולים בית דין לגיירו, וז"ל:

"גוי קטן וכו', מימרא דרב הונא פרק קמא דכתובות (יא, א), ומלשון רבינו יראה אפילו אין לו אם, אלא שבא מעצמו, והא דכתב רש"י (ד"ה גמ') ואמו מביאתו להתגייר, לאו דוקא, אלא אתא לארוי דאף על פי שאמו מביאתו, אפילו הכי בעינן על דעת בית דין, דדוקא כשהאב מביאו לא בעינן דעת בית דין, אבל באמו מביאתו בעי דעת בית דין. גם ברמב"ם וסמ"ג (לאוין קטז דף מ, ג) כתבו בסתם גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין".

לדברי הב"ח, לדעת הטור גם כאשר אין לו אב ואם יכולים בית דין לגיירו מרצוננו, וכך היא גם דעת הרמב"ם והסמ"ג, ואף רש"י מודה להם, ומה שפירש רש"י כשיש לו אם שהביאה אותו להתגייר, בא לומר שגם אם אימו מביאתו להתגייר, הגיור הוא רק על דעת בית דין, בשונה ממצב בו האב מביא אותו, שאז אין צורך בדעת בית דין, כתירוץ הגמרא.

ובשו"ע (יו"ד סי' רסח סעי' ז) נפסק בזה"ל:

"עובד כוכבים קטן, אם יש לו אב יכול לגייר אותו. ואם אין לו אב ובא להתגייר או אמו מביאתו להתגייר, בית דין מגיירין אותו, שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו. בין קטן שגיירו אביו בין שגיירוהו בית דין, יכול למחות משיגדיל, ואין דינו כישראל מומר אלא כעובד כוכבים".

הרי כי השו"ע פסק כדעת הטור, שבית דין יכול לגייר גם ללא שהביאוהו האב או האם, אלא שבכהאי גוונא, וכך גם כשהאם מביאה אותו, הגירות היא על דעת בית דין, ואילו כשיש לו אב, אין צורך בדעת בית דין, כיון שהאב הביאו להתגייר.

האם ניתן לגייר ללא כל בקשה מההורים או הקטן

הנהגה לכאורה מכל האמור עולה, כי אין בית דין יכולים לגייר את הקטן, ללא שאביו או אמו הביאו אותו להתגייר, או שהוא עצמו בא ומבקש להתגייר, אבל בלא בקשה כזו אין בית הדין יכול לגייר את הקטן ללא רצונו.

וכך כתב הבית יוסף (יו"ד סי' רסח) בשם המרדכי (יבמות רמז מ), וז"ל:

"כתב המרדכי בסוף פרק החולץ (יבמות רמז מ) בשם ראבי"ה, גר קטן שמטבילין אותו וכו', איירי כגון שאמר גיירוני, וקא משמע לן דאף על פי שאין לו דעת שומעין לו, אבל אם אינו רוצה אין מגיירין, אף על פי שיד ישראל תקיפה עליהם".

וזה לשון המרדכי (יבמות רמז מ):

"גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, מצאתי כתוב בשם רבי אבי"ה, דאיירי כגון שאמר גיירוני, וקא משמע לן אף על גב דאין לו דעת שומעין לו, דזכות הוא לו, אבל אם אין רוצה אינו גר, תדע דהא מיירי כשיד ישראל תקיפה עליהם, כדאמרינן בתר הכי, ואם הגדילו [*דוקא] יכולין למחות, ואם כן נגייר כל בנייהם הקטנים".

המרדכי הוכיח שאין לגייר את הקטן אלא אם הוא מבקש, אבל בלא בקשה אי אפשר לגיירו, מכך שגם לאחר שכבר גיירוהו יכול הוא למחות כשיגדל, הרי שאין בית דין יכול לגיירו בעל כרחו, ועוד שהרי מדובר כאן כאשר ידינו תקיפה (דאם לא כן למה אמרו "אם הגדילו יכולין למחות", הרי בכל מקרה אם ירצה יתפקד, ואין הדבר בדיננו), ואם כן נלך ונגייר את כל בני הנכרים הקטנים, אלא בעל כרחך שאין בית דין מגייר את הקטן,

אלא מדעתו או מדעת הוריו.

אבל הדרכי משה (יו"ד סי' רסח סק"ד) הביא שנחלקו הראשונים בדין זה, וז"ל:

"ובמרדכי סוף פרק החולץ דאם גיירו הבית דין מעצמן לא הוי גר, ובר"ן דכתובות (ו, א ברי"ף) דאין חילוק בין בא להתגייר או שבית דין גיירו מעצמן".

וכך כתב הר"ן (כתובות ד, א ברי"ף), וז"ל:

"ולענין הלכה קיימא לן כרב הונא, דאמר דגר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, ולא שיהו בית דין מצווין לחזור ולמול את העובד כוכבים מעצמם, אלא שאם בא התינוק מעצמו, או שהביאתו אמו, או שעשו כן בית דין מעצמן, מהני".

הרי כי הר"ן כתב, שעל אף שאין בית דין מצווה לגייר קטנים, ללא בקשתם או בקשת הוריהם, מכל מקום אם עשו כן מעצמם, הגירות מועילה.

והנה יסוד שיטה זו הוא בדברי הרשב"א (כתובות יא, א) שהבאנו לעיל, וז"ל:

"אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, פירש רש"י ז"ל שהביאתו אמו, ולא למימרא דבלאו הכי לא מטבילין ליה, אלא לומר דאין בית דין מחזרין למול ולטבול את העכו"ם הקטנים מעצמן".

והרשב"א כתב כן יותר מפורש בדבריו להלן (טו, ב), וז"ל:

"... ואף על פי שלמעלה (יא, א) גבי גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, פירש רש"י ז"ל שהביאתו אמו לבית דין, כבר כתבתי שם, דלאו למימרא שאם הטבילוהו בית דין מדעתו שאינו גר, אלא דאורחא דמילתא נקט, שאין דרכן של בית דין להטביל את הגוים בלא טענה מדעתם".

הרי ששיטה זו שהביא הדרכ"מ בשם הר"ן, היא כבר שיטת הרשב"א, שנקט שהבאת האב או האם את הקטן להתגייר, אינה לעיכובא, וגם אם לא הביאוהו, אם בית הדין גייר אותו, מהני וגירותו גירות, אלא שאין סיבה שבית הדין יגייר אותו סתם כך, ללא כל סיבה.

כך נראה גם בפסקי הרי"ד (וכעין זה בתוספות רי"ד על ה"ף), ואף פירש שבכהאי גוונא דיברה הגמרא, וז"ל:

"אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, פירוש אף על פי שאין לו אב ואם, כגון תינוק שנמצא מושלך, או ששבו ישראל קטני גוים, בית דין מלין אותן, והם כישראל לכל דבר".

הרי כי לשיטת הרי"ד מדובר בכהאי גוונא שאין לקטן אב או אם, אלא בית דין מצאוהו מושלך, או אפילו אם שבוהו וגיירוהו בעל כרחו, בכל גווי מהני הגירות, כשיטת הר"ן ושלא כדעת המרדכי.

ויש להסתפק בכוונתו, האם לדעתו בית דין יכולים לגייר קטן בעל כרחו בכל גווי, או שדוקא במקרים שמסיבה מסוימת באו הקטנים לידם, כגון בתינוק שנמצא מושלך, או שנשבו במלחמה, רק בכהאי גוונא אפשר לגיירם בעל כרחם לדעת הרי"ד.

כלומר, יתכן שרק בכהאי גוונא שמסיבה כל שהיא הומצאו הקטנים לידי בית דין, אז ניתן לגיירם בעל כרחם לדעת הרי"ד, אבל אם בית דין גיירו קטן סתם, לא מהני. אך לכאורה אם בכהאי גוונא שהגיע לבית דין מהני אף לכתחילה, מסתבר שבכל גווי מהני לפחות בדיעבד.

אמנם הב"ח (יו"ד סי' רסח) פסק כדעת המרדכי, וז"ל:

"כתב במרדכי בשם ראבי"ה דאיירי שאמר גיירוני, וקא משמע לן דאף על גב שאין לו דעת שומעין לו, דזכות הוא לו, אבל אין רוצה אינו גר, תדע דהא מיירי כשיד ישראל תקיפה עליהם, כדאמר ואם הגדילו יכולין למחות, ואם כן נגייר כל בניהם הקטנים, עכ"ל. ונראה שזהו גם כן דעת רבינו (הטור), שכתב ואם אין לו אב ובא להתגייר, כלומר שבא מרצונו, אבל אם אין דעתו ורצונו להתגייר, וגיירוהו בעל כרחו, אינו גר. ותימה על מה שכתב הר"ן בפרק קמא דכתובות (ד, א) דאפילו עשו כן בית דין מעצמם מהני, דמנא ליה הא, וצ"ע".

והסכים עמו הש"ך (ס"ק טז), וז"ל:

"ובא להתגייר, משמע מדעתו, וקא משמע לן דאף על גב דאין לו דעת שומעין לו, דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו, אבל אם אינו רוצה אינו גר, אפילו בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם, כמו שכתבתי, וכן כתב הבית חדש".

הרי כי הב"ח והש"ך פסקו כדעת המרדכי שאין בית דין יכול לגייר את הקטן אלא מדעתו או מדעת אביו או אמו, כפי שדייקו גם מסתימת לשון הטור והשו"ע, ושלא כדעת הר"ן שהגירות מועילה גם אם גיירוהו ללא כל בקשה מצידו.

הכרעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שבדיעבד הוא ספק גר

בהכרעת ההלכה למעשה בזה, כתב הגרי"ש אלישיב זצ"ל (פד"ר ח"א עמ' 375 ואילך, ובקובץ תשובות ח"ב סי' נו, יובא עוד להלן), וז"ל:

"אכן בעיקר הלכה זו שאין בית דין יכולים לגייר גוי קטן, אלא אם כן הובא להתגייר על ידי אביו או אמו, יש בזה מחלוקת בין גדולי הראשונים, ודעת הרבה מגדולי הראשונים היא שבית דין בעצמם יכולים לגייר גוי קטן, גם כשלא הובא להתגייר על ידי אביו או אמו.

ודבר זה מפורש בתוספות רי"ד בכתובות דף יא ע"א, וז"ל: אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, פירוש אף על פי שאין לו אב ואם, כגון תינוק שנמצא מושלך או ששבו ישראל קטני פלשתיים, בית דין מלין אותם, והם כישראל לכל דבר. וכן כתב הר"ן על הרי"ף שם בכתובות: ולענין הלכה קיימא לן כרב הונא דאמר גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, ולא שיהיו בית דין מצווין לחזור ולמול את העכו"ם מעצמם, אלא שאם בא התינוק מעצמו או שהביאתו אמו, או שעשו כן בית דין מעצמן, מהני. ועיין ברמב"ם הלכות עבדים פרק ח הלכה כ: ישראל שתקף עכו"ם קטן או מצא תינוק עכו"ם והטבילו לשם גר הרי זה גר, ועיין שם בלחם משנה.

הרי מבואר שיש שיטת ראשונים שאם בית דין בעצמם גיירו גר קטן חלה הגירות. ולפי זה בנידון דידן, אף שהאיש לא נחשב כאביו, מכל מקום חלה הגירות שעשו לקטן, כיון שזה היה על דעת שלשה רבנים שהם כבית דין, ולשיטת הראשונים שבית דין בעצמם יכולים לגייר גוי קטן, אף על גב שלכתחילה אסור לעשות זאת, מכל מקום בדיעבד חלה הגירות.

ועיין בדרכי משה טור יורה דעה סימן רסח ס"ק ד שהביא בשם המרדכי שאם גיירו בית דין מעצמן אינו גר, ובנמו"י (צ"ל: בר"ן) בכתובות (ד, א בר"ף) כתב שהוא גר. ובב"ח שם ס"ק ט דעתו להכריע שאינו גר.

אולם מכיון שבדבר זה יש מחלוקת הראשונים, ומפשטות לשון השו"ע משמע שבית דין בעצמם אינם יכולים לגייר גוי קטן כשאין לו אב, ואמו לא הביאתו להתגייר, על כן למעשה במקרה דידן אין לקבוע שהילד הוא ודאי גר, אלא הוא ספק גר...

הרי כי הגרי"ש אלישיב נקט שעל אף שיש כמה ראשונים שסוברים שבדיעבד מועילה הגירות, אף אם גיירוהו מעצמם, ללא בקשתו או בקשת הוריו, מכל מקום מאחר שנחלקו הראשונים בדין זה, ומפשטות

לשון השו"ע משמע שאי אפשר לגייר בכהאי גוונא, על כן למעשה יש לדון את הקטן שגוייר באופן זה, רק כספק גר.

לדעת המנחת יצחק בדיעבד מועילה הגירות

אבל בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' צט) האריך בענין זה, ודעתו נוטה להכריע שבדיעבד מועילה הגירות בכהאי גוונא, כשגויירו קטן אף שלא מדעתו, אלא אם כן גיירוהו בעל כרחו ממש, כאשר הקטן התנגד בפירושו לגירות זו, וז"ל:

"יש לדון בגר קטן כהאי, במה דמצינו בפוסקים, שלשה ענינים בזה, א' מדעתו או מדעת אביו או אמו, ב' בעל כורחו, ג' שאף שאין מדעת אביו בעל כורחו, כגון תינוק המושלך בשוק.

והנה על שני (המקרים) הראשונים, יש לפנינו הלכה פסוקה בשו"ע ונו"כ (בסי' רסח סעי' ז), דאם יש לו אב, יכול לגייר אותו, ואם אין לו אב, ואמו מביאתו להתגייר, או הוא מעצמו בא להתגייר (וזה דלא כהטור בשם בה"ג, ועין שם בב"י וב"ח), הבית דין מגיירין אותו, משום שזכות הוא לו, וזכין לאדם שלא בפניו, ומקורו (במס' כתובות יא, א), ועל פי פירוש רש"י שם, אם אין לו אב, ואמו מביאתו להתגייר עיין שם.

וכתב שם בש"ך (סי"ק טו), ובא להתגייר, משמע מדעתו, וקא משמע לן דאף על גב דאין לו דעת שומעין לו, דזכות הוא לו, וזכין לאדם שלא בפניו, אבל אם אינו רוצה אינו גר, אפילו בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם עכ"ל, **הרי שמע מינה תרתי, דמדעת הוי גר, ובעל כורחו אינו גר.**

אמנם הדין השלישי הנ"ל, לא שמענו מזה, וכדי לבוא על הביטוי, נקדים דברי הדרכי משה (יו"ד שם אות ד), וז"ל: ובמרדכי (סוף פרק קמא דכתובות, לא מצאתי שם, ונראה דצריך לומר בסוף פרק החולץ, ועיינתי בדרכ"מ הארוך, וראיתי ששם איתא רק ובמרדכי סי"פ, ובודאי כוונתו בסוף פרק החולץ, והמדפיס הוסיף בטעות בדרכ"מ שעל הגליון הטור, תיבת קמא דכתובות), דאם גיירו הבית דין מעצמן לא הוי גר. ובר"ן (כתובות ד, א) כתב, דאין חילוק בין בא להתגייר, ובין שהבית דין גיירו מעצמן, עכ"ל. וכן בב"ח שם, אחרי שהביא דברי המרדכי הנ"ל שהם הראב"ה, הביא דברי הר"ן, בתימא, דמנא ליה דאפילו עשו כן הבית דין מעצמן מהני, וסיים בצ"ע.

אבל בבית יוסף הביא את דברי המרדכי בשם הראב"ה הנ"ל, ולא העיר כלום עליו, ואילו הוא בעצמו בכסף משנה (פ"י מהלכות מלכים ה"ג), הביא מה שכתבו המפרשים, דרב לא קאמר, שיהיו הבית דין מצוים לחזור ולמול את העכו"ם מעצמן, אלא שאם בא התינוק מעצמו, או שהביאתו אמו, או שעשו כן הבית דין מעצמן מהני עיין שם, וכל זה המה דברי הר"ן שם, ולא העיר גם כן על זה כלום, לומר דמרדכי בשם הראב"ה חולק על זה, וכדברי הר"ן איתא גם בשיטה מקובצת בשם הרשב"א הנ"ל...

אבל עדיין יש דברים בגו, לאחד כל הפוסקים בזה, והיינו **דיש לחלק בין לכתחילה לדיעבד, דלכתחילה אין מגיירין אלא מדעת, ובדיעבד אף שלא מדעת, רק שלא יהיה בעל כרחו, מהני הגרות,** וכן נראה מדברי התוספות (כתובות מד, א) שם, שכתבו, הא דלא נקט הגיורת שנתגיירה סתמא, משום דאיירי בפחותה מבת שלש דאין דרכה להתגייר אלא עם אמה, ועוד דאין סברא שיטבילוה על דעת בית דין, שאין מטבילין גר קטן על דעת בית דין, אלא אם כן הוא תובע להתגייר... עכ"ל, דמוכח מדבריהם דבדיעבד בודאי הוי גרות, ורק יש חילוק בין התירוץ בענין לכתחילה, דלתירוץ הא' רק אין דרכה להתגייר, והיינו משום דאין מצוה, אמאי יחזרו אחר זה, ואפילו אם יהיה נמצא מושלך, מה לנו בהם, ולתירוץ הב' יש לומר דאף איסור לכתחילה איכא, אם לא מדעת...

אמנם נראה ברור, אף דבכל זאת, עדיין יש מקום להסתפק בשיטת הר"ן ושאר מפרשים, מה דעתם היכא דלא הוי בעל כרחו, וגם שלא מדעת כנ"ל, אם מגיירין אף לכתחילה, אבל זה מוכח דלהמרדכי בשם הראב"ה והגררים אחריו, על כל פנים אין מגיירין לכתחילה, ואולי אף בדיעבד לא הוי גרות.

ואם כן, הרי מסתימת דברי השו"ע נראה דנקט שיטת המרדכי בשם הראב"ה, דמגיירין רק מדעת, שמע מינה דעל כל פנים לכתחילה אין לגייר, אף היכא דנמצא מושלך, דלא הוי בעל כרחו, וגם לא מדעת.

אבל גם לאידך גיסא, דאף דלא נתברר לנו שיטת הר"ן, בהיכא דלא הוי בעל כרחו, וגם לא מדעת, אבל נראה בודאי, דגם הוא מודה, דהיכא דהוי בעל כרחו, דלא הוי גרות אפילו בדיעבד...

אמנם פשיטא שלהלכה למעשה, אין לזוז מפסק דברי השו"ע, וכמו שכתב בתשובות מהר"י אסאד (יו"ד סי' רנז) ולבושי מרדכי שם, וממילא להלכה למעשה, אם הוי מדעתו או מדעת אביו או אמו, מגיירין אף לכתחילה, ואם הוי בעל כרחו אף בדיעבד לא הוי גרות, ואם שלא בעל כרחו ושלא מדעת, אין מגיירין לכתחילה, ובדיעבד נראה דהוי גרות, כמו שנראה מדברי הר"ן ושאר מפרשים, וגם המרדכי בשם הראב"ה אפשר דמודה בכהאי גוונא כנ"ל..."

הרי כי לדעת המנח"י יש לפסוק להלכה שבדיעבד מועילה הגירות, גם אם לא הביאוהו הוריו להתגייר, וגם הקטן עצמו לא ביקש זאת, אך בתנאי שלא נעשתה הגירות בעל כרחו, ושלא כדעת הגרי"ש אלישיב שגם בדיעבד הוא רק ספק גר, אך גם לדעת המנח"י ודאי שבכהאי גוונא אין לגיירו לכתחילה.

כשיש ויכוח בין האב לאם

והנה, יש לדון מה הדין כמקרה דנא, כאשר ישנו ויכוח בין האב לאם, וחלוקים הם בדעותיהם האם לגייר את הקטן או לא, האם במצב כזה ניתן לגייר את הקטן, והאם ישנה עדיפות לדעתו של אחד מהם, ובמקרה של מחלוקת, דעת מי היא המכריעה.

והנה מדברי הרשב"א המובאים לעיל, מבואר כי אין חילוק בין האב לאם, וז"ל:

"ואף על גב דאתי לסיועיה ממתניתין, ודחינן מתניתין בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, לא שיהא חלוק בדבר זה בין אב ואם, שהבנים גם כן נגררין אחר האם, אלא כאן שהביאתו ולא נתגיירה, והתם שהביאו ונתגייר עמו, והוא הדין לאם, דניחא להו למעבד מאי דעבד אבוהון או אמן, כן נראה..."

הרי כי לדברי הרשב"א אין כל חילוק בין אב לאם, וודאי שהבנים נגררים אחרי האם, לא פחות מאחרי האב, וכל חילוק הגמרא הוא בין מקרה שהאב או האם מתגיירים יחד עם הבן, שאז פשוט שזכות לו להתגייר יחד עימהם, לבין המקרה בו דיבר רב הונא שהאב או האם רק הביאו אותו להתגייר, ואילו הם נשארו בגויותם, שנתחדש שאף על פי כן נחשב הדבר כזכות.

יתירה מכך מבואר בדברי השטמ"ק הנ"ל, וז"ל:

"... וקשה מה נפשך, אם אמו נתגיירה עמו למה לי דעת בית דין, דהא דחינן בגמרא לקמן בגר שנתגיירו בניו עמו, ומה לי אב או אם לענין זה, הכי נמי נגררים הבנים אחר האם כמו אחר האב ויותר..."

הרי כי לדעת השטמ"ק, האם עדיפה על האב, משום שהבנים נגררים אחר דעת האם יותר מאשר אחרי

האב.

להלן נביא שכך נקט להלכה בשו"ת דעת כהן (סי' קמ"ז), שמטעם זה יכולה האם למנוע את גיור הבן על ידי האב, משום שהבן נמשך אחר אָמו, יותר מאשר אחרי אביו, וכתב כן על פי המבואר במסכת עירובין (פב, א) שקטן עד גיל שש יוצא בעירובה של אָמו.

לכאורה כל שכן שיש מקום לומר כן לגבי בת, שלגביה מבואר במסכת כתובות (קב, ב) ונפסק בשו"ע אהע"ז (סי' פב ס"ז) שהבת מקומה אצל אָמה אפילו אחרי גיל שש.

אמנם כפי שהבאנו לעיל, הב"י והפוסקים למדו מדברי רש"י לא כך, אלא שהאב עדיף על האם, ולכן בעוד כאשר האב מביא את הבן הקטן לגיור, הגיור נעשה על דעת האב, ואין צורך בדעת בית דין, ובכהאי גוונא היה פשוט לגמרא שהגיור מועיל, מנגד כאשר אין לו אב, והאם מביאה אותו להתגייר, בזה אנו נזקקים לחידושו של רב הונא, שאפשר לגיירו על דעת בית דין.

וכך נפסק להלכה בשו"ע (סע"ז), וז"ל:

"עובד כוכבים קטן, אם יש לו אב יכול לגייר אותו. ואם אין לו אב ובא להתגייר או אמו מביאתו להתגייר, בית דין מגיירין אותו, שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו".

נמצא שהשו"ע נקט שכאשר יש לו אב, האב הוא המגיירו, ואין צורך בדעת בית דין, ואם אין לו אב, אז בית דין יכול לגיירו על דעת בית דין, אם האם בקשה מהם לגיירו. אולם כאשר יש לו אב, אי אפשר לגיירו על פי בקשת האם, ורק כאשר אין לו אב, אזי יכול בית הדין לגיירו על דעת בית דין, אם אָמו הביאה אותו להתגייר.

ואמנם לא מפורש בדבריהם מה הדין כאשר יש לו אב, האם האם יכולה להתנגד ולמנוע את הגיור, או שהכל תלוי בדעת האב, ומפשטות לשונם משמע שאם יש לו אב, האב מגיירו ללא שום הגבלה, וכך נראה מתוך פסק דינו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל (פד"ר ח"א עמ' 375 ואילך, ובקובץ תשובות ח"ב סי' נז) שיובא להלן, שם המקרה המתואר הוא:

"... ביום י"ד באדר תשט"ו, עשה האיש מעשה, הוא לקח את הילד מרשות האם, ובלי ידיעתה והסכמתה טבל אותו לשם גירות, והטיפו לו דם ברית לפני שלשה רבנים. האיש טען: עשיתי את הגיור מפני שחששתי שהילד יוכרז כנוצרי, אמנם אני אינני יהודי דתי, אבל אני רוצה שילדי יהיה יהודי, הילד הוא בגיל חמש שנים וחצי, האם לא ידעה מזה..."

אשר לעובדא שעשה האיש אחרי הגשת המשפט, וגייר את הילד שלא בידיעת האם והסכמתה, יש להזדקק לדון בשאלה זו אם הגירות היא כדין אם לאו..."

הרי שמדובר במקרה שהאב גייר את בנו, למרות התנגדות האם, ועל כך האריך הגרי"ש"א לדון (כפי שיובא להלן בהרחבה) האם לאב זה יש דין אב, ויכול הוא לגייר את בנו, או שאין לו דין אב, אך מבואר דפשיטא ליה שאם יש לו דין אב, מועילה הגירות שנעשתה על ידו, למרות התנגדותה של האם.

אך מדברי הפוסקים לכאורה אין הכרח לכך, ויתכן שדברו כאורחא דמילתא, כאשר אין ויכוח ביניהם, ואזי כשיש לו אב, האב יכול לגיירו, אולם אם האם תתנגד, יתכן שלמרות שלדעתם יש עדיפות לדעת האב על דעת האם לענין הגיור, מכל מקום יתכן כי די בהתנגדות האם, כדי שהגיור כבר לא יחשב כזכות גמורה, ובכהאי גוונא לא ניתן לגייר את הקטן.

הרי כי נחלקו הראשונים והפוסקים בשאלה זו, לדעת הרשב"א אין עדיפות לאב על האם, ולדעת השטמ"ק האם עדיפה על האב, אך לדעת רש"י וכך נפסק בשו"ע, כוחו של האב בגיור עדיף על כוחה של האם. אך לא מפורש בדבריהם, האם האב יכול לגייר את הקטן גם כאשר האם מתנגדת לכך.

האם האב הוא בעלים על בנו לענין הגיור

והנה כאמור מדברי הגמרא בכתובות (יא, א) ישנה משמעות שכאשר אביו של הקטן מביאו להתגייר, אין הגירות על דעת בית דין, וז"ל הגמרא:

"אמר רב הונא, גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין. מאי קא משמע לן, דזכות הוא לו, וזכין לאדם שלא בפניו... לימא מסייע ליה, הגירות והשבוייה והשפחה, שנפדו ושנתגיירו ושנשתחררו פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד, מאי לאו דאטבלינהו על דעת בית דין, לא, הכא במאי עסקינן בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, דניחא להו במאי דעביד אבוהון".

הרי משמע כפי שדייקנו לעיל, שרק כאשר אין אביו מביאו להתגייר, הגירות היא על דעת בית דין ומדין זכין, אבל כאשר נתגיירו הבנים עם אביהם, אין הגירות "על דעת בית דין".

וכן משמע מלשון השו"ע (יו"ד סי' רסח ס"ז), וז"ל:

"עובד כוכבים קטן, אם יש לו אב יכול לגייר אותו. ואם אין לו אב, ובא להתגייר או אמו מביאתו להתגייר, בית דין מגיירין אותו, שזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו".

הרי שגם מלשון השו"ע יש לדייק שיש חילוק מהותי ביניהם, כי כאשר יש לו אב, האב הוא המגייר אותו, ואילו כאשר אין לו אב, בית דין הם המגיירים אותו, מדין זכין.

ובכדי לבאר את הדברים, יש להקדים את מה שיסד הזכר יצחק (ח"א סי' ב), שלאב נכרי יש בעלות על בנו, וז"ל:

"דהנה הרמב"ם ז"ל כתב בהלכות עבדים (פ"ט ה"ב) דעכו"ם מוכר את בנו לעבד, והוא בתורת כהנים בהר (פרשה ו ה"ג) ולמדו כן מקרא... ולפי זה נראה כיון דאב מוכר את בנו בדיני בן נח, שוב גם קודם שמכרו הוא שלו, כמו שאמרו בש"ס דכתובות (מו, א) גבי אב המוכר את בתו דהשתא זבוני מזבין לה מעשה ידיה מבעיא, דכל שאינו שלו אינו יכול למכור לאחר, וכיון שכן הוי הבן כעבדו מקנת כספו ויליד ביתו דמחויב למולו..."

ובספר מקור ברוך (להג"ר נחום ברוך גינצבורג זצ"ל - ח"ב סי' מ) הביא את תשובת הזכר יצחק, ועל פי זה כתב לבאר את דברי רש"י בסוגיין, וז"ל:

"... וכן הוא לשון רש"י בכתובות (יא, א) גבי גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, וכתב שם ואב אין לו, דהאב יש לו קנין הגוף (ויוכל לעכב את הגירות)... וראיתי בשטמ"ק שם בכתובות שהקשה על דברי רש"י ממה נפשך, דאם אמו מתגיירת גם כן, אין צריך לזה בית דין דהא אימו הוי כמו האב, דאמרינן לקמן הכא במאי עסקינן בגר שנתגייר ובניו עמו, דניחא ליה במאי דעבד אבוהון, ואם היא אינה מתגיירת עמהם, הנה כמו כן באב אם אינו מתגייר עמהן צריך דעת בית דין, יעו"ש".

ולפי מה שכתבתי, דברי רש"י ז"ל נכונים, דהאב יש לו קנין הגוף בבניו, יכול לכוף אותם להתגייר אפילו בלי דעת בית דין, מה שאין כן האם דאין לה שום קנין בבנה ובתה, להכי צריך דעת בית דין, ודו"ק".

לפי דבריהם, מה שהאב יכול לגייר את בנו, אינו מדין זכין, אלא כיון שהבן הוא שלו ממש, וכשם שיכול למכרו לעבד, כך יכול הוא גם לגיירו, ורק כאשר האב אינו מגיירו, אז צריך להגיע לדין זכין כדי

שבית דין יוכל לגייר את הקטן. בדרך זו ביאר באריכות גם במשנת רבי אהרן (כתובות ס"י אות ו).

בדרך זו דן גם באבי עזרי (איסור"ב פ"ג ה"ז אות ב) והוסיף נופך בראיה מדברי הרמב"ם, וז"ל:

"... לפי מה שכתב הרמב"ם בפרק ט מהלכות עבדים הלכה ב, שעכו"ם מוכר את בניו ובנותיו, שנאמר "מהם תקנו וממשפחתם עמכם אשר הולידו בארצכם", עכ"ל, ומקורו בתורת כהנים פרשת בהר (פרשה ו פ"ז אות ג-ד), מעתה נראה **מאחר שיש לו רשות למכור את בניו ובנותיו**, והרי ישראל שקונה גוי הרי יכול לטובלו לשם עבדות אפילו בעל כרחו, לשיטת רש"י ביבמות (מז, ב)... ואחר כך יכול לשחררו בעל כרחו ולעשותו גר גמור, **ומאחר שהדין שהאדון הקונה אותו יכול לעשותו לעבד כנעני שיתחייב במצות, שזהו מקצת גירות כמבואר ברמב"ם בפרק יד (הל' ט) מהלכות אלו, ודאי שגם האב יש לו רשות לזה לגייר על כרחו**, שהרי על זה מכרו, ואם הוא אין לו רשות הזה איך יכול למוכרו... ואם כן באב המגייר את בניו לא צריכין לבא לדין זכיה, אלא מדין בעלות על הבנים שלו לגיירם..."

אלא שכבר הקשה האבי עזרי שם, שבגמרא שם משמע לא כך, שגם גיור הקטן עם אביו הוא רק מדין זכין, וז"ל:

"... ודחי הגמרא שמדובר בגר שהתגיירו בניו ובנותיו עמו, **דניחא להו במאי דעביד אבוהון**, ומשמע שגם האב המגייר את בניו, צריכין לבא לדין זכות ומדין זכין לאדם, וקשה לי לפי מה שכתב הרמב"ם... שעכו"ם מוכר את בניו ובנותיו... ואם כן באב המגייר את בניו לא צריכין לבא לדין זכיה, אלא מדין בעלות על הבנים שלו לגיירם, וקשה למה אמרה הגמרא **רק משום דניחא להו במאי דעביד אבוהון, שהוא משום זכיה...**

שוב ראיתי בספר זכר יצחק... שכתב בדעת רש"י על פי דעת הרמב"ם הנ"ל שעכו"ם מוכר את בניו... עיי"ש עוד, **ותמיהני מה שלא זכר סתירה לזה מהאי דכתובות הנ"ל, דמפורש שאינו יכול לגייר בניו הקטנים בעל כרחם, רק מדין זכות...**"

והנה, לפי דרכו של הזכר יצחק צריך ליישב את ההערה מלשון הגמרא, כפי שכתב במשנת רבי אהרן, וז"ל:

"ואם תשאל, והלא לכאורה בגמרא מבואר דבגר שנתגיירו בניו עמו חלה הגירות על ידי זכיה, שהרי אמור בגמרא שגירותן חלה משום דניחא להו במאי דעביד אבוהון.

תשובתך, **זכיה זו שמדברת בה הגמרא אינה זכיה במעשה הגרות, דלזה לא צריכין זכיה כלל, אלא דהגירות עצמה צריכה רצון של המתגייר**, ועל זה קאמר בגמרא דמאחר דזכות היא לו, דיינינן שיש כאן רצון על הגירות".

לדבריו, אף שלאב יש בעלות על בניו ויכול הוא לעשות את מעשה הגרות בעל כרחם, מכל מקום ישנה הלכה נוספת ותנאי בגרות, כי הגרות עצמה דורשת את רצונו של המתגייר, וביחס לדין זה צריך את הטעם כי הקטן ניחא ליה במה שעושה אביו, ונחשב כמתגייר מרצונו, אך עצם מעשה הגרות אינו נפעל מדין זכין, כמו בקטן התגייר על דעת בית דין, אלא האב הוא שעושה בקטן את מעשה הגרות מכח בעלותו.

אמנם לכאורה ביאור זה דחוק, שהרי הגמרא באה לכאר את החילוק בין גיור עם אביו, לגיור בלא אביו, ולפי שיטתם, עיקר החילוק הוא שאב הוא בעלים, ואינו צריך להגיע לדין זכין, ואם כן למה אמרה הגמרא את התנאי הנוסף, ולא את עיקר החילוק.

האם הב"י סובר כדרך זו

אלא שלכאורה כדרך זו יש ללמוד מתוך דברי הב"י, דהנה הטור (יו"ד סי' רסח, הובא לעיל) הביא את דעת הבה"ג, וז"ל:

"כתב בעל הלכות, **חרש שוטה וקטן שבאו להתגייר אין מקבלין אותן**, מפני שאין כשרין להתנות עליהן, **אבל קטן אף על פי שאין בו דעת, מלין אותו על פי אבותיו**. ואיני יודע למה פסק דלא כרב הונא, דאמר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין".

וכתב על כך הבית יוסף, וז"ל:

"ודע דבסימן רסז כתב רבינו בשם רב יהודאי, דעבד קטן או שוטה מטבילין אותו על דעת בית דין, ואין זה סותר למה שכתב כאן בשם בעל הלכות דחרש שוטה וקטן שבאו להתגייר אין מקבלין אותם, **דעבד שאני, דכיון שרשות רבו עליו, הרי הוא כגר קטן שמטבילין אותו על פי אבותיו**".

ומכך שדימה הב"י את דין האדון לדין האב, כיון ש"רשות רבו עליו", היה נראה ללמוד כדברי הזכר יצחק, שכוחו של האב בגיור בנו הוא מכח בעלותו על הבן הקטן, ולכן ניתן לדמות לכך את דינו של האדון וסמכותו.

ולפי זה לכאורה היה עולה, כי לעולם לא יתכן לגייר קטן, נגד רצון האב, גם אם יהיה הדבר זכות גמורה לבן, שכן האב בכוחו כבעלים יכול להתנגד ולמנוע את הגיור.

אלא שבאמת מדברי הטור והב"י שם מוכח להיפך, שגם גירותו של קטן עם אביו, שאותה דימה הב"י לגירות העבד על ידי רבו, היא מדין זכין ועל דעת בית דין, שהרי לשון הטור שם (בסי' רסז), היא:

"דעבד קטן או שוטה, **מטבילין אותו על דעת בית דין**".

ועל כך כתב הב"י כאמור, שכוחו של האדון להטביל את עבדו, הוא משום שכיון ש"רשות רבו עליו, הרי הוא כגר קטן, שמטבילין אותו על פי אבותיו", הרי שמפורש בדבריו שהטבלת העבד על ידי האדון שהיא על דעת בית דין, דומה להטבלת גר קטן על ידי אביו, הרי שגם גיור קטן על ידי אביו הוא גיור על דעת בית דין ומדין זכין, ושלא כדרכם של המקור ברוך ומשנת רבי אהרן על פי הזכר יצחק.

ראיות נוספות שכל גיור הוא על דעת בית דין

כך מוכח גם מדברי הראשונים, שהרי התוספות ותוספות הרא"ש והריטב"א בכתובות (יא, א), והתוספות והר"ן בסנהדרין (סח, ב), דנו והקשו לדעת הסוברים שאין זכיה לקטן מדאורייתא, כיצד משכחת לה מדאורייתא גר קטן (עיי' שם במה שכתבו בזה), ומבואר מדבריהם שכל גרות של קטן היא רק מדין זכין, גם כאשר אביו מביאו להתגייר עמו (ואכן במשנת רבי אהרן כתב את דבריו הנ"ל, כדי ליישב את קושיית התוס' והראשונים).

וכבר הוכיח כן רבי עקיבא איגר (החדשים כתובות יא, א עמ' סח) מדברי התוספות, וז"ל:

"... דאף על ידי אביו הוא רק מדין זכיה, וכדמוכח מדברי תוס' שם, דלא משכחת גר קטן דאורייתא רק במעוברת שנתגיירה..."

אמנם מצינו מי שכתב כן כהצעה ליישוב קושיית התוספות, והוא בשיטה ישנה מכת"י שנדפסה בספר אהל אברהם (כתובות יא, א), וז"ל:

"תוס' ד"ה מטבילין, במעוברת שנתגיירה, **הא דלא מוקמינן ליה התם בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו**, משום דאם כן הייתי צריך לחזור אחריו אם יש לו יורשים, דדילמא יש לו אחים, מאחר שגם אביו נתגייר".

לדבריו באמת בנתגיירו בניו עמו אין צורך לדין זכין, ובכהאי גוונא משכחת לה גר קטן מדאורייתא, גם אם אין זכין לקטן (וביאר למה לא רצו התוספות לתרץ שזהו הציור במסכת סנהדרין, ותירוצו צ"ב ואכמ"ל). אך מסתימת כל הראשונים שדנו בשאלה זו, ולא הציעו תירוץ זה, נראה שגם בכהאי גוונא צריך להגיע לדין זכין, וכפי שהוכיח רבי עקיבא איגר.

וכך מבואר מלשונו של הרמב"ם (איסור"ב פ"ג ה"ז), שסתם וכתב בזה"ל:

"גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, שזכות היא לו".

הרי שגם הרמב"ם סתם ולא חילק בין המקרים, ונקט שבכל גיור קטן, הגיור הוא על דעת בית דין, ומדין זכין לאדם שלא בפניו.

ומוכח מזה, שכל החילוק בין גיור על ידי אביו, לגיור קטן שאין לו אב, הוא רק בשאלה מי עושה את הדבר לזכות, האם הזכות היא משום ש"ניחא ליה במאי דעבד אבוה", או שהזכות נקבעת על דעת בית דין, אבל בסופו של דבר כל גירות קטן היא מדין זכין, ואין לאב כוח וסמכות מהותית, אלא שבדרך כלל כשהאב מביא את הבן לגיור זה ודאי זכות, משום דניחא ליה במאי דעבד אבוה, ובית דין בהחלטתו לגייר סומך על דעת האב שהחליט כי כך היא טובת הקטן, ואילו כאשר אין לו אב, צריכים בית דין לשקול אם אכן הגירות היא זכות לקטן, ומגיירים אותו רק על דעת בית דין.

כך מבואר גם בדברי הב"ח (יו"ד סי' רסח) שכתב בזה"ל:

"גוי קטן וכו'... ומלשון רבינו יראה אפילו אין לו אָם, אלא שבא מעצמו, והא דכתב רש"י (ד"ה גמ') ואמו מביאתו להתגייר, לאו דוקא, אלא אתא לארוי דאף על פי שאמו מביאתו אפילו הכי בעינן על דעת בית דין, **דדוקא כשהאב מביאו לא בעינן דעת בית דין, אבל באמו מביאתו בעי דעת בית דין, גם ברמב"ם** (איסור"ב פ"ג ה"ז) **וסמ"ג** (לאוין קטז) **כתבו בסתם גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין"**.

הרי שלמרות שהב"ח התייחס להדיא לחילוק בין אביו, שאינו צריך דעת בית דין, לאמו שצריכה דעת בית דין, מכל מקום סיים בדימוי לדברי הרמב"ם והסמ"ג, שסתמו וכתבו שכל גיור קטן הוא על דעת בית דין, ומוכח שנקט הב"ח שאין כאן הבדל מהותי, ותמיד הגיור הוא מדין זכין ועל דעת בית דין, אלא שאם אביו הביאו להתגייר פשוט שזה זכות עבורו, ואילו אם אין אב יש חידוש בכך שנחשב כזכות על ידי דעת בית דין, אבל אין חילוק מהותי ביניהם (ועי' להלן מה שנתבאר לפי זה בדברי שו"ת דעת כהן).

ולפי זה, מכיון שאין לאב דין בעלות על בנו הקטן, וכל הנידון הוא לקבוע אם הגיור הוא זכות לבן, אם כן נראה כי כאשר ברור כי הדבר הוא זכות עבורו, ניתן לכאורה לגייר את הקטן גם אם אביו מתנגד.

אמנם גם אם נסבור כדרכו של הזכר יצחק ודעימיה, שלאב יש דין בעלות על בניו לענין הגיור, ולא מדין שאומדים שזה זכות לקטן, מכל מקום נראה ודאי שבעלות זו שהיא דין, ניתנה על ידי התורה רק לאב גמור, אבל אב כזה כמו בנידון דנן, שהאב הוא יהודי והבן הוא גוי (לפי הצד שהוא צריך גיור) מחמת הביצית של הגויה, הרי גם לפי מה שנאריך להלן שיתכן שדינו כאב לענין הגיור, מכל מקום ברור כי אין לו בעלות ורשות זו, וכל יכלתו לגייר אם הוא יכול לגייר, זה רק מדין זכין, דאמדינן שזו זכות לקטן,

משום שגם בו שרק מגדלו שייך הכלל "דניחא ליה במאי דעבד אבוה", ואם כן בכהאי גוונא בכל מקרה לא תהיה לו היכולת להתנגד מדין בעלים, אם ננקוט שבית דין יכולים לגיירו על פי בקשת האם מדין זכין.

בעיקר מעמדם של האב והאם בנידון דנן, עלינו לברר מה מעמדם של אב או אם שאינם הורים על פי ההלכה, לענין גיור ילדיהם, כדלהלן.

גיור בנו של ישראל הנולד מנכרית

האחרונים דנו במקרה אחר, מה הדין בישראל שיש לו בן הנולד מאשה נכרית, האם האב יכול לגייר את בנו, או שמא כיון שעל פי הדין אינו נחשב כבנו, כמו שאמרנו במסכת יבמות (כג, א) ובמסכת קידושין (סח, ב) "אין בנך הבא מן הנכרית קרוי בנך אלא בנה", אם כן למרות שהוא אביו הביולוגי, מכל מקום כיון שאינו אביו על פי ההלכה, אינו יכול להביאו ולגיירו.

והנה התוספות יום טוב למסכת קידושין (פ"ג מ"ג) דן לענין העצה המובאת במשנה (קידושין סט, א), שממזר יכול להטהר ולהכשיר את בנו, על ידי שישא שפחה כנענית, וכך בניו יהיו גם הם עבדים, וכאשר ישחרר אותם, ממילא הם יהיו יהודים גרים כשרים.

וכתב התו"ט לבאר למה לא הציעה המשנה שישא נכרית, ויגיר את הבנים, וז"ל:

"ממזר שנשא שפחה הולד עבד, ואין ממזר, דהא ולדה כמוה. רש"י. וכתב הר"ב, ואפילו לכתחלה יכול ממזר לישא שפחה כו', הכי מסקינן בגמרא.

וכתב הר"ן בשם ר"ת טעמא, דאף על גב דממזר חייב הוא בכל הלאוין שבתורה, לאו דשפחה שאני, דלא אמר רחמנא לא תקח שפחה, (אלא) ואפקיה בלשון לא יהיה קדש דמתרגמינן לא יסב גברא מבני ישראל אתתא אמה (-שפחה), משמע שאין ממזר בכלל, שכיון שיצירתו בעבירה קדש ועומד הוא, עכ"ד...

ולפי זה ניחא לי, דאף על גב דכשנושא נכרית יכול גם כן ליטהר, דולדה נמי כמוה, והרי הוא נכרי גמור, ואם יתגייר הרי הוא כשאר הגרים. וכן כתב הרמב"ם פרק טו מהלכות איסורי ביאה (ה"ג) והטור (אבהע"ז) סימן ד. דהכא בשפחה לכתחלה יכול לישא, אבל נכרית קאי באיסור כמו שאר ישראל.

ומיהו בלאו הכי לא קשיא דלא נקט נכרית, משום דבשפחה יכול לקנות לו שפחה וישאנה והרי הבן שלו ובידו לשחררו, **מה שאין כן לגייר הבן אין בידו, שאין מטבילין גר קטן על דעת בית דין** (אם הקטן עצמו אינו מבקש), כמו שכתבתי בשם התוספות (כתובות מד, א) במשנה ג פרק ד דכתובות... שמא ישאר נכרי ולא יתגייר..."

לדברי התו"ט, הסיבה שלא הציעה המשנה שישא נכרית ויגיר את הבנים, היא משום שאין הדבר בידו, ובית דין לא יוכל לגייר את הבנים הקטנים ללא בקשתם, מה שאין כן אם ישא שפחה כנענית, שהבנים יהיו עבדים, ויוכל לשחררם בעל כרחם, ולהפכם ליהודים כשרים. ונראה מדבריו שבכהאי גוונא (אם ישא נכרית) גם לא יוכל האב לסמוך על כך שבית הדין יגייר את הבנים על פי בקשת האב.

התוספות יום טוב הביא את דברי התוספות במסכת כתובות (מד, א), נצטט את דבריהם:

"הגיורת שנתגיירה בתה עמה, הא דלא נקט הגיורת שנתגיירה סתמא, משום דאיירי בפחותה מבת שלש, דאין דרכה להתגייר אלא עם אמה, **ועוד דאין סברא שיטבילוה על דעת בית דין, שאין מטבילין גר קטן על דעת בית דין אלא אם כן הוא תובע להתגייר, וזאת**

פחותה מבת ג' אין בה דעת לתבוע, להכי נקט שנתגיירה בתה עמה והטבילוה על דעת אמה...

על פי זה כתב התו"ט, כי אם ישא הממזר נכרית, לא יוכל לסמוך על כך שבית דין יגיירו את בנו, משום שבית דין לא יגיירו אותם ללא שהם יבקשו זאת. ולכאורה הדבר אינו מובן, שהרי הלא האב עצמו יוכל לגיירם על דעתו, אלא שמדבריו יש ללמוד כי ישראל שנולד לו בן מאשה נכרית, אינו יכול לגייר את הבן מדין גר קטן, וכפי שיתבאר.

כעין דבריו כתב גם הפני יהושע (קידושין סט, א), וז"ל:

"משנה רבי טרפון אומר יכולין ממזרין לטרהר כיצד ממזר שנשא שפחה כו'. למאי דמסקינן דנושא לכתחלה, אתי שפיר בפשיטות דדוקא בשפחה מותר לכתחלה, מה שאין כן באשת עובד כוכבים, מה שאין כן למאי דסלקא דעתך דאם נשא (היינו) דיעבד (דלכתחילה אסור לממזר לשאת שפחה), הוה מצי למיתני נמי באשת עכו"ם, **אלא דבאשת עכו"ם לא פסיקא מילתא שיהא יכול לגיירו בעל כרחו דמסתמא בתר אשת עכו"ם אמו גריר**, מה שאין כן בשפחה יכול לקנות שפחה לכתחילה, ויבא עליה שהולד שלו, ואחר כך ישחררו בעל כרחו, וק"ל".

אלא שהתו"ט והפנ"י לא פירשו את הטעם שלא יוכל האב לסמוך על כך שבית הדין יגייר את הבנים על פי בקשת האב, שזהו עיקר דין גר קטן המבואר בגמרא.

דעת המהר"ם שיק בביאור דברי התו"ט והפנ"י

והנה בשו"ת מהר"ם שיק (י"ד סי' רמח) דן בשאלה הנ"ל, מה הדין בישראל שיש לו בן הנולד מאשה נכרית, האם האב יכול לגייר את בנו, או שמא כיון שעל פי הדין הבן מתייחס אחר הנכרית ואינו נחשב כבנו, אם כן למרות שהוא אביו הביולוגי, מכל מקום כיון שאינו אביו על פי ההלכה, אינו יכול להביאו ולגיירו. ובתוך דבריו הביא את דברי התו"ט והפנ"י וביארם, וז"ל:

"בשומר ציון מכתב קכד וקכה כתב לפלפל, אי רשאי לימול בניו של ישראל שיש לו מנכרית שנשאה לו לאשה, אבל אינו מבואר שם כל הצורך מקום הספק וכללי הספיקות, ולכן אבאר.

הנה דין זה נתחלק לכמה ספיקות: א. **אם אביו מביאו לימול וליטבול כדון, מכל מקום יש לדון ולומר דאין רשאי למולו, על פי מה שכתב התו"ט בסוף פרק ג דקידושין משנה יג**, דלכך נקט שם ממזר נושא שפחה ולא נכרית, משום דאין בידו לגייר דאין מטבילין גר קטן על דעת בית דין, כמו שכתב התו"ט בפרק ד דכתובות משנה ג, **דדוקא באם אמו הביאתו לגייר, ואם כן (אם הממזר ישא נכרית) שמא ישאר נכרי**.

ואף על גב דבכתובות דף יא ע"א מבואר דאם האב מביאו לגייר לא גרע מאמו. וצריך לומר כוונת התו"ט, דישראל הבא על הנכרית דלא נקרא כלל בנו, וכבמעי בהמה דמיא, ולא חשיב הוא כאביו גם לענין זה, וכיון דלא חשוב כלל כאב לא מהני הבאתו, ואין הבית דין רשאי לגיירו, כל זמן שלא הביאוהו אבותיו, או אם בא בעצמו לתבוע גירות, ואפילו בדיעבד לא מהני הגירות לדעת המרדכי בכתובות שם (צ"ל: יבמות ס"י מ), וכן הסכים הב"ח בסימן רסח, ותמה על הר"ן שכתב בכתובות שם דבדיעבד מהני.

על כל פנים לפי דעת התו"ט הנ"ל, לכתחילה אין לגיירו. וכן כתב הפנ"י שם (קידושין סט, א) דמסתמא בתר אמו גרור. מיהו כוונת הפני יהושע יש לומר כיון דיכול למחות כשיגדל, וכיון דמסתמא בתר אימיה גרור, וימחה לכשיגדל, ואין ביד הבית דין לגיירו בעל כרחו, ואם כן אין ראיות התו"ט מוכרחת, ולעולם דחשיב לענין זה כמו אביו.

מיהו אם האם גם כן מרוצה למולו, אפילו להתווי"ט יש לומר דרשאין, אף על גב דהאם נשאר נכרית, כתב השיטה מקובצת בכתובות דף יא (ע"א) דמהני אם אמו הביאתו לגייר".
 לדברי המהר"ם שיק, טעמו של התווי"ט שנקט שהאב לא יוכל לגייר את הבן הקטן, הוא משום שכיון שבנו של ישראל הנולד לו מנכרית, אינו נחשב כבנו על פי הדין, אם כן גם לא יוכל להביאו לבית דין להתגייר, אלא אם כן האם הנכרית היא שתביא אותו, ותבקש את גיורו.

לעומת זאת בדברי הפנ"י, כתב המהר"ם שיק כי אין הכרח לפרש את כוונתו כמו שמשמע מהתווי"ט, שאין האב יכול להביא אותו לבית דין להתגייר, אלא יתכן שכוונתו היא שכיון שגר קטן יכול למחות כשיגדיל, וגיורו מתבטל למפרע מכל וכל, אם כן במקרה כזה שהאם היא נכרית, יש לחוש שמסתמא יגרר הבן אחריה, וכשיגדל ימחה ולא יחפוץ בגיורו, ולכן אין ביד אביו להבטיח את גיורו, אלא אם ישא שפחה, שיכול לשחרר את בנה, ולהפכו ליהודי בעל כרחו.

נמצא שלדעת המהר"ם שיק, לשיטת התווי"ט אם ישראל נשא גויה ונולד להם בן או בת, שהם גוים על פי ההלכה, אין בידו של האב לגיירו, משום שהאב הוא ישראל, והבן הוא גוי, ואינו נחשב כלל כאביו, גם לעניין גירות.

פסק דין מהגרי"ש אלישיב זצ"ל

והנה, הגרי"ש אלישיב זצ"ל (פד"ר ח"א עמ' 375 ואילך, ובקובץ תשובות ח"ב סי' נו) בפסק דין מתאריך ט"ז בכסלו תשט"ז העוסק בנושא דנן, כתב שם בזה"ל:

"... עוד יש לדון בזה, דהנה דעת רש"י וכן נפסק בשו"ע, שגר קטן כשאין לו אב מטבילין אותו על דעת בית דין, היינו שאמו הביאתו להתגייר, או שהוא קצת בר דעת ובא מדעתו להתגייר, אבל בית דין בעצמם אינם יכולים לגייר גר קטן.

והנה מתעוררת שאלה ביהודי שנולד לו בן מן הנכרית, שלפי הדין אין הוא נחשב לאביו, כאמור ביבמות דף כג ע"א: ואין בנד הבא מן הנכרית קרוי בנד אלא בנה, אם האב הזה יכול לגייר את הילד או לא, שאפשר לומר מכיון שבאופן טבעי הוא אביו, אם כן אם גייר אותו הרי זו זכות לילד משום דניחא להו במאי דעביד אבוהון, או שמא נאמר, מכיון שבמובן המשפטי (ההלכתי) אין לו קשרי אבהות עם הילד הזה, ואין בין המוליד והנולד חובות וזכויות אחד נגד השני, והרי הוא כאיש זר לו, לא נאמר לגביה, הכלל של ניחא להו במאי דעביד אבוהון, והרי זה כאילו אדם זר גייר אותו, ולא חלה הגירות משום שאין זו זכות לו.

ועין בשו"ת מטה לוי הנ"ל (ח"ב) סימן נד (יובא להלך) שמעורר שאלה זו, ודעתו נוטה לומר שאב כזה יכול לגייר את הילד, הואיל והוא אביו הטבעי הרי זו זכות לילד מה שהוא עושה לו, דניחא להו במאי דעביד אבוהון. אמנם בשו"ת מהר"ם שיק חלק יורה דעה סימן רמח (שהובא לעיל), דעתו נוטה לומר שאין האב הזה יכול לגייר את הילד, הואיל ולפי הדין הוא לא בנו, אבל לא הכריע בדבר.

אולם הדבר מפורש בכסף משנה הלכות מלכים פרק ח הלכה ח, שכתב שם הרמב"ם גבי דין יפת תואר:

"נתעברה מביאה ראשונה הרי הולד גר, ואינו בנו לדבר מן הדברים מפני שהוא מן הנכרית, אלא בית דין מטבילין אותו על דעתם".

ועיין בכסף משנה שם:

"אלא בית דין מטבילין אותו, כדאיתא פרק קמא דכתובות דף יא ע"א, גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, ופירש רש"י, אם אין לו אב, ואמו מביאתו להתגייר, והא נמי הכי הוא, דאין ולד זה בן ישראל בכלל, דבנך הבא מן הנכרית אינו קרוי בנד".

הרי מבואר במפורש שישראל הבא על הנכרית אין האב יכול לגיירו, משום שאין הוא נחשב אביו, אבל בית דין מגיירים אותו כשאמו מביאתו להתגייר.

ובנדון דידן, הלא אמו לא הביאתו להתגייר, ואדרבה זה היה שלא מדעתה והיא מתנגדת לזה, והילד עצמו לא בא מדעתו להתגייר שהרי לפי גילו אין לו דעת לזה, והאיש שהביאו להתגייר לא נחשב כאביו, אם כן הגיור היה שלא כדין ולא חלה הגירות".

הרי שהגרי"ש אלישיב זצ"ל הביא מחלוקת בין האחרונים בדין זה, האם אביו היהודי של הילד הנולד מן הנכרית, יכול להביאו ולגיירו, והכריע מכח דברי הכס"מ שאינו נחשב כאביו, וגירותו אינה גירות, ורק אם אימו תביא אותו להתגייר, יוכל בית הדין לגיירו על פי בקשת האם.

אלא שבהמשך דן הגרי"ש אלישיב, כי לאחר מעשה, כאשר בית הדין כבר גייר את הקטן על פי בקשת האב, יתכן כי הגירות חלה מספק, למרות שאינו נחשב כאביו, ולמרות התנגדות האם, זאת על פי שיטת הראשונים (שהובאו לעיל) הסוברות כי גם אם גיירו בית דין את הקטן מעצמם, הגירות מועילה בדיעבד, וז"ל:

"אכן בעיקר הלכה זו שאין בית דין יכולים לגייר גוי קטן, אלא אם כן הובא להתגייר על ידי אביו או אמו, יש בזה מחלוקת בין גדולי הראשונים, ודעת הרבה מגדולי הראשונים היא שבית דין בעצמם יכולים לגייר גוי קטן, גם כשלא הובא להתגייר על ידי אביו או אמו.

ודבר זה מפורש בתוספות רי"ד בכתובות דף יא ע"א וז"ל: אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, פירוש אף על פי שאין לו אב ואם, כגון תינוק שנמצא מושלך או ששב ישראל קטני פלשתים, בית דין מלין אותם, והם כישאל לכל דבר. וכן כתב הר"ן על הר"ף שם בכתובות: ולענין הלכה קיימא לן כרב הונא דאמר גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, ולא שיהיו בית דין מצווין לחזור ולמול את העכו"ם מעצמם, אלא שאם בא התינוק מעצמו או שהביאתו אמו, או שעשו כן בית דין מעצמן, מהני. ועיין ברמב"ם הלכות עבדים פרק ח הלכה כ: ישראל שתקף עכו"ם קטן או מצא תינוק עכו"ם והטבילו לשם גר הרי זה גר, ועיין שם בלחם משנה.

הרי מבואר שיש שיטת ראשונים שאם בית דין בעצמם גיירו גר קטן חלה הגירות. ולפי זה בנידון דידן, אף שהאיש לא נחשב כאביו, מכל מקום חלה הגירות שעשו לקטן, כיון שזה היה על דעת שלשה רבנים שהם כבית דין, ולשיטת הראשונים שבית דין בעצמם יכולים לגייר גוי קטן, אף על גב שלכתחילה אסור לעשות זאת, מכל מקום בדיעבד חלה הגירות.

ועיין בדרכי משה טור יורה דעה סימן רסח ס"ק ד שהביא בשם המרדכי שאם גיירו בית דין מעצמן אינו גר, ובנמו"י (צ"ל: ובר"ן) בכתובות (ד, א ברי"ף) כתב שהוא גר. ובב"ח שם ס"ק ט דעתו להכריע שאינו גר.

אולם מכיון שבדבר זה יש מחלוקת הראשונים, ומפשטות לשון השו"ע משמע שבית דין בעצמם אינם יכולים לגייר גוי קטן כשאין לו אב, ואמו לא הביאתו להתגייר, על כן למעשה במקרה דידן אין לקבוע שהילד הוא ודאי גר, אלא הוא ספק גר...

אמנם לאידך גיסא כשיגדל הילד וירצה להיות יהודי, הוא יצטרך עוד פעם טבילה והטפת דם ברית, וקבלת תורה ומצוות כדין כל גר, הואיל ועתה הוא רק ספק גר.

לאור האמור לעיל: א. הילד ג' הוא ספק גר. ב. כאשר יגדל וירצה להיות יהודי, הוא יצטרך עוד הפעם טבילה, הטפת דם ברית וקבלת תורה ומצוות, כדין כל גר".
נמצא שלדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, אם אביו היהודי של ילד גוי הביאו וגיירו, ישנה מחלוקת אם הוא בכלל אביו לעניין שיכול לגיירו, ונראה ברור שדעתו נוטה שאינו נחשב כאביו ואינו יכול לגיירו, כדעת הכס"מ והמהר"ם שיק, ושלא כהמטה לוי.

אלא שמכל מקום יש צד שמועילה הגירות בדיעבד מדין אחר - מדין "דעת בית דין", לדעת הסוברים שבית דין יכול לגייר גם בלי דעת הקטן והוריו, ולכן פסק שלמעשה הוא ספק גר. ומבואר מדבריו חידוש, שלדיעות דמהני הגירות שגיירו בית דין מעצמם, תועיל הגירות אף בהתנגדות האם, שהרי הגרי"ש א מדבר כאן במקרה שהאם מתנגדת לגיור, וכפי שציטטנו מדבריו:

"ובנדון דידן, הלא אמו לא הביאתו להתגייר, ואדרבה זה היה שלא מדעתה והיא מתנגדת לזה..."

לכאורה ישנה סתירה בפסקיו

והנה, התשובה הנ"ל של הגרי"ש א נכתבה כאמור בשנת תשט"ז, ומצינו תשובה מאוחרת יותר, הסותרת לכאורה את הכרעתו האמורה, דהנה בקובץ תשובות (ח"א סי' קלו וח"ד סי' קכז) כתב הגרי"ש אלישיב זצ"ל להגאון רבי מנשה (הקטן) קליין זצ"ל, בתשובתו משנת תשנ"ב, בזה"ל:

"הדר"ג קובע במכתבו, כי ישראל הבא על הנכרית וילדה זכר, אין בידו למולו לשם גירות שהרי אין זה בנו, ודוקא אב ואם יכולים להביא את בנו לגייר, ומסתמך על מה שכתב התו"ט בקדושין סוף פרק ג אמתניתין דר"ט אומר יכולין ממזרים להטהר, ממזר נושא שפחה, "דמשום הכי נקט שפחה ולא אמר שיכול ליטהר על ידי נכרית, משום שאין בידו לגייר", ופירש (רבי מנשה קליין את דברי התו"ט) דכוונתו משום שהוא ישראל, ובנו מן הנכרית לא חשיב בנו, ואין לגיירו, עכ"ד.

והנה הרשב"א סוף פרק קמא דכתובות (טו, ב הובא דבריו בש"מ) כתב, ולא נאמרו דברים הללו [בתינוק שנמצא בעיר שישאלים ונכרים גרים בה] אלא כשלא הטבילוהו בית דין, הא הטבילוהו בית דין, ישראל גמור הוא, ואף על פי שלמעלה (יא, א) גבי גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, ופירש רש"י שהביאתו אמו לבית דין, כבר כתבתי שם **זלאו למימרא שאם הטבילוהו בית דין מדעתו שאינו גר, אלא דאורחא דמילתא נקט, שאין דרכן של בית דין להטביל את הנכרים בלא טענה מדעתם**, עד כאן תורף דבריו.

וכוונת התו"ט יש לפרש כפשוטו, שהרי בידו למחות ואין בידו למנעו מזה, מה שאין כן בבנו הנולד לו משפחתו, עין בטור יו"ד סימן רסז דאם בא לשחררו, אין צריך לקבל עליו תורה ומצוות, ואפילו בעל כרחו נעשה ישראל...

[מה שכתב מהגאון מטשעבין ז"ל, שאין מועיל מה שמל ישראל את בנו מנכרית, דאדם זר הוא לגבי הקטן שילדה האם שהיא נכרית, כנראה שהמדובר הוא שהכניסו אותו לבריתו של אברהם אבינו ללא בית דין ולא לשם גירות, ואין בזה ענין לקטן שמלו על פי בית דין לשם גירות - אך אין הקובץ הנ"ל בידו].

הרי שבתשובה זו נקט הגרי"ש א שאפשר לגייר את הקטן על פי בקשת אביו היהודי, למרות שהבן נולד מנכרית, ואינו נחשב לדינא כבנו, ודחק שגם התוספות יו"ט לא חלק על כך, וכוונת התו"ט היא רק שאם ישא נכרית ויגייר את הבן, עלול הבן להמשך אחר אימו הנכרית, ולמחות כשיגדל (כפי שפירש המהר"ם שיק הנ"ל את כוונת הפנ"ס), אבל מודה התו"ט שיכול האב לגיירו למרות שאין הבן מתיחס אחריו.

הגריש"א בנה הכרעה זו גם על דברי הרשב"א, שמהם עולה כי בית הדין יכול לגייר את הקטן גם ללא כל בקשה מאביו, ואם כן אף אם נימא שהאב היהודי אינו נחשב כאביו של בנו הנכרי, ואינו יכול לגיירו, מכל מקום תפשה הגירות, כיון שבית דין גיירוהו על דעתם.

אמנם מדבריו נראה כי גם ללא דעת בית דין יתכן שאב ישראל יכול לגייר את בנו מן הנכרית, וכתב שאין ראייה מדעת התו"ט שלא כך. והנפקא מינה בזה היא, שגם לשיטת המרדכי החולק על הרשב"א, וסובר שבית דין אינם יכולים לגייר קטן סתם כך, ללא שהביאוהו אביו או אימו או שבא וביקש להתגייר (כשיש לו קצת דעת), מכל מקום יתכן שניתן לגיירו על פי בקשת אביו הישראל

ולכאורה כל זה סותר את הכרעתו בפסק הדין הקודם שהבאנו, בו נקט לעיקר שאינו נחשב כאביו, כפי שלמד מדברי הכס"מ, ואילו בנוגע לגיור על ידי בית דין ללא דעת ההורים, הביא כי אמנם יש שיטה כזו בראשונים, אך הדרכ"מ הביא את דעת המרדכי החולקת על כך, וכמוה פסק גם הב"ח, ולכן למעשה אין כאן אלא ספק גירות, ודלא כמו שפסק כאן בתשובה השניה.

יישוב דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל

והנה מלבד הסתירה בין שתי התשובות, הרי לכאורה צ"ע מה יענה בתשובתו השניה, בה נקט שהאב יכול לגייר את בנו הנולד מן הנכרית, על הראיות שהביא בתשובתו הראשונה, ובשלמא את הראיה מדברי התו"ט דחה כאן בתשובתו השניה, וכתב שאינה מוכרחת ואפשר להדחק בה, אבל מה יענה על ראייתו העיקרית בתשובתו הראשונה מדברי הכס"מ (מלכים פ"ח ה"ח), הנסובים על דברי הרמב"ם לגבי הבן הנולד לישראל מנכרית אשת יפת תואר, שבית דין מטבילים אותו על דעתם, ופירש הכס"מ, כי כשם שפירש רש"י שאם אין לו אב, ואמו מביאה אותו להתגייר, בית דין מגיירים אותו על דעתם, כך גם בן זה על אף שנחשב כמי שאין לו אב, מכל מקום בית דין מגיירים אותו על דעתם. הרי שכתב הכס"מ להדיא שבנו של ישראל מן הנכרית, אינו נחשב כבנו, גם לענין הגיור, ומה יענה על כך הגריש"א בתשובתו השניה.

ואף אם נאמר שעיקר הכרעתו של הגריש"א שבית דין יכול לגיירו, היא מכח דברי הרשב"א שהביא, שנקט שבדיעבד מועילה גירות גם ללא הבאת האב והאם כלל, מכל מקום הרי כאמור הוא עצמו הביא בתשובתו הראשונה את שיטת הב"ח והש"ך שפסקו דלא כהרשב"א, אלא כשיטת המרדכי שאי אפשר לגייר ללא שהאב או האם הביאו את הקטן להתגייר, וחשש לשיטתם.

בכדי ליישב את דברי הגריש"א נראה, דהנה אף שכתב הכס"מ שהבן הנולד מן הנכרית נחשב כמי שאין לו אב, מכל מקום לא כתב הכס"מ שהרמב"ם מדבר כאשר האם הביאה אותו להתגייר, וסתימת דברי הרמב"ם שכתב "נתעברה מביאה ראשונה... בית דין מטבילין אותו על דעתם", משמע כי בית דין יכול לגיירו גם ללא בקשת האם, והיינו על פי בקשת האב הביולוגי היהודי.

לכן נראה לפרש שכוונת הכס"מ היא רק לומר שכיון שבן זה הנולד מן הנכרית אינו מתיחס אחר אביו, לא מתקיים כאן דין גיור על ידי הבאת האב שאינו זוקק את דעת בית דין כלל, אלא כשם שאם אמו הביאה אותו להתגייר, מגיירים אותו על דעת בית דין, כך גם בית דין יכול לגייר את הבן הזה על פי בקשת אביו הביולוגי, על דעת בית דין.

וביאור הדברים הוא, כי על אף שאין הבן מתייחס אחריו, מכל מקום ודאי שכאשר אביו הטבעי שגם מגדל אותו, מביא אותו להתגייר, לא גרע מכאשר אָמו מביאה אותו להתגייר, שאף שאין לה דין אב, ואינה יכולה לגיירו לבדה, מכל מקום יש בכך סיבה שבית דין יזדקק לגיור, ויגייר אותו על דעת בית דין, וכך ממש הדין גם באב טבעי – ביולוגי, שאף שאין לו דיני אב על פי ההלכה, ואין לו את הכח והסמכות לגיירו לבדו ללא דעת בית דין, מכל מקום יכול הוא לבקש מבית הדין שיגיירו אותו על דעתם.

ולפי זה יתכן שזו כוונת הגריש"א כשהביא את שיטת הרשב"א, כי גם אם לא נפסק להלכה כדעת הרשב"א, שבית דין מגיירים את הקטן על דעת עצמם, מכל מקום כאשר ישנה סיבה לגיירו, כי האם ביקשה זאת, או לדברינו – האב הטבעי, בכהאי גוונא כולי עלמא מודים, שבית הדין יכול לקבל את ההחלטה שהגיור הוא זכות לקטן, ולגיירו על דעת בית דין (אף שיש דוחק בישוב זה, שכן הגריש"א הביא את דברי הרשב"א בסתמא ולא פירש).

ובכך מיושבת היטב גם הסתירה הקיימת לכאורה בין שתי תשובותיו של הגריש"א, כאשר בתשובה הראשונה נקט על פי דברי המהר"ם שיק והכס"מ שהאב הטבעי אין לו דין אב, ואינו יכול לגיירו, ואילו בתשובה השניה פסק כי יכול הוא לגיירו, למרות שאינו אביו על פי ההלכה.

ולפי מה שנתבאר, מיושבים הדברים כמין חומר, כיון שפסק הדין שבתשובה הראשונה עסק במקרה שהאב גייר את הבן הקטן בניגוד לדעת אָמו הנכרית, ובכהאי גוונא פסק כי כיון שהאב אינו נחשב לאביו על פי ההלכה, אינו יכול לגיירו אלא על דעת בית דין, ואם כן אין לו שום סמכות ומעלה על פני האם, ואינו יכול לגייר את הבן בניגוד לדעתה, וכך מתואר המקרה בתשובה הראשונה (קובץ תשובות ח"ב סי' נו):

"... ביום י"ד באדר תשט"ו, עשה האיש מעשה, הוא לקח את הילד מרשות האם, ובלי ידיעתה והסכמתה טבל אותו לשם גירות, והטיפו לו דם ברית לפני שלשה רבנים. האיש טען: עשיתי את הגיור מפני שחששתי שהילד יוכרז כנוצרי, אמנם אני אינני יהודי דתי, אבל אני רוצה שילדי יהיה יהודי, הילד הוא בגיל חמש שנים וחצי, האם לא ידעה מזה..."

אשר לעובדא שעשה האיש אחרי הגשת המשפט, וגייר את הילד שלא בידיעת האם והסכמתה, יש להזדקק לדון בשאלה זו אם הגירות היא כדין אם לאו..."
לעומת זאת, התשובה השניה עוסקת בדיני אימוץ ילדים, וז"ל:

"הדר"ג קובע במכתבו, כי ישראל הבא על הנכרית וילדה זכר, אין בידו למולו לשם גירות שהרי אין זה בנו, ודוקא אב ואם יכולים להביא את בנו לגיורם..."

הרי כי בתשובה זו לא מדובר על גיור בהתנגדותה של האם, אלא השאלה היא רק האם בית הדין יכול להזדקק לגיור על פי בקשת אביו, ובכהאי גוונא הכריע בסוף דבריו, שאף שאינו נחשב כאב גמור, מכל מקום לא גרע האב הטבעי מהאם (או הורים מאמצים, כדלהלן), ובית הדין יוכל לגייר את הקטן על פי בקשתו, אלא שהגיור יהיה על דעת בית דין, ולא מדין אב ממש.

זו גם הסיבה לכך שאת דחייתו לדיוק המהר"ם שיק מהתו"ט כתב רק בתשובה השניה, בעוד בתשובה הראשונה הביא את דברי המהר"ם שיק ולא השיג עליהם, משום שבתשובה הראשונה שבה מדובר בגיור נגד רצון האם, שעל כך הביא ראייה מפורשת מדברי מהכס"מ שלא ניתן לעשות זאת, כי אין לו

דין אב כאשר אינו האב ההלכתי, צירף לכך גם את דברי המהר"ם שיק על פי התו"ט, ולא הוצרך להשיג עליהם, לעומת זאת בתשובה השניה, בה מדובר כשהאב מגייר את הבן ללא כל התנגדות, שעל כך כאמור אין כל ראייה מדבריה הכס"מ, ונשארה רק ראיית המהר"ם שיק מדברי התו"ט, שמשם נראה לכאורה שהאב הישראלי אינו יכול לגייר את הבן הנולד לו מן הנכרית, גם כאשר האם אינה מתנגדת, על כך כתב הגריש"א שאין ראייתו מדברי התו"ט מוכחת.

דעת המטה לוי שהאב יכול לגייר

והנה בשו"ת מטה לוי (ח"ב סי' נד) שהוזכר בתשובתו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שסובר שאפילו אב טבעי יכול לגייר בנו מדין גיור אב, כתב בזה"ל:

"... אשתו נכרית ילדה לו בן, והיא והוא נמנו וגמרו כבר קודם לידת הבן, שאם יולד להם בן זכר שרוצים להביאו תחת כנפי השכינה... וגם היא אמו תתגייר..."

אמר שם בגמרא... אבל דעת האב לכולי עלמא סגי בלא דעת בית דין, ואם כן בנידון דידן אין ספק שעל דעת אביו מלין את התינוק, ולא צריך שתהיה זכות לקטן דאף אם חוב הוא לו, ניחא ליה מאי דעביד אביו.

ואין לומר דאביו זה אינו אביו כלל, שזה אינו, דלדינא אינו אביו, אבל לענין זה שניחא ליה במאי דעביד אביו, לא יעלה על הדעת להגיד שאינו אביו, דהא תינוק זה אם לא נגייר אותו, כל ימי חייו יקרא את האיש הזה אביו, וינהוג בו כל הכבוד שחולקין לאב. וכיון דידעינן דניחא ליה במאי דעביד האי גברא, אין מקום לשאול אם היא לו זכות אם לא. על כן אין כאן איסור, ואין כאן ספק לדעתי שיש כח ביד אביו וביד בית דין, למול את התינוק על שם גרות..."

לדעת המטה לוי, פשוט שאף אביו הביולוגי של הקטן, למרות שאינו אביו מבחינה הלכתית, יכול לגייר את בנו, ו"לא יעלה על הדעת להגיד שאינו אביו" (ולא כנראה מלשון הגריש"א בשמו שהמטה לוי רק "דעתו נוטה לומר" שיכול לגייר), משום שזכות היא בעיני הקטן לעשות מה שאביו רוצה, ואינה תלויה בהגדרה ההלכתית שלו כבנו, אלא במה שבנו סומך עליו למעשה כאביו.

גם לדעת הדברי מלכיאל יכול האב לגייר

גם בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ו סי' יט) כתב, וז"ל:

"על דבר אחד שנשא נכרית וילדה בן, ועתה רוצה שימולו בנו, והנכרית רצונה להתגייר, והוא כבר התחיל להזהר ממאכלי טריפות והלך להתפלל בראש השנה ויום הכיפורים. וחפץ כבודו לדעת דעתי איך להתנהג בזה, ואם מותר ללמוד עמה דת יהודית קודם שתתגייר, ואם יכול הישראל הלז לעלות לתורה ולנדור נדרים לדבר שבקדושה.

הנה על דבר בנו, אף שהוא נכרי גמור, שהרי הולד הולך אחר האם בישראל שבא על הנכרית, אבל שפיר מותר למולו בתורת גירות, כדאיתא בכתובות יא (ע"א) שבית דין יכולים לגיירו, מפני שזכות הוא לו, וכן קיימא לן ביו"ד סימן רסח סעיף ז, ובפרט שאביו ואמו רוצים למולו ולגיירו, ואף שהאב אין לו שייכות בישראל הבא על הנכרית, שהולד הולך אחר אמו... ומכל מקום פירש רש"י בכתובות יא שאביו יכול לגייר בנו הקטן, ובפרט בנידון דידן שגם אמו רוצה בכך..."

מדבריו משמע שדעתו נוטה שניתן לגייר בענייננו כאב גמור, גם ללא שהאם תביא אותו להתגייר, למרות שהינו אביו הביולוגי בלבד, ולא אביו ההלכתי.

כך נקט בפשיטות גם בשו"ת אגרות משה

גם בשו"ת אגרות משה (י"ד חלק א סי' קנח) מבואר, דפשיטא ליה שאב כזה נחשב כאב גמור לדיני גירות, ואינו צריך דעת בית דין, וז"ל:

"והנה אף באביו ישראל, אף שלא נחשב אביו לענין יחוס, מכל מקום לענין זה דניחא לו במאי דעביד אביו ודאי הוא אביו, ולכן אם אביו צוה למולו למצוה, אין צריך בית דין אלא מדין גרות..."

הרי כי גם האגר"מ נקט שהאב היהודי יכול לגייר את בנו הנולד לו מן הנכרית, משום שדין אב לענין גירות אינו תלוי כלל בדיני יחוס, אלא רק בזה שניחא ליה לבן הקטן במאי דעבד אביו, ולכן יכול הוא לגיירו כדין אב גמור ללא דעת בית דין, ואין צורך בבית דין בגיורו אלא כמו בכל גירות שהטבילה צריכה להיות בפני בית דין.

כך פסק גם בשו"ת דעת כהן

זו גם דעתו של הגראי"ה קוק זצ"ל בשו"ת דעת כהן (סי' קמז), שם כתב, וז"ל:

"אם נכון למול בן של נכרית שילדה מישראל, אם האב והאם מסכימים להטבילו גם כן ולהכניסו בדת ישראל, כדין גר קטן שמטבילין אותו על דעת בית דין.

הנה מטעם רצון האב, העיר כת"ר, שכיון שמצד הדין הולד כמותה, ואינו אביו כלל, אם כן אין הסכמתו מועלת לזה. ולעניות דעתי נראה דאין יחש (יחס) האב מצד דין תורה, שייך להך דהכא.

ותדע, שהרי בהא דמשני הש"ס בסוגיין בכתובות יא (ע"א), לדחות את הסייעתא לר"ה, מהא דהגירות שנתגיירה פחותה מבת שלש, דהכא בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, דניחא להו במאי דעביד אבוהון, לא חילק הש"ס, ולא אישתמיט חד מהפוסקים המפורסמים שיחלקו, לומר שדוקא כשנתגיירו הבנים קודם ואחר כך נתגייר האב, אבל אם כבר נתגייר האב, הלא קיימא לן גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ואינם נחשבים לבניו כלל לכל דינים של יחש אב לבן, שאז לא יוכל לגייר אותם על דעתו.

ועל כרחך הטעם הוא, משום הא דמסיק הש"ס דניחא להו במאי דעביד אבוהון, כלומר ורחמי האב הם על הבן, על כן מסתברא לן דניחא להבן הקטן במאי דעביד אבוהי, שהוא דורש טובתו, והטעם הזה אינו תלוי בדין תורה, אם הוא נחשב לאב או לא, כי אם מה שהוא על פי טבע האב שלו ורחמיו עליו.

ועל פי זה, אף אנו נאמר דבישראל שיש לו בן מנכרית, אף על פי שעל פי דין תורה אינו בנו לכל דבר, מכל מקום הרי אהבה טבעית של אב לבן יש כאן. ואנן סהדי דניחא ליה במאי דעביד אבוהי, וכהאי גוונא מטבילין אותו על דעת בית דין".

והנה, הדעת כהן כתב שאין דין אב לענין גיור תלוי ביחוס ההלכתי שלו כאביו, אלא בזה שהוא אביו הטבעי, והבן סומך על אהבתו הטבעית, וניחא ליה במה שיעשה אביו, והוכיח כן מכך שמבואר בגמרא שפשוט שהאב המתגייר יכול לגייר את בניו עימו, והרי לכאורה מיד לאחר שנתגייר האב, הרי הוא כקטן שנולד, וכבר אינו אביו לכל דבר, ואיך יוכל אחר כך לגייר את בנו, אלא מוכח שכיון שהוא אביו הטבעי והביולוגי, די בכך כדי שיוכל לגיירו, ואין נפקא מינה ביחוס ההלכתי. (ומה שכתב בסוף דבריו שבכהאי גוונא הגיור הוא על דעת בית דין, לכאורה היא פליטת עט הסופר כפי שיתבאר להלן).

אמנם לכאורה, לדעת המהר"ם שיק והאחרונים, שלא נקטו כדבריו, יש מקום לכאורה לדחות ראיה זו

בשתי דרכים.

הדרך הראשונה היא לומר, שגם אם האב מתגייר ראשון, מכל מקום הרי את הגיור בפועל עושה בית הדין, והאב אינו נצרך אלא כדי להביאו להתגייר, שאם האב הוא זה שהחליט על הגיור והביאו להתגייר, די בזה כדי לקבוע שהדבר הוא זכות עבורו, ואם כן אין הדבר תלוי ברגע הגיור, אלא בזמן שהאב בא להתגייר והביא את הבן להתגייר עימו, ואף אם אחר כך יתגייר האב לפניו, מכל מקום מיד כשהביא אותו להתגייר, נקבע כי הדבר נחשב כזכות עבור הקטן, ושוב יכול בית הדין לגיירו אף אם האב התגייר קודם לבנו (כדרך זו תירץ בתשובת הגאון מטשעבין המובאת להלן).

הדרך השנייה בדחיית ראייה זו היא, כי אף שאחרי שהאב מתגייר הרי הוא כקטן שנולד, ולכאורה כבר פקעה קורבתם ואינו בנו לכל דבר, מכל מקום מצינו בכמה מקומות שאף שלדיני איסורי עריות ופסולי עדות פקעה קורבתם של הגרים (כמבואר ברמב"ם פי"ד מאיסור"ב ה"א, ובשו"ע חו"מ סי' לד סי"א), מכל מקום לענין דברים אחרים עדיין מיוחס הוא אחריו.

כך מצינו במסכת יבמות (סב, א) שאם היו לו בנים ונתגייר, קיים פריה ורביה, למרות שישראל שנולדו לו בנים מנכרית, אינו מקיים בהם מצוות פריה ורביה, כיון שאינם מיוחסים אחריו, הרי שנכרי שהוליד בנים ונתגייר, אף שלענין איסורי קורבה פקעה קורבתם, מכל מקום עדיין יש משמעות להתייחסותם אחריו לדינים אחרים (עי' בזה במנ"ח מצוה א אות יד), ואם כן יתכן שמהאי טעמא גם מועיל גיורם יחד עם האב, למרות שעל ידי הגיור הוא כקטן שנולד.

כעין זה מצינו שכתב גם בזכר יצחק (ח"א סי' ב שהובא לעיל), וז"ל:

"דהנה הרמב"ם ז"ל כתב בהלכות עבדים (פ"ט ה"ב) דעכו"ם מוכר את בנו לעבד, והוא בתורת כהנים בהר (פרשה ו ה"ג) ולמדו כן מקרא. **ונראה לפי זה, בגר שנתגייר ונשאר לו בן שלא נתגייר דיכול גם כן למוכרו**, דהא מה דישאל אינו מוכר את בנו, לא בשביל גריעותא דישאל, כי אם בשביל שהבן הוא ישראל, ובישראל ליכא עבדות (קידושין כב, ב), מה שאין כן אם הבן עכו"ם והאב ישראל, יכול למוכרו, **ואף דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי** (יבמות כב, א), ואינו נחשב שוב כבנו כמו לענין עריות ועדות. **אכן נראה דזה רק בדברים דבעי קורבה, וכל שנתגייר חלוק ממנו, מה שאין כן הך דינא דמוכרו, היא בשביל שילדו והוא שלו, לא שייך בזה גר שנתגייר כקטן שנולד דמי**".

הרי שנקט הזכר יצחק שנכרי שנתגייר ונשאר לו בן נכרי, עדיין הוא יכול למכרו, ולא שייך דין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי אלא לענין דיני קורבה, אבל הבן שהוא שלו מחמת שנולד ממנו, נשאר שלו גם אחרי שנתגייר, ולא פקעו זכויותיו של האב בכנו.

והנה בהמשך דבריו דן הזכר יצחק שעל דרך זו היה מקום לומר שגם ישראל שנולד לו בן מן הנכרית, יחשב כבעלים למכרו, כיון שסוף סוף במציאות הוא נולד ממנו, אך בסוף מסיק הוא לא כך, וז"ל:

"ולפי זה יש לבאר דמה שאמרו (יבמות כג, א) **דבן הבא מן הנכרית אינו בנו, דזה רק לענין יחוס דהוא כעכו"ם, וממילא אינו קרובו כלל כיון דהוא עכו"ם ואביו ישראל, מה שאין כן לזה דאב מוכר את בנו, שפיר יוכל למוכרו**, דבשביל שהאב ישראל לא גרע, כיון שהבן הוא עכו"ם ושייך ביה עבדות, ואם כן מחויב למולו ולהטבילו לשם עבדות כעבדו.

אמנם נראה דלזה כווננו בירושלמי דיבמות פרק שני (ה"ו)... ונראה דזאת היתה טעות המורה, דהיה סובר כמו שכתבתי דמחויב למולו כמקנת כספו... ולזה הביא לו ר' חגי ראייה

מקרא... ועל כרחך דאין בזה חיוב, דכל שהוא ישראל והיא נכרית, אין הנולד בנו לשום דבר, אף לדין המכירה..."

הרי שהזכר יצחק מסיק שישראל שנולד לו בן מן הנכרית, אינו בנו לשום דבר, ואין לו בעלות עליו למכרו (ולכן אינו צריך למולו מדין מילת עבד), אבל אם נולד הבן בגויותו, ואחר כך נתגייר האב, לא פקעה בעלותו על בנו, ויכול הוא למכרו לעבד.

ראיה נוספת מגיור עבד משוחרר

עוד הביא בדעת כהן ראיה נוספת, וז"ל:

"עוד יש להביא ראיה, דכאן בענין גירות אין הדבר תלוי ביחש ממש, אלא שבכל ענין שיש לאחד איזה שליטה על הקטן נחשב בזה כאב, והיינו שאנו אומרים דניחא ליה במאי דעביד, שהרי דעת בעל ה"ג היא, דקטן אין מטבילין אותו על דעת בית דין, דכייל בחד כללא דחרש שוטה וקטן אינם חשובים להתנות עליהם כי אם כשיש להם אב, והעיר כאן הב"י מהא דכתב הטור בסימן רסז בשם רב יהודאי, דעבד קטן או שוטה מטבילין אותו על פי בית דין. ותירץ דבעליו דינו כאביו, והיינו על כרחך מפני שהוא נגרר אחרינו והוי כאפוטרופוס שלו, וכיתומים שסמכו אצל בעל הבית, דקיימא לן בחו"מ סימן רצ סעיף כד דהוי כאפוטרופוס, ולדעת הרא"ש (המובא בטור שם) הדין הוא אפילו בקטן ממש, ואפילו לדעת הרמ"ה, דסבירא ליה דבעינן דוקא שיהיה בהם קצת דעת, יש לומר דמודה דהכא, כיון דבאמת זכות הוא לו, ודאי ניחא ליה במאי דעביד".

ראיתו השניה היא מדין טבילת עבד, ששם גם הבה"ג (המובא לעיל) הסובר כי בית דין אינו יכול לגייר קטן, ללא דעת אביו או אימו, מודה שבית דין מטביל את העבד, על פי החלטת בעליו - אדונו, וכפי שביאר הב"י, משום שהוא נחשב כאביו. מכך למד הדעת כהן שאין צורך באביו ההלכתי, אלא עצם מה שבמציאות הוא האפוטרופוס שלו המגדלו ומחליט עבורו, סגי בזה שיכול לגיירו, דניחא לו במה שהוא חפץ בשבילו.

אמנם, גם בראיה זו יש מקום לפקפק, משום שאם נדמה ונלמד את דין האב בגירות, מדין האדון, הרי האדון יכול להטבילו אפילו בעל כרחו, ולא משום שהעבד ניחא ליה במעשיו, אלא משום שזכותו של האדון להחליט מה יהיה עם העבד, ואם כן אם נדמה אותם ונלמד משם את גדרי האב בגיור בנו, יתכן כי אדרבה יצא מכך להפך, שגדר האב כאן אינו תלוי באהבת הבן, משום שבכך הוא סומך עליו, אלא משום שהוא באחריותו המשפטית וזכותו להחליט ולנהל את חייו, שזה לכאורה תלוי באבהות ההלכתית והמשפטית, ולא באבהות הביולוגית הטבעית.

להלן נביא שכך הקשה הגרז"נ גולדברג זצ"ל (שורת הדין כרך י עמוד תנח), ואת מה שתירץ על כך.

מדובר רק כאשר אין האם מתנגדת

אלא שלמרות שנקט בדעת כהן כי אביו הטבעי נחשב כאב לענין זה, ויכול להביאו לגיור, מכל מקום סייג את דבריו, וכתב כי בדרך כלל אין נפקא מינה בשאלה זו, וז"ל:

"וכל זה היינו צריכים אם היה כאן רק דעת אביו לבדו, כמובן כל זמן שאמו לא תמחה בדבר, שאם היא מוחה, הרי כיון דמעיקר הדין אינו אביו, וכל מה שסומכין עליו הוא רק מטעמא דמסתמא ניחא ליה במאי דעביד מי שהוא סומך עליו, אם כן ודאי דעל אמו הוא

סומך יותר מעל אביו, דסתם קטן קיימא לן דבתר אמו גריר, ועד בן שש יוצא הוא בעירוב אמו מזה הטעם (עירובין פב, א), אם כן אם היא מוחה ודאי אין לנו להזדקק לזה בשביל אביו.

ובסתמא יש לומר דחזקה היא, דכיון שהיא בגיורתה, וכבר טעמה טעמא דאיסורא עד שהגירות נחשבת חוב לגבה, ודאי לא תרצה גם כן להכניס את בנה בקדושה.

אבל כשאין לו אם, בכהאי גוונא די בזה דעת אביו, אף על פי שאינו אב מהדין, ומכל שכן אם אמו מתרצה בפירוש, דבנידון דידן מוכרח הדבר להיות כן, משום דסתמא הוא כמוחה בדבר, כמו שכתבתי, ואם היא מתרצה מפורש, פשוט הוא דהיינו ממש הדין דגר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, ומלין אותו כדין מילת גר..."

לדבריו, אף שהוכיח כי גם אב כזה נחשב כאב לענין גיור, מכל מקום כיון שאינו אביו על פי הדין, וכל מה שמועילה הגירות על פיו, היא רק משום דמסתמא הבן ניחא ליה במה שעושה אביו הטבעי המגדלו, אם כן אם האם מתנגדת, ודאי שלא יוכל האב לגיירו נגד רצונה, שהרי הבן סומך על אימו יותר מאשר על אביו, ואף בסתמא כשלא ידועה לנו עמדתה של האם, יש להניח שאינה חפיצה בגיור, ומעדיפה שהבן ישאר נכרי כמוה, ולא יוכל בית דין לגיירו.

ומכיון שאם האם אמרה להדיא שגם היא מעונינת בגיור הבן, הרי אין לנו נפקא מינה בכל הנידון בגדר האב, שהרי נוכל לגיירו מכח בקשת אימו, נמצא שכל הנפקא מינה בדין האב, היא רק בכהאי גוונא שאין לו כלל אם, אלא רק את אביו הביולוגי, ובכהאי גוונא יש לפסוק שעל אף שאינו נחשב לאביו לכל דבר משום שהבן נולד מאשה נכרית, מכל מקום לענין הבאתו להתגייר סגי באבהותו הטבעית, דניחא ליה במאי דעבד אבוה.

נמצא שלדעת הראי"ה קוק זצ"ל, גם אב שאינו אב הלכתי, יכול לגייר את בנו הביולוגי. אולם כל זאת, רק אם אמו הביולוגית של הבן שהיא גויה, אינה קיימת, וכל שכן כאשר היא קיימת ומסכימה. אולם אם היא קיימת ומסתמא היא מתנגדת, וכל שכן אם היא מתנגדת ממש, לא יועיל רצונו של האב שאינו אב הלכתי, כי מסתמא הבן סומך יותר על אמו ונגרר אחריה.

האם לשיטת הדעת כהן יש חילוק בינו לבין אב גמור

מלשונותיו של הדעת כהן היה מקום לדייק, כי על אף שלפי שיטתו ישראל שיש לו בן מנכרית נחשב כאביו ויכול לגיירו, מכל מקום דינו שונה מדינו של אב רגיל, שהוא גם אביו על פי ההלכה. נביא שוב מלשונותיו המצוטטים לעיל:

"...ועל פי זה, אף אנו נאמר דבישראל שיש לו בן מנכרית, אף על פי שעל פי דין תורה אינו בנו לכל דבר, מכל מקום הרי אהבה טבעית של אב לבן יש כאן. ואנן סהדי דניחא ליה במאי דעביד אבוהי, וכהאי גוונא מטבילין אותו על דעת בית דין..."

הרי שאף שכתב שאביו הטבעי נחשב כאביו, מכל מקום סיים שמטבילין אותו על דעת בית דין, בשונה לכאורה מסתם אב שיכול לגייר את בנו ללא צורך בדעת בית דין. גם בהמשך דבריו כשכתב שהבן סומך על אימו יותר מאשר על אביו, כתב בזה"ל:

"וכל זה היינו צריכים אם היה כאן רק דעת אביו לבדו, כמובן כל זמן שאמו לא תמחה בדבר, שאם היא מוחה, הרי כיון דמעיקר הדין אינו אביו, וכל מה שסומכין עליו הוא רק מטעמא דמסתמא ניחא ליה במאי דעביד מי שהוא סומך עליו, אם כן ודאי דעל אמו הוא סומך יותר מעל אביו, דסתם קטן קיימא לן דבתר אמו גריר, ועד בן שש יוצא הוא בעירוב

אמו מזה הטעם (עירובין פב, א), אם כן אם היא מוחה ודאי אין לנו להזדקק לזה בשביל אביו".

ולכאורה גם כאן ניתן לדייק שכתב כן רק משום שאינו אביו על פי ההלכה, וכל דינו של האב הטבעי כאב, הוא רק משום שהבן סומך עליו, ובזה נקט שהבן סומך על אמו יותר מאשר על אביו, אבל לכאורה משמע שאם היה אביו גם לפי ההלכה, לא הייתה האם יכולה להתנגד לגיורו.

אמנם נראה שדיוקים אלו אינם נכונים, ולא יתכן שלדעתו של הדעת כהן שונה אביו הטבעי מאביו ההלכתי, שכן לשיטת הדעת כהן כל דין אב בסוגיא אינו בנוי אלא על כך שהבן סומך עליו, ויתירה מכך, לפי הדעת כהן כל אב שמתגייר עם בנו אינו אביו ההלכתי, כפי שכתב בתחילת דבריו, וז"ל:

"אם נכון למול בן של נכרית שילדה מישראל, אם האב והאם מסכימים להטבילו גם כן ולהכניסו בדת ישראל, כדין גר קטן שמטבילין אותו על דעת בית דין.

הנה מטעם רצון האב, העיר כת"ר, שכיון שמצד הדין הולד כמותה, ואינו אביו כלל, אם כן אין הסכמתו מועלת לזה. **ולעניות דעתי נראה דאין יחש (יחס) האב מצד דין תורה, שייך להך דהכא.**

ותדע, שהרי בהא דמשני הש"ס בסוגיין בכתובות יא (ע"א), לדחות את הסייעתא לר"ה, מהא דהגיורת שנתגיירה פחותה מבת שלש, דהכא בגר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, דניחא להו במאי דעביד אבוהון, לא חילק הש"ס, ולא אישתמיט חד מהפוסקים המפורסמים שיחלקו, לומר שדוקא כשנתגיירו הבנים קודם ואחר כך נתגייר האב, אבל אם כבר נתגייר האב, הלא קיימא לן גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ואינם נחשבים לבניו כלל לכל דינים של יחש אב לבן, שאז לא יוכל לגייר אותם על דעתו.

ועל כרחך הטעם הוא, משום הא דמסיק הש"ס דניחא להו במאי דעביד אבוהון, כלומר ורחמי האב הם על הבן, על כן מסתברא לן דניחא להבן הקטן במאי דעביד אבוהי, שהוא דורש טובתו, והטעם הזה אינו תלוי בדין תורה, אם הוא נחשב לאב או לא, כי אם מה שהוא על פי טבע האב שלו ורחמיו עליו.

ועל פי זה, אף אנו נאמר דבישראל שיש לו בן מנכרית, אף על פי שעל פי דין תורה אינו בנו לכל דבר, מכל מקום הרי אהבה טבעית של אב לבן יש כאן. ואנן סהדי דניחא ליה במאי דעביד אבוהי, וכהאי גוונא מטבילין אותו על דעת בית דין".

הרי שהגדיר מיד בתחילת דבריו, שלדעתו "אין יחש (יחס) האב מצד דין תורה, שייך להך דהכא", ואין כל שייכות לדיני יחוס, עם דין אב לענין גיור.

והדברים מוכרחים לשיטתו מהראיה שהביא, מכל אב שמתגייר עם בניו, שאם הוא מתגייר רגע אחד לפניו, נמצא שמרגע שהתגייר האב הוא כקטן שנולד, ואין לו שום קורבה ויחוס אל בנו, וכיצד יכול הוא לגיירו, ומזה הכריח שעיקר גיור האב את הבן אינו משום דיני יחוס, אלא אך ורק משום "דניחא להבן הקטן במאי דעביד אבוהי, שהוא דורש טובתו, והטעם הזה אינו תלוי בדין תורה, אם הוא נחשב לאב או לא, כי אם מה שהוא על פי טבע האב שלו ורחמיו עליו".

הרי כי לשיטת הדעת כהן כל דין אב לעולם אינו מכח האבהות ההלכתית, אלא אך ורק בגלל האהבה הטבעית של האב לבנו, שמכוחה ניחא ליה לקטן במאי דעביד אבוהי, והגיור הוא זכות לו.

ובהכרח צריך לומר שמה שכתב הדעת כהן בלשונו ש"אף על פי שעל פי דין תורה אינו בנו לכל דבר... וכהאי גוונא מטבילין אותו על דעת בית דין", אין כונתו שאב כזה שונה מאב גמור, ולשון זו היא פליטת

סופר בעלמא, או שכך היה כותב על כל אב המביא את בנו לגיור, שמגיירים אותו על דעת בית דין. ואף שלכאורה הבאנו לעיל שמבואר בגמרא ובשו"ע כי כשהאב מביא את בנו הקטן לגיור, הגיור פשוט יותר ולכאורה אין צריך בו "דעת בית דין", מכל מקום כבר הובא לעיל שגם הרמב"ם (איסור"ב פ"ג ה"ז) סתם וכתב בזה"ל:

"גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, שזכות היא לו".

הרי שגם הרמב"ם סתם ולא חילק בין המקרים, ונקט שבכל גיור קטן, הגיור הוא על דעת בית דין, ומדין זכין לאדם שלא בפניו.

ויש ללמוד מלשון הרמב"ם, כפי שנראה שנקט הדעת כהן, שכל החילוק בין גיור על ידי אביו, לגיור קטן שאין לו אב, הוא רק בשאלה כיצד בית הדין מברר שהגירות היא זכות, כי במקרה שיש לו אב, הלכתי או טבעי, פשוט שהגירות היא זכות, משום ש"ניחא ליה במאי דעבד אבוה", ואילו בגירות שלא על ידי האב, בית הדין צריך לבדוק ולבחון אם אכן יש כאן זכות, אבל בסופו של דבר כל גירות קטן נעשית על ידי בית הדין מדין זכין, ונקראת "גירות על דעת בית דין".

וכבר הבאנו לעיל שכך מבואר להדיא גם בדברי הב"ח (יו"ד ס"ו רסח), שלמרות שהתייחס להדיא לחילוק בין אביו, שאינו צריך דעת בית דין, לאמו שצריכה דעת בית דין, מכל מקום סיים בדימוי לדברי הרמב"ם והסמ"ג, שסתמו וכתבו שכל גיור קטן הוא על דעת בית דין, ומבואר שנקט הב"ח שאין כאן הבדל מהותי, ותמיד הגיור הוא מדין זכין ועל דעת בית דין, אלא שאם אביו הביאו להתגייר פשוט שזה זכות עבורו, ואילו אם אין אב יש חידוש בכך שנחשב כזכות על ידי דעת בית דין, אבל אין חילוק מהותי ביניהם.

דעת הגרז"נ גולדברג זצ"ל

גם דעת הגרז"נ גולדברג זצ"ל במאמרו בספר שורת הדין (ח"י עמ' תנו ואילך) היא, שהאב הטבעי יכול לגייר את בנו, וז"ל:

"בגמרא כתובות יא, א... "הכא במה עסקינו, בגר שנתגיירו בניו עמו, דניחא ליה במאי דעביד אבוה" ע"כ.

ולעניות דעתי קשה, מה מועיל מה שנתגיירו בניו עמו והרי גר שנתגייר כקטן שנולד דמי. וכל שנתגייר כבר אינו אביהם, ואיך מועיל מה שנתגיירו הם. ולומר שקודם נתגיירו בניו ואחר כך נתגייר אביהם, שנמצא, שבשעה שנתגיירו הבנים היו הבנים מתייחסים אחריו, ולכן ניחא להו במה דעביד אבוהון ואף שעל ידי הגירות שוב אינם בניו, מכל מקום בשעת הגירות יש כאן זכות. ואף שנראה מלשון הגמרא שרק בנתגייר גם הוא אז זכות הוא לבניו, אבל אם אביהם לא נתגייר אין כאן זכות, ואם כן איך יועיל הגירות של הבנים והרי באותה שעה עדיין לא נתגייר הוא, יש לומר, שמכל מקום כיון שבדעת האב גם כן להתגייר לכן נחשב זכות, אף שבזמן שיתגייר האב שוב אינו אביהם.

עוד יש לומר שגם בלא נתגייר אביהם, הדבר זכות להן כיון שאביהם הביאם להתגייר. ומה שאמר בגר שנתגיירו בניו עמו, ולא אמר בגוי שגייר בניו, יתכן שאורחא דמילתא אמר, שמסתמא אין גוי מגייר בניו אלא כשהוא עצמו מתגייר.

אכן כל זה נראה דחוק, ויותר נראה לומר שאף שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, מכל מקום עדיין נחשב לאביו בטבע לענין זה שניחא ליה מה דעבד אבוה, שרק ההלכה אומרת כן

שהוא כקטן שנולד, אבל לא בטל האומדנא שניחא לבנים מה שעושה אביהם, וגם גר שנתגייר נחשב לאביהם.

לפי זה נראה לדון בישראל שנשא נכרית בדיניהם, וילדה בן וגייר הישראל את הבן, בזה מועיל גירותו, גם אם לא נאמר כרב הונא, (משום) שגם זה נחשב לאביו לענין שנאמר שניחא ליה מה דעבד אבוהון. ולכן גם לדעת בעל הלכות שהביא הטור יו"ד סימן רסח, הסובר דחרש ושוטה וקטן אין מגיירים אותם מפני שאין להם דעת להתנות עמהם, אבל קטן נימול על דעת אבותיו. ולפי מה שכתבנו לכאורה יכול ישראל שהוליד מגויה לגייר בנו, אף שאינו אביו בהלכה, שקיימא לן שבנדן מן הנכרית אינו בנדן אלא בנה, מכל מקום לענין לגיירו נחשב כבנו..."

אלא שעל כך תמה הגרז"נ גולדברג זצ"ל כפי שהקשינו לעיל (על ראייתו של הדעת כהן), מדברי הב"י שדימה את הטבלת העבד בעל כרחו על דעת האדון, לגיור הבן על דעת אביו, וז"ל:

"אמנם יש לעיין, דהנה הב"י הקשה סתירה על מה שכתב בעל הלכות שאין מגיירים חרש ושוטה, ממה שכתב הטור בשמו בסימן רסז, שמלין עבד חרש ושוטה כשם שמלין קטן. ותירץ הב"י, שכל שרבו מביאו הרי זה כאביו מביאו, ולכן גם חרש ושוטה מטבילין לשם עבדות. ומזה נראה לכאורה שאין הטעם של בעל הלכות שאביו יכול לגייר משום שניחא לבניו מה שאביהם עושה, שאם כן למה רב יכול למול לשם עבדות, והרי אין עבדות זכות, ובעל כרחך שזה שרב ואב יכולים לגייר, הוא שיש כוח לאב למול בניו, וכן לרב יש זכות למול עבדיו. וכך מפרש החת"ס בחידושו לכתובות את דעת בעל הלכות..."

לדברי הב"י שדימה את דין האב בגירות, לדין האדון בהטבלת העבד, לכאורה יש לעיין, הרי האדון יכול להטבילו אפילו בעל כרחו, ולא משום שהעבד ניחא ליה במעשיו, אלא משום שזכותו של האדון להחליט מה יהיה עם העבד, ולכאורה אם דימה אותם הב"י, אם כן יצא מכך שגדר האב כאן אינו תלוי באהבת הבן, ובכך שהוא סומך עליו, אלא באחריותו המשפטית של האב, וזכותו להחליט ולנהל את חיי בנו, שזה לכאורה תלוי באבהות ההלכתית והמשפטית, ולא באבהות הביולוגית הטבעית.

הגרז"נ גולדברג האריך בקושיא זו ובסוף כתב ליישב, וז"ל:

"... אכן יש לפרש את בעל הלכות כפשוטו, שמדין זכין יכול אב לגייר בנו, וכן עבד חרש ושוטה וקטן. ומה שהקשינו והרי אין זכות להיות עבד, יש לתרץ, שכיון שגם אם לא יתגייר לשם עבדות וישאר גוי, ישאר עבד, אלא שיהיה עבד גוי בלי חיוב מצוות, ואם כן גם בעבד זכות הוא להיות עבד כנעני ולהתחייב במצוות מלהיות עבד גוי".

לדבריו, טעמו של הבה"ג הוא משום שגם לעבד כדאי לטבול ולהתחייב במצוות, מאחר שבלאו הכי יהיה עבד.

אמנם לכאורה אף אם יש בכך הסבר לשיטת הבה"ג, מכל מקום דברי הב"י לא התבארו, שהרי הב"י ביאר שהטעם שמועילה טבילת העבד, היא משום שהאדון הרי הוא כאב לדין גירות, ומכך נשארה הראיה שעיקר מעלתו של האב אינה משום שהבן סומך על כך שרוצה בטובתו, אלא משום שבסמכותו להחליט מה יהיה עימו, ואם כן מסתבר יותר כדברי האחרונים, שאב לענין זה, הוא רק האב שעל פי הדין נחשב לאב, והבן מיוחס כבנו לכל דבר.

בהמשך דבריו שם מביא הגרז"נ גולדברג גם את דברי התו"ט, שמדבריו מבואר לכאורה שבכהאי גוונא אינו נחשב כאביו, ואינו יכול לגיירו, וז"ל:

"ועיין תוספות יום טוב פרק ג מקידושין משנה יג, שכתב טעם למה התירו לממזר לישא שפחה ולא התירו לישא נכרית. וכתב שם עוד:

"ומיהו בלאו הכי לא קשיא דלא נקט נכרית, משום דבשפחה יכול לקנות לו שפחה וישאנה והרי הבן שלו ובידו לשחררו, מה שאין כן לגייר הבן אין בידו, שאין מטבילין גר על דעת בית דין, וכמו שכתבו תוספות כתובות מד, א ד"ה הגיורת, והיינו דלא דייקנן בגמרא דר"ט סבירא ליה לכתחילה מדלא תנן נמי נכרית, אלא אפילו אי דיעבד, לא מצי למתני נכרית, משום שאין יכול לטהר, שמא ישאר נכרי ולא יתגייר", עכ"ל...

אכן מה שנראה מתוספות יום טוב שגר קטן שמטבילין אותו על דעת בית דין אינו אלא כשהקטן תובע להתגייר, או שאמו גם כן מתגיירת, אבל אב שבא על הגויה אין בידו לגייר בנו הנולד מגויה אפילו על דעת בית דין, הנה מתוספות כתובות (מד, א) אין ראייה לזה, שהתוספות בא ליישב למה כתוב במשנה ש"נתגירה עם בתה", ולא כתוב סתם שנתגיירה קטנה, ועל זה תירצו בתוספות, שאין בית דין מגיירים קטן אלא אם כן תובע, ופחות מבת ג' לא יכולה לתבוע, אלא שאמה מביאה להתגייר. אבל האמת שהוא הדין האב, וזה לא קשה למה לא כתוב במשנה שהאב הביאה, שהקושיא היתה רק למה כתוב סתמא. אבל מה שהעלה התוספות יום טוב מתוך דבריהם, שאב ישראל שיש לו בת מנכרית אינו יכול לגיירה גם על דעת בית דין, אין לזה ראייה מתוספות.

ועל קושית התוספות יום טוב, למה לא כתבה המשנה שממזר יכול לטהר זרעו על ידי נכרית, להצד שרי טרפון בדיעבד קאמר, יש ליישב, שגם אם יגיירנה על דעת בית דין יכולה למחות כשתגדיל. אכן אם נאמר שישראל שהוליד מנכרית יכול לגיירו אפילו שלא מדעת בית דין ומדין אב, יש לתרץ שאולי הסוגיא סוברת שגם בנתגיירה על ידי אב יכולה למחות..."

ובמסקנותיו שם סיכם הגר"ז גולדברג זצ"ל:

"קטן נכרי שהוריו מתגיירים עמו, או אפילו אינם מתגיירים בעצמם, אבל הם מביאים אותו להתגייר, אפשר לגיירו.

ישראל שבא על הנכרית ומביא את הבן להתגייר, אפשר לגיירו.

קטן נכרי שנמסר לאימוץ בידיעה שהמאמצים יגיירו אותו, אפשר שדינו כמו שהוריו מביאים אותו להתגייר.

קטן שנמסר לאימוץ, מבית יתומים ללא ידיעת הוריו, יש לדון אם ראוי לגיירו בעודו קטין".

הרי כי דעתם של שו"ת מטה לוי, שו"ת דברי מלכיאל, שו"ת דעת כהן והגר"ז גולדברג זצ"ל היא, שהאב היהודי יכול לגייר את בנו הנולד מן הנכרית, כיון שהוא אביו הטבעי והביולוגי, והכלל ש"ניחא ליה במאי דעבד אבוה" תקף לגביו, למרות שעל פי הדין אינו נחשב כאביו, ואינו מתיחס אחריו.

תשובת הגר"א וייס שליט"א

במענה למכתבי לכבוד הגאון רבי אשר וייס שליט"א, נטה בתשובתו שנכתבה כהסכמה לפסק דין דנן (מסקנתה תובא להלן) אף הוא לפסוק כי אב יהודי יכול לגייר את בנו הנולד מן הנכרית, ולדחות את ראיות החולקים, וז"ל:

"מעכ"ת האריך במכתבו במה שדנו גדולי האחרונים ופוסקי הזמן, בישראל שיש לו בן מן הגויה, האם בסמכותו להביאו לגיור, כשמצד אחד הלא הוא אביו הביולוגי, אך מאידך על

פי ההלכה הולד הולך אחר האם, וגוי הוא ואינו מתייחס אחר אביו כלל, וכמבואר ביבמות (כג, א) דאין הבן מן הנכרית בנו לכל דבר.

ונחלקו האחרונים בשאלה זו. בשו"ת מטה לוי (ח"ב סימן נד) כתב דכיון שאביו הטבעי הוא, מגיירין אותו על דעתו, וגם בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ו סימן יט) כתב כדבר פשוט דהבא על הנכרית וילדה, דינו כאב לענין גירות בנו הקטן, אף שאין הבן מתייחס אחריו, עיי"ש.

אך בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן רמח) כתב להסתפק, והביא ראיה מדברי התוס' יו"ט (קידושין פ"ג מ"ב) במה שאמרו שיכולים ממזרים ליטהר, "ממזר שנשא שפחה הולד עבד, שיחררו נמצא הבן בן חורין", וכתב בתוס' יו"ט להוכיח דממזר מותר בשפחה אפילו לכתחלה, ומשום כן לא אמרו שישא נכרית, ושוב כתב:

"ומיהו בלאו הכי לא קשיא דלא נקט נכרית, משום דבשפחה יכול לקנות לו שפחה וישאנה, והרי הבן שלו ובידו לשחררו, מה שאין כן לגייר הבן אין בידו, שאין מטבילין גר קטן על דעת בית דין, כמו שכתבתי בשם התוספות, במשנה ג פרק ד דכתובות... משום דאין יכול לטהר, שמא ישאר נכרי ולא יתגייר".

והמהר"ם שיק למד מדבריו, דישראל הבא על הנכרית אין מגיירין את בנו על דעת אביו, עיי"ש.

וכדברי התוס' יו"ט כתב גם בפני יהושע (קידושין סט, א ד"ה משנה):

"משנה, רבי טרפון אומר יכולין ממזרין ליטהר כיצד ממזר שנשא שפחה כו'... הוה מצי למיתני נמי באשת עכו"ם, אלא דבאשת עכו"ם לא פסיקא מילתא שיהא יכול לגיירו בעל כרחו, דמסתמא בתר אשת עכו"ם אמו גריר, מה שאין כן בשפחה יכול לקנות שפחה לכתחילה ויבא עליה שהולד שלו, ואחר כך ישחררו בעל כרחו, וק"ל".

ובקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב (ח"ב סי' נז) הוכיח כן מדברי הכסף משנה (הל' מלכים פ"ח ה"ח), דהנה כתב הרמב"ם (שם) לגבי דין יפת תואר:

"נתעברה מביאה ראשונה הרי הולד גר, ואינו בנו לדבר מן הדברים מפני שהוא מן העכו"ם, אלא בית דין מטבילין אותו על דעתם".

וכתב הכסף משנה:

"ומה שכתב אלא בית דין מטבילין אותו, הוא כדאיתא פרק קמא דכתובות (יא, א) גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, ופירש רש"י אם אין לו אב ואמו מביאתו להתגייר, והא נמי הכי הוא, דאין וולד זה בן הישראל כלל, דבנך הבא מן העכו"ם אינו קרוי בנך".

וכיון שלבי נוטה דפשוט הדבר שאין הדבר תלוי אם הוא אביו על פי ההלכה, ואף לא אם הוא אביו הביולוגי, ואין הדבר תלוי אלא באביו המגדלו, וכפשטות דברי הגמרא דניחא ליה במאי דעביד אביו, וכבר ביארתי בתשובה הלכה למעשה (יובא להלן), שבית דין מגיירין קטן על דעת אביו ואמו המאמצים, אף על פי שאין הקטן בנם לא הלכתית ולא ביולוגית, ולכאורה נסתרים הדברים מדברי גדולי עולם הנ"ל תקיפי קמאי, אמרתי אסורה נא ואראה המראה הגדול הזה.

הנה הראשון שדן בספק זה הוא המהר"ם שיק, שהוכיח מדברי התוס' יו"ט והפני יהושע שאין האב יכול לגיירו, אך שוב כתב דאפשר שכל כונתם דקטן שנתגייר על דעת בית דין יכול למחות כשיגדל, וכיון שנגרר אחר אמו מסתמא יחזור בו כשיגדל, ובסוף דבריו לא הכריע בשאלה זו.

ובמחילת כת"ר אין זה נראה בכונתם, שהרי כתב התוס' יו"ט שאין מטבילין גר קטן על דעת בית דין, ובסוף דבריו חזר וכתב: "דאין יכול לטהר שמא ישאר נכרי ולא יתגייר", הרי שאין הכונה שיתגייר ויחזור בו, אלא שלא יתגייר, ואין מגיירין בעל כרחו.

ונראה בכונתו, שמא עד שיביאנו אביו להתגייר, אדהכי והכי יגדל הילד וימחה בפני בית דין שאינו רוצה להתגייר, וכל כהאי גוונא נראה שאין בית דין מגיירין אותו על דעת אביו, שהרי גילה דעתו דלא ניחא ליה במאי דעבד אבוא, ושמא גם אמו תתנגד, ובכהאי גוונא אפשר גם שאין בית דין מגיירין על פי רצון האב, כנ"ל. והתוס' יו"ט ציין לדבריו בכתובות (פ"ד מ"ג) ושם כתב:

"הגיורת שנתגיירה בתה עמה, לשון התוס' (כתובות מד, א) הא דלא נקט הגיורת שנתגיירה סתמא, משום דאיירי בפחות מבת ג', דאין דרכה להתגייר אלא עם אמה, ועוד דאין סברא שיטבילוה על דעת בית דין, דאין מטבילין גר קטן על דעת בית דין [וכן יש להוכיח מסוגית הגמרא דסוף פרק ג דקדושין, כמו שאכתוב שם בס"ד] אלא אם כן הוא תובע להתגייר, וזאת פחותה מבת ג' אין בה דעת לתבוע, להכי נקט שנתגיירה בתה עמה והטבילוה על דעת אמה".

הרי שבדרך כלל קטן נגרר אחר אמו ואין דרכה להתגייר אלא עם אמה. וכך נראה כונתו בדבריו גם במסכת קידושין.

וכעין זה כונת הפני יהושע שקטן זה נגרר אחר אמו והיא תמנע מן האב מלגיירו, ושמא אף אם אביו יביאנו להתגייר בית דין ימנעו מלגיירו נגד רצון האם.

תמצית הדברים, אין הכרח מדברי התוס' יו"ט והפני יהושע להכריע בשאלה דידן, וכמסקנת המהר"ם שיק.

אך לכאורה דברי הכסף משנה ברורים, דאכן ישראל שבא על יפת תואר גויה אינו יכול לגיירה כיון שאינו אביו. אך אי בדידי תליא נראה דאף מדבריו אין ראיה מוחלטת, דנראה דהמגדל קטן בביתו ודואג לכל צרכיו, והבן סמוך על שולחן אביו ועל דעתו ולבו, ודאי יכול לגיירו דניחא ליה במאי דעבד אביו, אבל אין זה בהכרח המצב ביפת תואר שבוועל האדם בשעת מלחמה, ולא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע, **ובזה חידש הכסף משנה דכל שהוא אביו לפי דין תורה, יכול להביא את בנו לבית דין ולגיירו, אף אם אין הבן סמוך עליו, דמכל מקום אביו הוא, אך הבא על הגוייה שאין דינו כאביו לפי ההלכה, אינו יכול לגיירו אלא אם כן הוא מגדלו ומחנכו ומרוממו.**

ואף שהדברים מחודשים ובדברי הכסף משנה עיקר חסר מן הספר, כיון שדעת שו"ת מטה לוי ודברי מלכיאל שאב יכול לגייר בנו מן הנכרית, אף מהר"ם שיק לא הכריע בזה, וכך נראה פשוט וברור בסברא, נראה שאין בזה סתירה בהכרח מדברי הכסף משנה".

לדבריו יש לדחות את הראיות מהכס"מ ושאר האחרונים, ויש לנקוט שעיקר הגיור תלוי בכך שהוא האב המגדלו בפועל, וניחא ליה במאי דעבד אבוא (להלן נביא את מסקנתו לנידון דנן).

האם בכהאי גוונא האב עדיף על האם

והנה לעיל הסתפקנו, מה הדין כאשר האב והאם חלוקים בדעותיהם אם לגייר את הקטן, האם במצב כזה ניתן לגייר את הקטן, והאם ישנה עדיפות לדעתו של אחד מהם, ובמקרה של מחלוקת, דעת מי היא המכריעה.

והבאנו כי מדברי הרשב"א נראה כי אין חילוק בין האב לאם, והבנים נגררים אחרי האם, לא פחות מאחרי האב, ולדברי השטמ"ק האם אף עדיפה על האב, משום שהבנים נגררים אחר דעת האם יותר

מאשר אחרי האב, כפי שנקט להלכה בשו"ת דעת כהן (סי' קמז) המובא לעיל, שמטעם זה יכולה האם למנוע את גיור הבן על ידי האב, משום שהבן נמשך אחר אמו, יותר מאשר אחרי אביו.

אמנם כאמור הב"י והפוסקים למדו מדברי רש"י לא כך, שהאב עדיף על האם, ולכן בעוד שאם האב מביא את בנו הקטן לגיור, הגיור נעשה על דעת האב, מנגד, כאשר אין לו אב, והאם מביאה אותו להתגייר, נזקקים אנו לחידושו של רב הונא, כי אפשר לגיירו על דעת בית דין.

ואמנם לא מפורש בדבריהם מה הדין כאשר יש לו אב, האם האם יכולה להתנגד ולמנוע את הגיור, או שהכל תלוי בדעת האב, ומפשטות לשונם משמע שאם יש לו אב, האב מגיירו ללא שום הגבלה, וכך מבואר מתוך פסק דינו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל (פד"ר ח"א עמ' 375 ואילך, ובקובץ תשובות ח"ב סי' נו) המובא לעיל וכפי שציינו שם, אף שכאמור מדברי הפוסקים אין הכרח לכך.

והנה, כאשר נבוא לדון מה יהיה הדין בכהאי גוונא, כאשר האב הוא יהודי והאם נכרית, הרי גם לשיטת הסוברים שאב כזה יכול לגייר את בנו, מכל מקום יתכן שיהיה חילוק ביניהם לענין זה, כי לדעת המטה לוי שכל דין אב אינו תלוי כלל באבהות ההלכתית, אלא אך ורק באהבת האב הטבעית, יתכן שגם באב כזה ננקוט שדעתו עדיפה על דעתה של האם, ואילו לפי מה שלמדנו מתשובות הגרי"ש אלישיב זצ"ל כי גם לפי מה שפסק בתשובתו השניה שאפשר לגייר על פי בקשת האב הטבעי, מכל מקום אין דינו כאב גמור, והגירות היא רק על דעת בית דין, כמו במקרה שהאם הביאה אותו להתגייר, אם כן בכהאי גוונא ודאי שאין עדיפות לאב על האם, והאב לא יוכל לגייר את הקטן אם האם מתנגדת לכך.

הגאון מטשעבין ושו"ת משנה הלכות חולקים

והנה כמובא לעיל, תשובת הגרי"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות, מתייחסת לדעת השואל, שהוא הגאון רבי מנשה (הקטן) קליין זצ"ל בעל שו"ת משנה הלכות, אשר שיטתו נדפסה בשו"ת משנה הלכות (חי"ג סי' קפב), בזה"ל:

"ומה ששאל עוד אי יש עצה לגייר את הבן הנולד מן הנכרית, ואביו רוצה עכשיו לגיירו, אי יש לקבלו... יפה העיר מערוך לנר ובשו"ת מנחת אלעזר חלק ג סימן ח שחלקו על זה, וביאור על פי דעת הרמב"ם פרק יב מאיסורי ביאה הלכה ז (שביאר את חומר האיסור בנישואין עם נכרית) שדבר זה גורם להדבק בעכו"ם, מה שהבדילנו הקדוש ברוך הוא מהם, וכל הגורם לגירות (של הנולד מן הנכרית) ולקבלו, גורם להחטיאו.

ומיהו בר מזה לפי עניות דעתי כתבתי במקום אחר, **דאפשר גם מעצם ההלכה אי אפשר למי שנקרא אביו הישראל למולו בכלל**, ולא מיבעיא לדעת התוספות (לכאורה צ"ע למה ציין לתוספות) כתובות יא דהאב יכול לגייר את בנו, היינו באב נכרי דבעודו נכרי מתייחס אחריו, ואף על גב דלאחר שנתגייר אינו חשוב עוד אביו, אבל בשעה שהביאו לגייר הרי אביו הביאו לגייר, וניחא ליה מה דעביד ליה אביו, **מה שאין כן בישראל הבא על הנכרית, שאין הבן מייחס אחריו כלל ואין זה אביו שיוכל לגיירו.**

ובזה אמרתי לפרש מה שמצאתי בתו"ט... דלהכי כתב ממזר שנשא שפחה, ולא אמר שיכול ליטתה על ידי נכרית, משום שאין בידו לגייר, עיי"ש. והאחרונים תמחו עליו, ולפי עניות דעתי כוונתו על מה שכתבתי, כיון שאינו מתייחס אחריו כלל, ולא דמי לבן שפחה שהיא שפחתו ויכול לגיירו...

שוב מצאתי בקובץ דרך כוכב מיעקב (להגאון מטשעבין קובץ ג תמוז תשמ"ח) שכבר דן בדבר זה, והעלה גם כן שמה שמל ישראל את בנו מנכרית אינו מועיל, דאדם זר הוא לגביה הקטן שילדה האם שהיא נכרית, והבן. ועיין עוד בספרינו משנה הלכות מהדו"ת חלק ב סימן רפב באריכות גדולה מזה.

ולכן לפי עניות דעתי בכהאי גוונא שב ואל תעשה עדיף, ואם יגדל הילד ויערה עליו רוח טהרה, ויתעורר בו חלק מזרע אברהם יצחק לבלתי ידח ממנו ידח, ויתגייר עצמו לשם שמים תבא עליו ברכה, אבל ידיו אל תהי בו, כן נראה לפי עניות דעתי על כל פנים בשב ואל תעשה עדיף.

דברי הגאון מטשעבין שהביא, נדפסו בקובץ דרך כוכב מיעקב (שם), וז"ל:

"... אולם בנוגע לנידון דידן, נראה לי כמסקנת כת"ר דצריך הטפת דם ברית, ומטעם כיון דבן הנולד מן הנכרית אינו מתייחס אחר אביו, אם כן האב חשוב כאיש זר, מכיון שאינו כאביו, ואין בכוחו לגיירו כלל, ואם כן אפילו נחשוב כוונתו שחישב בתורת מצוה כמחשבה לגירות, גם כן לא מהני, משום דהוא אין לו שום שייכות עם הולד. והא דמבואר בש"ס כתובות (יא, א) דהאב יכול לגייר, היינו באב ואם נכריות, דבעודו נכרי מתייחס עמו הבן, ועיין בתוספות בכורות (מו, א), ואף על גב דלאחר שנתגייר אינו חשוב אביו, מכל מקום אנו דנין על תחלת הבאתו לגירות, מה שאין כן בישראל הבא על הנכרית. וכן העירו מהמבואר בתוי"ט סוף פרק ג דקידושין אהא דמבואר במתניתין רבי טרפון אומר יכולים ממזרים ליטרה, כיצד ממזר שנשא שפחה, וכתב דמשום הכי לא אמר שיכולים ליטרה על ידי נכרית, משום שאין בידו לגייר, עיי"ש, וכוונתו כנ"ל משום שהוא ישראל, ועל כן בנו מן הנכרית לא חשוב בנו כלל, ואין בכוחו לגיירו, וזה ברור".

לדבריו, ישראל הבא על הנכרית וילדה לו, אינו נחשב כאביו של הבן כלל, ולכן גם אינו יכול לגיירו, ודחה את הראיה (המובאת לעיל בדברי שו"ת דעת כהן והגר"צ גולדברג זצ"ל) מכל נכרי המתגייר עם בנו, למרות שברגע שהאב מתגייר הוא קטן שנולד, ואינו נחשב כאביו להלכה, משום ששם בשעה שהביאו אביו להתגייר, היה דינו כאביו, מה שאין כן כאן שמעיקרא אינו אביו, ואינו מתייחס אחריו כלל.

והנה לעיל הבאנו את תשובת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (קובץ תשובות ח"א סי' קלו וח"ד סי' קכז), לבעל המשנה הלכות, שם כתב בסוף דבריו בזה"ל:

"[נמה שכתב מהגאון מטשעבין ז"ל, שאין מועיל מה שמל ישראל את בנו מנכרית, דאדם זר הוא לגבי הקטן שילדה האם שהיא נכרית, כנראה שהמדובר הוא שהכניסו אותו לבריתו של אברהם אבינו ללא בית דין ולא לשם גירות, ואין בזה ענין לקטן שמלו על פי בית דין לשם גירות - אך אין הקובץ הנ"ל בידו]."

ואמנם לפי המבואר בדברי הגאון מטשעבין בפנים, צדק הגרי"ש"א שאכן המקרה המדובר היה לענין המילה שמל אותו אביו בעודו קטן שלא לשם גירות, כפי שנאמר שם בתחילת התשובה, וז"ל:

"... בישראל שנולד לו בן מנכרית, והאב טעה בדמיונו וסבר שהבן הולך אחריו והוא ישראל, ומל אותו לשמונה ימים, ועתה הגיע הבן לגדלות ונדע לו שאינו בכלל ישראל, ורוצה להיות ישראל, ושאל אם די לו בטבילה לבד, או שצריך גם כן הטפת דם ברית..."

אך מכל מקום מפורש בדבריו בהמשך, שנקט שכל גירות של קטן נכרי לא מועילה על ידי אביו הישראל בכהאי גוונא, וז"ל:

"... אולם בנוגע לנידון דידן, נראה לי כמסקנת כת"ר דצריך הטפת דם ברית, ומטעם כיון דבן הנולד מן הנכרית אינו מתייחס אחר אביו, אם כן האב חשוב כאיש זר, מכיון שאינו כאביו, ואין בכוחו לגיירו כלל... והא דמבואר בש"ס כתובות (יא, א) דהאב יכול לגייר, היינו

באב ואם נכריות, דבעודו נכרי מתיחס עמו הבן... וכן העירו מהמבואר בתוי"ט... וכוונתו כנ"ל משום שהוא ישראל, ועל כן בנו מן הנכרית לא חשוב בנו כלל, ואין בכחו לגיירו, וזה ברור."

הרי שכתב להידא שכל גירות של קטן לא מועילה על ידי אביו בכהאי גוונא, משום שאינו נחשב לאביו כלל, וכפי שהביא בשמו המשנה הלכות, ואף נקט כן בפשיטות ובבירור, ולא כהמשנה הלכות שרק חשש לכך לדינא, וכתב ששב ואל תעשה עדיף.

נמצא שלדעת הגאון מטשעבין והמשנה הלכות, אין לגייר על דעת האב היהודי, כאשר הבן נולד לו מאשה נכרית, לדברי הגאון מטשעבין כך הוא עיקר הדין, ואילו המשנה הלכות נקט כן לחומרא.

דעת היביע אומר שאין האב יכול לגיירו

גם בשו"ת יביע אומר (ח"ב אבן העזר סי' ד) דן בנידון דנא, בגיורו של בן ישראל הנולד מן הנכרית, והביא את הדעות ונראה שדעתו נוטה להחמיר, וז"ל:

"אודות הכהן שנשא נכרית ונולד לו בנים... ובא לפנינו בבקשה לגייר את בניו הקטנים מהנכרית במילה וטבילה כדת, אם נוכל לגיירם בלי דעת האם...

והנה לפי מאי דקיימא לן שישראל הבא על הנכרית אין הולד מתיחס אחריו אלא אחריה, שאינו קרוי בנו אלא בנה (קידושין סח, ב), נראה שאין לנו לגיירם אלא על פי בקשת האם.

ואף על גב דקיימא לן גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין וכדאיתא בכתובות (יא, א), הרי כתבו התוספות (כתובות מד, א) ד"ה הגיורת שנתגיירה בתה עמה, דהא דלא נקט הגיורת שנתגיירה סתמא, משום דאיירי בפחותה מבת ג', שאין דרכה להתגייר אלא עם אמה, ועוד דאין סברא שיטבילוה על דעת בית דין, שאין בית דין מטבילין גר קטן על דעת בית דין, אלא אם כן הוא תובע להתגייר, וזו פחותה מבת ג' אין בה דעת לתבוע, להכי נקט שנתגיירה בתה עמה והטבילוה על דעת אמה. ע"כ.

ועיין בדרכי משה (סי' רסח סק"ד) שהביא בזה מחלוקת, שדעת המרדכי שאם גיירו אותו הבית דין מעצמן לא הוי גר, אבל הר"ן (כתובות ד, א ברי"ף) כתב שאם גיירוהו הבית דין מעצמן מהני, ע"כ. ומדברי המאירי (כתובות יא, א) מוכח דדוקא כשתובע להתגייר, אבל כשאינו תובע לא מהני, ועל כל פנים לכתחלה מיהא אין לקבלו. ולפי זה הכא נמי אין לנו לגייר הבנים הקטנים, אלא על פי הסכמת האם. ואף על פי שהיא עצמה אינה מתגיירת, יכולה לגייר את בניה, וכמו שכתב בחידושי הריטב"א (כתובות יא, א)... ועין קרבן נתנאל (כתובות פרק א סכ"ג אות ז) שמתרץ דעת הרי"ף והרמב"ן כדעת התוספות הנ"ל, שאין לבית דין לגייר הקטן אלא אם כן תובע להתגייר, עיי"ש.

וכן בקדש חזיתיה להתוספות יום טוב (סוף פ"ג דקידושין) שכתב, דהא דתנן יכולים ממזרים ליטהר, כיצד ממזר שנשא שפחה הולד עבד, שחררו נמצא הבן בן חורין, ולא תנן ממזר שנשא נכרית שגם כן ולדה כמותה והרי הוא עכו"ם, ואם יתגייר הרי הוא כשאר הגרים, משום דבשפחה יכול לקנות לו שפחה וישאנה והרי הבן שלו ובידו לשחררו, מה שאין כן לגייר את הבן אין בידו, שאין מטבילין גר קטן על דעת בית דין אלא אם כן תובע להתגייר, כמו שכתבו התוספות כתובות (מד, א), ע"כ. וכתב בתשובות מהר"ם שיק (יו"ד סי' רמח), דאף על גב דבכתובות (יא, א) מבואר שאם האב מביאו לגיירו, לא גרע מאמו, צריך לומר דכוונת התוי"ט משום דישאל האב על הנכרית לא נקרא בנו כלל, ולא חשיב כאביו גם לענין זה, ומשום הכי לא מהני הבאתו, ואין הבית דין רשאים לגיירו כל זמן שלא הביאתו אמו, או שיבא בעצמו לתבוע גרות...

גם הלום ראיתי בשו"ת תעלומות לב חלק ג (סי' לב דף מז, א), שהביא דברי מהר"א די טולידו בסוף ספר משנת ר"א חלק ב (באות ג), שתמה על התו"ט פרק ג דקידושין הנ"ל, דלמה אינו יכול לגייר את בנו מהנכרית וכו', ונראה לי דמה שכתוב (בכתובות יא, א) דניחא ליה במה דעביד אבוהון, היינו כשהאם מסכמת לדעת אביו, והכא אפשר שהיא אינה רוצה שיתגייר, עיי"ש. וכתב על זה בתעלומות לב, דבנידון דידן **אין הסכמת האם מספקת, דאנו סהדי שעושה להפצרת האיש השרוי עמה**, לכן צריך שתביאנו בעצמה. ושוב הביא דברי המהר"ם שיק הנ"ל, עיי"ש.

אכן לפי עניות דעתי כיון ששאלנו את האם ואמרה שהיא רוצה לגיירם (וכל שכן בנידון דידן שהיא גם כן היתה מרוצה להתגייר, אלא שלא קבלוה, וכמו שכתבתי בסימן הקודם), **יכולים לקבלם**... ועיין בשו"ת קרית חנה דוד חלק ב (יו"ד סי' לו), שהעלה גם כן שאין לגייר בן הנכרית מישראל, אלא על דעת אמו, כיון שנקרא בנה ולא בנו. וכן כתב התו"ט פרק ג דקידושין... מכל מקום אינו יכול להטבילו לשם גירות בלא הסכמת האם, ע"כ...

זאת תורת העולה, שמעיקר ההלכה אפשר לקבל את הבנים ולגיירן, בתנאי שהאם מסכימה על זה מרצונה הטוב, והיא עצמה מביאתן לגירות, ועל צד היותר טוב נכון להחתימה בכתב ידה, שהיא מסכימה על זה בלא שום אונס כלל...

נמצא שנטיית בעל היביע אומר, היא כדעות הסוברות שאב נכרי אינו יכול לגייר בנו מישראלית, ללא הסכמת האם.

תשובת התעלומות לב שאינו נחשב כאביו לגיירו

ובשו"ת תעלומות לב (ח"ג סי' לב עמ' מז, א) הנזכר לעיל בשו"ת יביע אומר, כתב, וז"ל:

"... דאדרבא כשהאב הוא ישראל גרע טובא, דאילו כאשר האב גוי ונולד לו בת מאשתו בגיותו, שהוא מיוחס אחריו וקריו בנו, וראינו שנכנס בו רוח טהרה, ומביא את בנו להכניסו תחת כנפי השכינה, הוא מורה שכונתו לשמים, ובודאי שאחר המילה יטבילנו, וכן גם כן כשאמו הגויה מביאתו לבית דין ודאי כונתה לשמים, והיא גם כן, לא הכריחה שום אדם לזה, כיון שמאליה היא באה. **מה שאין כן בישראל הבא על הגויה וילדה לו, אף על פי שהוא מביאו למולו אין זה אביו, כי לא לו יהיה הזרע, והולד הזה קרוי בנה ולא בנו...**

ועיין תוספות במסכת כתובות דף מד ע"א ד"ה הגיורת שכתבו שאין מטבילין גר קטן על דעת בית דין, אלא אם כן הוא תובע להתגייר, ופחותה מבת ג' אין בה דעת לתבוע, עיי"ש. ומזה הוכיח התו"ט בקידושין פרק ג משנה יג דהאב שנשא נכרית אין בידו לגייר את הבת, שאין מטבילין גר קטן על דעת בית דין כמו שכתבו התוספות וכו', עיי"ש. וקשה דהאב שמביא בנו קיימא לן דבית דין מגיירין אותו, ואפילו הכי הנה נכון כי לא אמרו כן (צ"ל: אלא) בנכרי המביא את בנו המיוחס אחריו, אבל ישראל שבא על הגויה ולדה כמוה ואין זה אביו, ואין מטבילין אותו על דעת בית דין עד שיגדל ויאמר גיירוני, וכמדובר.

וראיתי בספר דבר אליהו מהרב מהר"א די טולידו ז"ל הנדפס מחדש בסוף ספר משנת ר"א חלק ב באות ג, שתמה על דברי התו"ט הנ"ל מדוע אינו יכול לגייר בנו, ושאל לאחד המיוחד על זה, והשיב לו וז"ל, סבור הייתי לומר כיון שולדה כמוה אינו נגרר אחר אביו, אלא דאינו נוח לי, ונראה לי דמה שאמרינן דניחא ליה במה דעביד אבוהון, היינו היכא דאמו מסכמת לדעת אביו, והכא אפשר דהיא אינה רוצה שיתגייר וכו', עין שם באורך.

וכבר ביארתי דבנדונות האלו הבאים לידינו, **אין שתיקת והסכמת האם מספקת, דאנו סהדי דעושה כן להפצרת האיש השרוי עמה, ולא אמרו שמגיירין על דעת בית דין אלא כשמביאתו מעצמה**... וכן ראיתי למהר"ם שיק ז"ל בחלק יו"ד סימן רמח שכתב שכונת התו"ט דישראל הבא על הנכרית לא נקרא כלל בנו, וכיון דלא חשיב כאב לא מהני הבאתו,

ואין הבית דין רשאי לגיירו וכו', ואפילו בדיעבד לא מהני הגירות לדעת המרדכי בכתובות (צ"ל: יבמות סי' מ), וכן הסכים הב"ח בסימן רסח וכו' ע"ש שהאריך, והנראה לעניות דעתי כתבתי..."

מסקנתו של בעל תעלומות לב להחמיר, שאין נחשב אביו הישראל כאביו אף לא לעניין גירות, ולדבריו גם אם האשה תסכים לגיור, יש לחוש שאין זה רצונה האמיתי, אלא עושה כן רק בכדי לרצות את בעלה, ולא יועיל הדבר להחשיב את הגיור כזכות עבור הקטן, זאת דלא כדברי המהר"ם שיק האמורים, שנקט שישראל הבא על גויה אינו נחשב כאביו כלל, ומכל מקום אם האם גם היא מביאה את הבן לבית הדין כדי שיתגייר, אפשר לגיירו.

האם נדרשת הסכמת בעלת הביצית

והנה יש לדון עוד, כי לכאורה לפי הצד שהבת היא גויה, הרי שהיא מתייחסת לבעלת הביצית, ואם היא נחשבת אמה, הרי לכאורה נדרשת לנו הסכמתה שהבת תתגייר.

אך נראה לומר שאין הדין כן, כי ברגע שהיא מעבירה ביצית שלה לבני זוג יהודים, הרי כי ישנה אומדנא שהיא מסכימה שבני הזוג המקבלים ממנה את הביצית, רשאים לגייר הבת אם יחפצו בכך, ואף אם אינה יודעת למי תגיע הביצית, מכל מקום בהסכמתה שימסר לכל אדם, אף ליהודים, מונחת הסכמה שאם יחפצו בכך, יוכלו לגייר את הולד להיות יהודי. ואם ישנו ויכוח בין בני הזוג, אזי האומדנא היא שהיא מותירה את ההכרעה לערכאה שתדון בכך, ומה שיוכרע בערכאה זו, זהו רצונה.

תשובת המנח"י בגיור ילדים מאומצים

כעין זה מצינו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' צט) בעניין אימוץ ילדים נוכרים, וז"ל:

"זוגות שלא זכו להוליד, מקבלים להם ילדים נכרים בעודם מוטלים בעריסתם, שההורים שלהם (רובם נולדו מפנויות) מסרו לחברות המתעסקות בזה, והמה מוסרים להזוגות כאלה שרצונם בהם, ובאים לבקש מאת הבתי דינים לגיירם, בעודם קטנים כנ"ל... ומנהג הבתי דינים מומחים לדקדק, אם מגדליהם המה שומרי תורה ומצוות, שאז מזדקקים להם, ואם לאו אינם מקבלים הקטנים להתגייר..."

יש לדון בגר קטן כהאי, במה דמצינו בפוסקים, שלשה ענינים בזה, א' מדעתו או מדעת אביו או אמו, ב' בעל כורחו, ג' שאף שאין מדעת אבל גם אינו בעל כורחו, כגון תינוק המושלך בשוק...

ודאתאן מזה בנדון דידן, נראה כיון שמסרה, אף אם רק האם, לאחד מן החברות (העוסקות בכך), למסרם לכל אשר ירצו, ואף לישראלים על מנת לגיירם, הוי כאלו באה האם לפנינו, דמה נפקא מינה אם באה בעצמה, או שלחה את החברה, כיון שנודע שכן רצונה. כן נראה לעניות דעתי."

לפי סיום דבריו של המנחת יצחק, מסירת תינוק לחברה העוסקת בהעברתו לבני זוג, נחשב כבאה לפנינו לגיירו. ונראה שהוא הדין בתרמה ביצית לבני זוג שודאי מסכימה שיגיירו את הנולד אם יחפצו. ונראה כאמור להוסיף, שאם קיים ויכוח בין בני הזוג, הסכמת התורמת היא לפי הכרעת הערכאה שתדון בכך.

ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' קסא) בעניין אימוץ ילדים נכרים כתב, וז"ל:

"בדבר אלו שלוקחים ילדים שנולדו מנכרים לגדלם כבנים... צריכים גרות... למולם ולהטביל על דעת בית דין... להכין ג' אנשים כשרים ואינם קרובים זה לזה, שהם יהיו הבית דין לכוין שהמילה תהיה לגרות לזכותו..."

בתשובתו לא העלה כלל חשש לכך שהאם הביולוגית הגויה צריכה להסכים לגירות, וכך גם בתשובה נוספת (יו"ד ח"ג סי' קד) כתב באותו עניין, וז"ל:

"בדבר תינוק שלקחוהו זוג אחד שאין להם בנים להחזיקו כבן שקורין אימוץ... פשוט וברור שכיון שארגענטינא היא מדינה שרק מיעוט קטן איכא שם יהודים, הוא ולד נכרי גמור וצריך להטבילו לשם יהדות, ואם הוא זכר צריך למולו ולהטבילו על דעת בית דין מדין זכיה, שאם הזוג הם שומרי תורה הוא ודאי זכות... אבל ידעו אלו שלקחוהו לבן, דסמוך לגדלותו יצטרכו להודיע לו כדי שלא יוכל לחזור בו כשיגדל כדכתבתי (באג"מ יו"ד ח"א סי' קסא)".

גם שם לא העלה כל חשש מצד הסכמת האם היולדת הנדרשת לגיור, וכנראה פשוט לו כמבואר בטעם הדבר, וכפי שכתב המנחת יצחק, שבמסירת הילד לאימוץ, הסכימה האם המוסרת אותו על דעת כן, שיחליטו עבורו ההורים המאמצים אותו.

ואמנם לכאורה אף אם במסירה לאימוץ להורים יהודיים, ישנה הסכמה לגיורו של הקטן על ידי הוריו המאמצים, כדברי המנח"י, מכל מקום בתרומת ביצית לכאורה לא הייתה לאם התורמת כל מודעות למי תגיע הביצית, ולא הייתה כאן הסכמה ממשית לגיור, אך מדברי הפוסקים שלא הצריכו את ידיעת ההורים למי נמסר הילד, ושיהיו באמת מודעים לאפשרות הגיור העתידי, נראה כי ישנה סברה כללית כי במסירת ילד לאימוץ, מונחת הסכמה כללית לכל החלטותיהם העתידיות של ההורים המאמצים, וכך ניתן לומר גם בתרומת ביצית.

טעם אחר בגיור מאומצים

גם הגר"א וייס שליט"א כתב בתשובה (בכת"י, והוזכרה לעיל בתשובתו על נידון הנן) שההורים המאמצים יכולים לגייר את הילד, אך חלק על טעמו של המנח"י, וביאר את הדברים באופן אחר, וז"ל:

"... בענין בני זוג שנתגיירו בפני בית הדין... גירות גמורה לשם שמים, ביחד עם ילדיהם. אתם עמם הביאו ליכנס לברית ילדים ביולוגיים, וגם ילדים מאומצים. כאשר באו להירשם כיהודים בארץ ישראל, החליט בית הדין להטיל דופי בגירות הילדים המאומצים, משום שאין מגיירים גר קטן אלא אם כן הביאו אביו או אמו, ומה שמגיירים גר קטן על דעת בית הדין, אינו אלא אם הקטן בא ומבקש להתגייר, וכיון שבנידון דידן לא באו הילדים להביע רצונם להתגייר, והובאו על ידי מי שאינם אביהם ואמם, אין לאשר את גירותם..."

בכתובות (יא, א) אמרו דגר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, משום דזכות היא לו וזכין לאדם שלא בפניו. ועוד מבואר שם שגר שנתגיירו עמו בניו ובנותיו ודאי מהני, משום "דניחא להו במאי דעביד אבוהון", ובזה לא צריך שתהיה הגירות על דעת בית דין.

וברש"י שם מבואר דאין זה אלא באב המגייר בניו עמו, אבל באם צריך דעת בית דין ולא אמרינן דניחא להו במאי דעבד אמם, אך יש מן הראשונים שנקטו שאין בין אב לאם וגם באם ניחא להו, ולא צריך דעת בית דין אלא בילדים קטנים שבאים להתגייר על דעתם עצמם, עיי"ש בשיטה מקובצת.

ועוד נחלקו הראשונים אם בית דין יכול לגייר קטנים שלא באו ברצונם להתגייר, עיי"ש בשיטה מקובצת ובבית יוסף (יו"ד סימן רסח).

ואין כל זה נוגע לעניננו, כיון שההורים המאמצים התגיירו ביחד עם ילדיהם הביולוגיים והילדים המאומצים גם יחד, וכל השאלה אם דינינן בילדים אלה כדין "התגיירו בניו ובנותיו עמו".

ובזה ברור לעניות דעתי שדינם ככל גר קטן שבא להתגייר על ידי אב ואם לכל דבר וענין, והדברים פשוטים בתכלית, דאטו בגזירת הכתוב עסקינן, וכהלכתא בלא טעמא כדיני יוחסין ועריות, והלא כל מאי דבעינן שאביו יביאו להתגייר אינו אלא משום דניחא ליה במה שעושה לו אביו, וכמבואר בכתובות (יא, א), ופשוט דהוא הדין באביו המאמץ המגדלו ודואג לכל צרכיו.

אמנם מצינו בכמה מקומות גדר לא פלוג, ויש מקום לבעל דין לטעון דעד כאן לא אמרו אלא באב ואם ממש, ולא באב מאמץ, אך באמת נראה **דלא בתקנה עסקינן אלא בסברא**, דניחא להו במאי דעביד אבוהון, והרי חזינן דנחלקו האם סברא לומר כן גם לגבי אם, ונראה דאין הדבר תלוי אלא בסברא, וכל שבא להתגייר עם מי שבעיניהם הוי כאב ואם ומהני.

ואף שהדברים פשוטים עד שאין צורך להאריך בהם, מכל מקום כך כתבו כל גדולי הזמן, עיין שו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' צט אות יז – יח), אגרות משה (יו"ד ח"א סי' קסא), ושבת הלוי (ח"ו סימן רב), וכך ידוע בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכך מנהג כל בתי הדין מקדמת דנא.

דהנה באגרות משה שם דן בסדר הגיור של ילדים מאומצים וסדר הברכות, וכלל לא העלה על דעתו ספק כלשהו בקשר לתוקף הגיור על ידי ההורים המאמצים, ולא דן אלא באופן הגיור והברכות כמבואר שם.

ובשבת הלוי שם כתב להדיא **דפשיטא ליה** דמהני הגיור על ידי ההורים המאמצים, אלא שכתב מטעמים אחרים, דאין ראוי כל כך לאמץ ילדים נוכריים ולגיירם, ועדיף טפי לאמץ ילד יהודי ולגדלו לתורה, עיי"ש.

וגם במנחת יצחק כתב באריכות גדולה דמהני הגירות כאשר הורים מאמצים מגיירים את הילד המאומץ.

אמנם במה שכתב המנחת יצחק דמהני גירות בילד מאומץ, משום דכאשר האם הביולוגית מסרה אותו לסוכנות הממשלתית, והסכימה בדעתה שימסר למשפחה יהודית, הוה ליה כאילו היא מביאה אותו להתגייר, סברא רחוקה היא לעניות דעתי, ואינה מתיישבת כל כך על הלב, והנראה עיקר לעניות דעתי **דמשעה שההורים הטבעיים מסרו אותו לאימוץ חוקי, כבר אין הם ברי סמכא כלל בענין הגירות, וההורים המאמצים נכנסים תחתיהם, ומכיון שהילד גדל בביתם והן הם המגדלים אותו ודואגים לכל צרכיו אין הגירות תלויה אלא בהם, וניחא ליה לקטן במאי דעביד ליה אביו זה, וכהבנת שאר הגדולים הנ"ל. וגם ידענא דעת הגרי"ש"א, וכך הביאו בשמו בספרי המלקטים.**

ובאמת פשוט הדבר שכך ההלכה והמנהג בכל גירות של ילדים מאומצים, וכמבואר בדברי פוסקי הדור, וקל וחומר הדברים בנידון דידן, שילדים אלה הגדלים בבית חם עם אב ואם וביחד עם שאר הילדים וכמשפחה אחת המה, ופשוט שניחא ליה במאי דעביד אביהם ואמם גם יחד, ותו לא מידי".

הרי כי גם הגר"א וייס נקט שאין כל מניעה לגייר ילדים מאומצים, על פי החלטת ההורים המאמצים, אלא שלדבריו אין הטעם כדברי המנח"י משום שמסירתו של הילד לאימוץ על ידי הוריו הביולוגיים, נחשבת כהסכמה לגיור, בכלל הסכמתם לטפל בילד לפי שיקול דעתם, אלא משום שעיקר הדין שגיור קטנים נקבע על פי החלטת הוריהם, הוא משום "דניחא להו במאי דעבד אבוהון", וכיון שכעת הם ההורים המגדלים את הילד, לכל דבר וענין, גם ההחלטה על גיור, והגדרת הגיור כזכות לקטן, נקבעת בהחלטתם הבלעדית. כשיטתו הנזכרת לעיל בתשובתו לנידון דנן.

סיכום השיטות בבנו של ישראל הנולד מן הנכרית

נמצא לסיכום:

- א. הסוברים שאב ישראל לילד גוי מאשה גויה אינו יכול לגיירו כיון שאינו אביו ההלכתי – המהר"ם שיק, התוס' יו"ט (להבנת רוב הפוסקים), הכסף משנה (לפי ראיית הגרי"ש אלישיב), הגאון מטשיבין (כדבר ברור), תעלומות לב, נטיית היביע אומר, ומשנה הלכות לרבי מנשה (הקטן) קליין זצ"ל (לחומרא ושב ואל תעשה).
- ב. השיטות שיכול לגיירו כי גם אביו הביולוגי ממבטו של הילד הוא אביו גמור, וממילא זכות לו מה שאביו רוצה – שו"ת מטה לוי, נטיית שו"ת דברי מלכיאל, שו"ת אגרות משה, דעת כהן להגראי"ה קוק, הגרז"נ גולדברג זצ"ל והגר"א וייס שליט"א.
- ג. כאמור בפסקי הגרי"ש אלישיב מצינו לכאורה סתירה בדין זה, ונטינו לומר כי לדעתו אינו נחשב כאביו ממש, שיכול לגיירו ללא דעת בית דין, אך מכל מקום לא גרע מאימו, שיכולה להביאו לגיור על דעת בית דין.
- ד. מסקנת הגראי"ה קוק זצ"ל היא כאמור שיכול לגיירו, אולם רק אם האם איננה קיימת, אך אם היא קיימת מסתמא היא מתנגדת, והיא עדיפה על האב (ואם היא חפצה בגיור, אין נפקא מינה, כי אז אין צורך בדעתו של האב).

הגדרת מעמד האב והאם בגיור בנידון דנן

והנה בנידון דנן הרי לפי הצד שהאם אינה האם על פי ההלכה, והבת מתייחסת לאם הנכריה – בעלת הביצית, אם כן גם האב אינו אביה על פי ההלכה, ולפי מה שנתבאר כי ישנה מחלוקת בין הפוסקים, האם אב ביולוגי שאינו נחשב לאב על פי ההלכה, יכול להביא את בנו לגיור, הרי בנידון דנן מחלוקת זו נוגעת לשניהם, הן לאב והן לאם, מכיון שלפי הצד הזה שהבת מיוחסת לבעלת הביצית, לשניהם ישנה רק הורות טבעית, אך אין להם הורות הלכתית.

ולפי זה נראה, שבנידון דנן לכאורה שניהם שוים ביחס להכרעה על גיור בתם, שהרי לשיטת הסוברים שישראל הבא על הנכרית, אין דינו כאב גם לענין גיור, אף שבדרך כלל במקרה כזה ההחלטה תהיה מסורה לאם, שהיא כן אם הלכתית שהבן מתיחס אחריה, מכל מקום בנידון דנן הרי שניהם אינם נחשבים כהורים מדינא, וכל התוקף שיש לגיור במקרה כזה, הוא רק אם נחשיב אותם כעין הורים מאמצים, שכאמור יכולים להביא את הבן המאומץ לגיור, או מכח היותם אפטרופסים עליו (כסברת הגר"א וייס הנ"ל), או מכח הסכמת ההורים האמיתיים לכל מה שיעשו המאמצים שהבן נמסר לסמכותם (כסברת המנח"י הנ"ל), ובזה אין עדיפות לאב על פני האם.

כך עולה לכאורה גם לפי מה שישבנו לעיל, את הסתירה לכאורה בדעתו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל, כי אב ביולוגי, שאינו נחשב כאב על פי ההלכה, מעמדו לענין גיור, הוא כעין דין האם, שאינו יכול לגיירו בהחלטתו הבלעדית, אלא על דעת בית דין, כמו האם.

ואף לפי שיטת הסוברים שאב כזה דינו כאב, ויכול לגייר את הבן, למרות שאינו אביו על פי ההלכה,

ואם כן הוא גם יכול להתנגד לגיורו על ידי האם, אך גם כאן נראה כי יש לומר אותה סברה, שכאן לכל הדיעות אין עדיפות לדעת האב על פני דעת האם, משום שבמקרה כזה האב אינו אב אמיתי, וכל הטעם שלשיטות אלו דינו כאב, הוא מפני שבפועל הרי הוא לו כאב המגדלו, והבן סומך עליו, ומסתבר שבזה אין מעלה לאב על פני האם, שגם היא שותפה מלאה בגידול בתם, ואולי היא אף עדיפה עליו בזה.

יתכן כי בנידון דנן דעת האם היא הקובעת

יש מקום לומר עוד יותר מכך, כי מעבר לכך שהוכחנו כי במקרה שלפנינו, האב והאם לכאורה שווים, ואין עדיפות לאב, על פני האם, יתכן כי בכהאי גוונא אדרבה דעת האם היא העיקרית, והיא זו אשר תקבע לענין הגיור, גם בניגוד לדעת האב, משני טעמים.

הטעם הראשון, הוא על פי סברת השטמ"ק המובאת לעיל, שכמוה נקט כאמור גם בדעת כהן, שמסברא הבן נוטה אחר אמו יותר מאשר אחר אביו, ויתכן שאף הפוסקים שכאמור חלקו על כך, ונקטו כי כאשר יש אב, דעתו היא העיקרית והקובעת, זה רק כאשר האב הוא אכן אב על פי הדין, והבן מתיחס אחריו, אבל בהורים מאמצים שיחלקו ביניהם על גיור הבן המאומץ, מסתבר שאין עדיפות לאב, ויתכן כי בכהאי גוונא יודו כולם שדעת האם עדיפה, והיא זו שתקבע אם טובת הילד המאומץ להתגייר.

והטעם השני שיש בנידון דנן עדיפות להחלטת האם על פני דעתו של האב, הוא משום שלפי הצד שאינם נחשבים כהורים על פי ההלכה, וכל סמכותם להחליט בענין גיור הבת, הוא רק כעין מה שמצינו בהורים מאמצים, שהסמכות נמסרה להם על ידי ההורים, להחליט על גורל הילד המאומץ (כסברת המנח"י), או שעצם קביעת הזכות בגיור תלויה במי שבפועל הילד בסמכותו (כסברת הגר"א וייס), אם כן כאשר על פי החלטת הרשויות עיקר המשמורת נמסרה לאם (והאב מקיים הסדרי ראייה מינימליים) כנידון דנן, והיא קובעת את עיקר דרך גידול הבת וחינוכה, לכאורה בידיה לקבוע גם את שאלת הגיור, האם הוא נחשב כטובת הבת וזכותה.

על דעת בית דין

והנה בכל גיור שאינו על פי אביו הגמור, אלא על פי בקשת האם, או בקשת הקטן עצמו וכדומה, הרי עיקר הגיור, וקביעתו להלכה כזכות עבור הקטן, הוא כמבואר בגמרא ובפוסקים "על דעת בית דין", ועל בית הדין מוטלת האחריות וההחלטה לבדוק אם אכן זו זכותו של הקטן, להתגייר, למרות שבית הדין לא היה נזקק לגיור הקטן, לולי בקשתו או בקשת אמו.

ואם כן בנידון דנן שנתבאר שלדעה אחת אינם הורים על פי ההלכה, אלא דינם כעין הורים מאמצים לענין זה, ואף לדעת החולקים על כך, וסוברים שהורים ביולוגיים נחשבים כהורים לענין הגיור, מכל מקום נתבאר כי אין לאב עדיפות בכהאי גוונא על האם, ונמצא שלכל הדעות גירות זו מסורה בעיקר לבית הדין, שיכריע האם היא אכן זכות לקטן, או לא.

ונראה כי במקרה דנא, שהבת מתחנכת במקום דתי, ועיקר משמורתה אצל האם, לעומת הסדרי השהות עם האב שהם מינימליים - פעם בשבועיים לשעתיים (והתכתבויות), והיא גְדֵלָה באוירת המשפחה של האם, שהם שומרי מצוות, וחברותיה לכיתה הן שומרות מצוות, אם כן ודאי שזכות היא לבת לגיירה,

כדי שתתאים למשפחתה ולסביבת גידולה.

זאת ועוד, כי בשונה מכל המקרים שדנו בהם הפוסקים, שההורים הם נכרים, ואזי יש נידון האם היא זכות לקטן להתגייר, ועל כך אמרו בגמרא כי אם אביו ואמו מתגיירים עמו, ודאי זכות היא לו להתגייר עמהם, הרי במקרה שלפנינו גם האב עצמו הוא יהודי, ולמרות שאינו מעונין בגיור בתו, משום שאינו מאמין ואינו רואה צורך ב"טכס" זה, כלשונו, מכל מקום ודאי שזכות היא לבת שתתגייר, ותהיה כמו האב והאם עצמם ששניהם יהודים גמורים.

גיורו של ספק יהודי הוא ודאי זכות

מלבד כל הנ"ל, נראה כי בנידון דנן קיים טעם אחר לגייר את הבת, ולקבוע את הדבר כזכות גמורה, שלא מכח בקשת אביה ואמה כלל.

זאת משום שהמצב הנוכחי בו נפסק שהבת היא ספק יהודיה, מחייב אותה בכל מקרה במצוות, מחמת הספק, ואם כן ודאי שעדיף לה להיות ודאי יהודיה ולקיים מצוות, מאשר להיות מחויבת בכל המצוות, ולהשאר ספק נכריה.

ובכלל, אף מצד המעמד האישי של הבת, נראה כי לגדול במצב של תלישות וחוסר בהירות לאן היא מתייחסת, האם היא יהודיה או גויה, בפרט כאשר כאמור אין בידה לחיות כגויה, שכן בכל מקרה היא ספק יהודיה, מסתבר שבכהאי גוונא ודאי הוא זכות גמורה לבת להתגייר, ובנתונים הללו האם זכאית לכאורה לכל הדעות לגייר את הבת, גם אם האב מתנגד.

גיור תינוק אסופי שהוא ספק יהודי

מקור לסברה זו מצינו בדברי הרשב"א (כתובות טו, ב) שכתב לענין תינוק הנמצא בעיר, וספק אם הוא יהודי, שמבואר שם בגמרא שדינו תלוי בדיני רוב, ועל כך כתב הרשב"א, וז"ל:

"ולא נאמרו דברים הללו, אלא בשלא הטבילוהו בית דין, הא הטבילוהו בית דין, ישראל גמור הוא. ואף על פי שלמעלה (יא, א) גבי גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, פירש רש"י ז"ל שהביאתו אמו לבית דין, כבר כתבתי שם, דלאו למימרא שאם הטבילוהו בית דין מדעתו, שאינו גר, אלא דאורחא דמילתא נקט, שאין דרכן של בית דין להטביל את הגוים בלא טענה מדעתם.

ואם תאמר אם כן נטבלינהו על דעת בית דין, יש לומר כשיד אומות העולם תקיפה על עצמן, ואין מניחין אותן אלא בדין, אי נמי יש לומר דהכא דינא תנן, לומר כשלא הטבילוהו דינא הכי, וזה הוא הנכון."

הרי דפשיטא ליה להרשב"א, דכיון שבכהאי גוונא התינוק הוא ספק יהודי, פשוט שעל בית דין מוטל לגיירו, ובהכרח שהסוגיא מדברת רק כאשר על פי החוק אין אפשרות לבית דין לגיירו, או שבאו לומר מה הדין לולי שגירוהו, אבל ודאי שאם בית דין יכולים, עליהם לגיירו כיון שהוא ספק יהודי. וסברת הדבר נראית, שבמצב של ספק ודאי שזכות הוא לו להתגייר, כאמור.

והנה גם הרמב"ם (איסור"ב פט"ו הל' כה-כו) כתב, וז"ל:

"האסופי שנמצא בעיר שיש בה עכו"ם, בין שהיה רוב עכו"ם או רוב ישראל, הרי זה ספק עכו"ם לענין יחוסין, קידש אשה צריכה גט מספק, מי שהרגו לא היה נהרג עליו.

הטבילוהו בית דין לשם גרות, או שטבל משהגדיל, הרי הוא כשאר אסופים הנמצאים בערי ישראל.

היה רוב העיר עכו"ם (ולא הטבילוהו בית דין) מותר להאכילו נבילות, היה רובן ישראל מחזירין לו אבידתו כישראל, מחצה על מחצה, מצוה להחיותו כישראל, ומפקחין עליו את הגל בשבת, והרי הוא לענין נזקין ככל ספק ממון, המוציא מחבירו עליו הראיה".

הרי שגם הרמב"ם נקט שיכולים בית דין לגיירו, ונקט שאז יהיה דינו כאסופי, והראב"ד והמ"מ שם חלקו עליו, שאם יגיירוהו בית דין יהיה ישראל כשר לגמרי (ועי' בשו"ע אהע"ז סי' ד סעי' לג ובב"ש ס"ק נד), אבל על כל פנים היה פשוט לכולם, שבית דין יכולים לגיירו, כדברי הרשב"א.

אלא שלא פירשו מה הטעם בזה שבית דין יכול לגיירו, למרות שלא הביאוהו לא אביו ולא אימו, והרי כאמור קיימא לן שאין בית דין מגיירים קטן אם לא ביקש זאת הוא עצמו או הוריו, והרי הרשב"א עצמו כתב כן כמובא לעיל, שאין בית דין נזקקין לגייר קטן ללא בקשה מצידו או מצד הוריו.

מכך נראה לכאורה כמו שכתבנו, כי תינוק הנמצא במצב כזה, שיש ספק בעצם מעמדו האישי, האם הוא ישראל או נכרי, הרי עצם היציאה מספק זה, זכות הוא לו, במיוחד כאשר בלאו הכי מספק הוא חייב במצוות, ולכן במקרים אלו בית דין מגיירים אותו לכולי עלמא, למרות שאין הורים שהביאוהו להתגייר. אמנם גם ללא ראייה זו, הסברא נראית חזקה ואיתנה.

האם הקטן הנמצא בעיר שרוכם נכרים חייב להתגייר

והנה במסכת יומא (פה, א) איתא לענין תינוק הנמצא בעיר שרוכה נכרים שדינו כנכרי, ופירשה הגמרא: "אם רוב נכרים, נכרי, למאי הלכתא, אמר רב פפא להאכילו נבלות". וכתב רש"י:

"להאכילו נבלות, עד שיגדל ויקבל עליו גירות".

השפת אמת מדייק מדברי רש"י, שתינוק זה חייב להתגייר כשיגדל, וז"ל:

"להאכילו נבלות, פירש רש"י עד שיגדל ויקבל עליו גירות, משמע דמחויב הוא לגייר עצמו, ואפשר משום דהוי ספק שמא הוא עובר על כל דת ישראל, אין לילך בזה אחר הרוב, כיון דבידו לגייר עצמו, וצ"ע לדינא".

לדברי השפ"א, כוונת רש"י היא, כי למרות שמדין רוב, דינו כנכרי ואינו חייב במצוות, מכל מקום כיון שעל ידי זה, על צד המיעוט שהוא יהודי, יעבור על כל התורה כולה, ובכהאי גוונא אסור לו לסמוך על הרוב, כיון שהדבר נוגע לכל התורה כולה, ועליו להתגייר ולצאת מידי ספק כיון שהדבר בידו.

והנצי"ב במרומי שדה שם חידש אף יותר מכך, וז"ל:

"למאי הלכתא, אמר רב פפא להאכילו נבלות. ופירש רש"י עד שיגדל ויקבל עליו גרות. [מה שכתב הגאון המחבר זצ"ל לבנו הגר"ח זצ"ל], מה שהעיר שנראה דעת רש"י ז"ל שמחויב בגדלו להתגייר ולנהוג יהדות, ודאי כן הוא. הן הרמב"ם בפירוש המשניות מכשירין פרק ב כתב בפירוש שמותר הוא לאכול נבלות, אבל רש"י לא סבירא ליה הכי.

ונראה דבאמת הדין זהולכין אחר הרוב כתיב בישראל אחרי רבים להטות, ולא בבן נח. ודין רוב הוי כמו ספק. והרמב"ם לטעמיה דספק מדאורייתא אינו אסור אלא מדרבנן, ולא שייך זה בגוי, ועל כן אינו מחויב להתגייר. אבל אי נימא דספק מדאורייתא אסור, היינו מצד

הסברא, ואם כן ודאי דמחויב להתגייר ולנהוג יהדות... ובאמת לשון הגמרא משמע כרש"י, דאי לא תימא הכי, מה זה שאלה למאי הלכתא, הרי פשוט לשמור דת ישראל או אינו צריך, אלא פשוט שהוא מחויב מן הספק להתגייר ולשמור דת...

ואשר הוסיף מע"כ בני הגאון נ"י [זצ"ל] להעיר על רש"י, שכתב ויקבל עליו גירות, למאי יקבל ויהיה ודאי ישראל, יהא נשאר מספק באיסור נבלות, לא קשה מידי, כי טוב להוציא מספק איסור שביתה לגוי, וספק איסור עסק בתורה ועוד הרבה, וגם שלא יהא קידושי ספק קדושין, ויבא מזה לידי בלבולים רבים".

לדבריו, דין רוב לא נתחדש אלא לישראל ולא לבני נח, ובבני נח דין רוב דינו כספק, ולכן לדעת רש"י אדם זה שהוא ספק גוי, אינו יכול לסמוך על הרוב, ואסור הוא באכילת נבילות ושאר איסורים, ולכן צריך הוא כשיגדל להתגייר כדי לצאת מן הספק, ומשום ש"יבא מזה לידי בלבולים רבים", ורק כל זמן שלא גדל מותר לנו להאכילו נבילות על פי דין רוב.

אלא שדבריו צריכים עיון רב, שהרי על הצד שאינו יהודי, אין לו שום איסורים, וכל האיסורים הם רק משום הצד שמא הוא ישראל, ובדיני ישראל יכול הוא לסמוך על הרוב, וכיצד ניתן לאסור עליו אכילת נבילות נגד הרוב. וודאי שפשטות הדברים היא, כפי שהביא גם מהרמב"ם, שכאשר אמרה הגמרא "להאכילו נבילות", הכוונה היא שמותר הוא לאכול נבילות אף כשיגדל, וקשה לפרש זאת באופן אחר, שאסור בהם עד שיתגייר.

והנה גם חידושו של השפ"א שנקט שעליו להתגייר משום שלא ראוי לסמוך כל ימיו ביחס לכל התורה כולה, רק על דין רוב, גם הוא מיוחד מאוד, ואכן הוא עצמו הניחו בצ"ע, וכבר ציין חתנו של השפ"א בסוגריים, שברמב"ם ובשו"ע המובאים לעיל, נראה להדיא שאין לו חיוב להתגייר, וז"ל:

"[ועין בשטמ"ק בכתובות (טו, ב) שהביא בשם הרשב"א, דגם בקטנותו אם אפשר להטבילו על דעת בית דין, מטבילין אותו. אבל מלשון הרמב"ם (פט"ו מהלכות איסורי' ה' כו) והשו"ע אהע"ז (סי' ד סעי' לג) לא משמע כן, עיי"ש]."

דבריו מתייחסים למה שכתב הרמב"ם הנ"ל, והובא בשו"ע (אהע"ז סי' ד סל"ג), כי אם "הטבילוהו בית דין לשם גרות, או שטבל משהגדיל" הרי הוא ישראל ודינו כאסופי, מלשון זו משמע שלא מוטלת עליו כל חובה להתגייר, אלא שאם יתגייר כך יהיה הדין, ודלא כחידושו של השפ"א בשיטת רש"י.

אמנם על אף שברמב"ם והשו"ע אכן משמע להדיא שאינו חייב להתגייר, מכל מקום מלשונם זו משמע שגירות היא אפשרות סבירה וכדאית, כמו שנתבאר כי מכח הספק במעמדו האישי, ודאי שזכות היא לו להתגייר, ואם כן יתכן לומר שזו גם כוונת רש"י שכתב "עד שיגדל ויקבל עליו גירות", לא משום שחייב הוא להתגייר, אלא משום שההנחה הסבירה היא שכך אכן יעשה.

כעין זה כתב בהערות הגרי"ש אלישיב שם, וז"ל:

"רש"י ד"ה להאכילו נבלות וכו', מכאן לומדים האחרונים, דסובר רש"י דיותר טוב שיתגייר ויצא מן הספק, אף על גב דדינו כגוי, מכל מקום משום ספק אם ישראל הוא, יש לדאוג לו שיתגייר".

הרי כי גם הגרי"ש נקט שאמנם אין כוונת רש"י כי ישנה חובה עליו להתגייר, אבל ודאי שנלמד מרש"י כי הדבר הטוב ביותר עבורו בכהאי גוונא, הוא להתגייר, וכל בית דין מוטל לדאוג לגיורו.

מכל זה נראה כמו שכתבנו, כי בנידון דנן, בו יש ספק בעיקר מעמדה האישי של הבת, האם היא יהודיה

או שמא נכרית, דבר אשר ישליך כל חייה על זהותה, ואף על חייה בפועל, והרי כיון שנפסק שהבת היא ספק יהודיה, הרי שמספק היא מחוייבת בשמירת תורה ומצוות, אך ספק אם אכן היא יהודיה, או שמא נכרית היא, וכל המצוות שקיימה היו לשווא, ובמצב כזה ודאי שזכות הוא לה להתגייר, ולקיים את כל המצוות בתורת יהודיה ודאית.

ועל כן יש מקום גדול לומר כי בכהאי גוונא ניתן לגייר את הבת, ולקבוע את הדבר כזכות גמורה, אף לולי בקשת אביה ואמה, וקל וחומר כאשר האם מבקשת את גיורה, שאין להתחשב בהתנגדותו של האב, ועל בית הדין מוטלת החובה לגייר את הבת.

כל זה רק משום שסביר כי בעתיד תשמור מצוות

אמנם, כל זה נכון רק משום שהמדובר כאן הוא כאשר האם חיה ומגדלת את הבת בסביבה שומרת מצוות, ומחנכת אותה לכך, כי אם לא הייתה סבירות גבוהה שהבת תגדל כשומרת מצוות, אם כן יתכן כי אדרבה עדיף לה להשאיר ספק נכרית, מאשר להיות ודאי יהודיה, ואם כן אין הגיור זכות עבודה, ולא ניתן לגיירה.

והנה הפוסקים דנו בשאלה זו בכל גיור של קטן, גם כאשר מגיירים אותו על פי בקשת אביו ואימו, כפי שהביא הגרי"ש אלישיב בתשובתו הנ"ל (פד"ר ח"א עמ' 375 ואילך, ובקובץ תשובות ח"ב סי' נז, משנת תשט"ז), וז"ל:

"מקור ההלכה של גיור קטן הוא בכתובות דף יא ע"א: אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין... דזכות הוא לו וזכין לאדם שלא בפניו... הרי מבואר שיסוד הדין לגיור קטן, הוא משום שזכות היא לו וזכין לאדם שלא בפניו...

והנה בשו"ת מטה לוי חלק שני סימן נה הביא תשובה מהגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל הגאב"ד דקובנה, על שאלתו ביהודי שנולד לו בן מן הנכרית, והאב והאם רוצים לגיירו, וגם האם רוצה להתגייר, אם מותר לגייר את הקטן. והשיב הגאון... באמת זה אינו רק במי שיש לו נאמנות על דת יהודית, ולכך כיון דרוצה להכניסו בכנפי השכינה שיהיה יהודי ומחזיק ביהדות כראוי, בזה אמרו דהוי זכות לו, וכמבואר בכתובות דף יא, מה שאין כן בנידון דידן דהאב יצא מהכלל דהוא כמומר לכל התורה, על כן בכהאי גוונא לא מקריא זכות רק חובה.

וכן כתב בשו"ת זרע יצחק סימן ב להגאון מפוניבז' זצ"ל שנשאל הלכה למעשה ביהודי שנולד לו בן מן הנכרית ורוצה לגיירו, והשיב הגאון: וכן ראוי לעשות שלא יזדקקו לעשות המילה שבעל בת אל נכר... ועוד כיון דאנו יודעים דיעבור בודאי על כל איסורין שבתורה, כשיתגדל בבית כזה, אם כן אין זו זכות לו כי אם חובה, וכגון דא לא אמרו זכין לאדם. מכל אלה נראה דחס ושלוש למולו ומחויבים אנו להודיע לו כי הבנים אינם שלו אחר שבעל בת נכרי.

לפי זה בנדון דידן שהאיש הצהיר בפנינו שהוא לא דתי, ולפי דברי ב"כ האם הוא מומר להכעיס ועובר על כל התורה כולה, הרי אם יגדל הילד בביתו של האיש, אין זו זכות לו בזה שגיירו אותו, אלא הרי זו חובה לו כמו שכתבו הגאונים הנ"ל, ואם יתגדל אצל האם בודאי שאין זו זכות לילד שגיירו אותו, דהרי האם נשארת בגיורתה ואינה רוצה להתגייר.

ולכאורה יש לצדד ולומר דבמקרה זנן לא רק שהיה אסור לגייר את הילד, אלא שהגירות לא חלה גם בדיעבד, כיון שיסוד הדין של גיור קטן הוא משום דזו זכות לו, אם כן במקום שאין זו זכות אלא חובה, הגירות לא חלה גם בדיעבד.

אולם הגאונים הנ"ל דנו רק אם מותר לגיירו לכתחילה, משום שאין זו זכות לו אלא חובה, אבל אם בדיעבד כבר גיירו אותו אין לנו הכרעת דעתם, ואנו אין בידינו להכריע שהגירות לא חלה גם בדיעבד, שאפשר שזה גופא הוא זכות לו, שנתחייב בתורה ומצוות ונדבק בזרעו של אברהם אבינו, ועל כל פנים לא יצא מידי ספק גר".

הרי כי בתשובה זו הביא הגריש"א את דברי הפוסקים, כי אין זו זכות לקטן לגיירו אם נראה שלא ישמור תורה ומצוות, אך כתב שלענין דיעבד אין לנו הכרעה מפורשת בדבריהם, ויחשב כספק גר (אמנם בתשובתו השניה המובאת לעיל [קובץ תשובות ח"ב סי' נה וח"ד סי' קכז], נראה שנוטה לומר שאף בדיעבד לא תחול הגירות).

אך נראה כי כל הספק הוא בגיור רגיל של קטן, כאשר אביו ואמו הביאו אותו להתגייר, האם למרות זאת, אם לא ישמור מצוות אין הגיור זכות לו, אבל אם נבוא לגיירו גם שלא מכח בקשת האב והאם, מכח הסברא שחידשנו כי כיון שהיא ספק יהודיה, ודאי זכות היא לה להתגייר, הרי אם לא הייתה סבירות גבוהה שהבת תגדל כשומרת מצוות, אם כן אדרבה עדיף לה להשאיר ספק נכרית, מאשר להיות ודאי יהודיה, ואם כן אין הגיור זכות עבודה, ולא ניתן לגיירה.

ועל כן כל הסיבה לומר שהגיור הוא כן זכות עבודה, הוא רק משום שבנידון דנן כאמור, המצב הוא שהאם שהמשמורת אצלה, אכן רוצה ומגדלת ומחנכת אותה לחיי תורה ומצוות.

דרכים בביאור כח דעת בית דין לגייר קטנים

והנה האחרונים חקרו, מהו תפקידו של בית הדין בגיור הקטן, ובכל גיור, האם בית הדין הוא המגייר והיוצר את הגירות עצמה, או שמא ההגדרה בדין שגירות נעשית בפני שלושה, היא רק שצריך לעשות את הגירות בפני בית דין, אבל לא הם אלה שעושים את הגירות עצמה.

מקור הנושא הוא בדברי הראשונים, דהנה התוספות במסכת כתובות (יא, א) דנו כיצד מועילה הזכיה עבור הקטן, וז"ל:

"מטבילין אותו על דעת בית דין משום דזכות הוא, ותימה דהא זכייה הוי מטעם שליחות, דכיון דזכות הוא לו אנן סהדי דעביד ליה שליח, כדמוכח בפרק קמא דב"מ (יב, א)... ואם כן היאך זכין לקטן והלא אין שליחות לקטן כדאמרינן באיזהו נשך (עא, ב), ועוד דאכתי עובד כוכבים הוא, ואמרינן התם דקטן דאתי לכלל שליחות אית ליה זכייה מדרבנן, עובד כוכבים דלא אתי לכלל שליחות, אפילו זכייה מדרבנן לית ליה.

ונראה לר"י דהכא נמי דזכין לו מדרבנן, כדאמרינן התם דקטן אית ליה זכייה מדרבנן, ואף על גב דאכתי עובד כוכבים הוא, הא אתי לכלל שליחות, אי נמי כיון דבהך זכייה נעשה ישראל, הוה ליה כישראל גמור לענין זכייה.

ואם תאמר היכי הוה גר מדרבנן, ושרינן ליה בבת ישראל וקידושיו קידושין, הא מן התורה עובד כוכבים הוא, ויש לומר דקסבר כמאן דאמר בהאשה רבה (בבמות פט, ב) דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום ועשה...

ולפי ספרים דגרסינן בב"מ (עא, ב) זכייה מיהא אית ליה, ולא גרס מדרבנן, ניחא, דמצי למימר דאית ליה זכייה מן התורה... ואף על גב דזכייה הוי מטעם שליחות, ואין לו שליחות מן התורה, הני מילי בדבר שיש בו קצת חובה, כגון להפריש תרומתו, דשמא היה רוצה לפוטרה בחטה אחת, או שמא היה רוצה להעדיף, אבל הכא שזכות גמור הוא לו, יש לו שליחות".

הרי כי לשיטת התוספות בכתובות עיקר הגירות חלה מכח דין זכיה, כי כיון שהגר עצמו הוא קטן, הרי

שאינו יכול לפעול את הגירות בעצמו, ובית הדין פועל אותה במקומו מדין זכיה, ולכן הקשו התוספות כי מכיון שזכיה מטעם שליחות, כיצד ניתן לזכות בגירות עבור קטן, שאינו בתורת שליחות, ואכן לתירוצם הראשון כל הגירות כאן היא מדרבנן, ולתירוצם האחרון חידשו שיש זכיה לקטן מדין שליחות, בדבר שהוא זכות גמורה.

והנה האחרונים נתקשו בהבנת דרך זו, איך יתכן לומר שגירות נעשית מדין זכיה, כפי שכתב באבי עזרי (הל' מלכים פ"י ה"ג), וז"ל:

"... והנראה בביאור הענין, דהנה התוספות בכתובות דף יא (ע"א) עמדו בזה, מאחר שכל הדין שמטבילין אותו על דעת בית דין הוא מדין זכין לאדם שלא בפניו, איך מהני בקטן, הלא זכיה הוא מדין שליחות, ואין שליחות לקטן, וגם הוא עכו"ם, ואין זכין לעכו"ם, ועל כן כתבו שהוא רק מדרבנן, שזכין לקטן מדרבנן, ומאחר שמתגייר הרי הוא כישראל קטן, ועל כן מהני הגירות. ויש להתבונן מה שייך כאן זכיה ושליחות, **בשלמא בעלמא כשזוכין איזה חפץ בשביל חבירו, הזוכה עושה מעשה הקנין, ושייך בזה שליחות ושייך בזה זכיה, אבל כאן בגירות אין שום מעשה**, רק מה שנימול ונטבל, וזה מעשה הנעשה בגופו של הגר, והוא הנימול והנטבל, ואם כן צריכין לדעתו של המתגייר שיהיה המילה והטבילה לשם גירות, **ומה שייך על זה מה שאחר מכוון שיהיה לשם גירות ולגירו, וכי על הכוונה והדעת לבד בלא מעשה, שייך שליחות וזכיה**".

האבי עזרי תמה, כיצד ניתן לומר שהגירות נעשית עבור הקטן מדין זכיה, הרי את עצם מעשה הגירות עושה הקטן, כשטובל, אלא שחסרה לו הדעת לכיין לשם גירות, וכיצד יוכל בית דין לכיין עבורו, הרי לא מצינו דין זכיה אלא אחר עושה את מעשה הקנין במקומו, אבל אם המעשה נעשה בקטן עצמו, והזכיה היא רק על הדעת בעלמא, לכאורה לא מצינו זכיה כזו.

דרכו של האבי עזרי – בית הדין הוא המגייר תמיד

והנה התוספות במסכת סנהדרין (סו, ב) חלקו על התוספות במסכת כתובות, וז"ל:

"ואם תאמר והיאך נתגייר, כי אמרינן נמי דקטן אית ליה זכיה מדאורייתא, הני מילי ישראל, אבל עובד כוכבים אמרינן באיזהו נשך (ב"מ עב, א) דכיון דלא אתי לכלל שליחות לית ליה זכיה אפילו מדרבנן, ומיהו הא לאו קושיא היא, **דאם כן תיקשי לן כל גרים היאך מטבילין אותן**, אלא כיון דזכייתו וידו באין כאחד שאני, אבל אי קטן לית ליה זכיה מדאורייתא ודאי קשה היאך נתגייר... **ונראה דזכיה דגירות לא דמי לשאר זכיות, דמה שבת דין מטבילין אותו אינם זוכין בעבורו, אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו, שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה**, והא דפריך בכתובות תנינא זכין לאדם שלא בפניו, ומשני מהו דתימא עובד כוכבים בהפקירא ניחא ליה, היינו משום דאם היתה חובתו, לא היה לבית דין להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה..."

הרי שהתוספות בסנהדרין נקטו בתחילה שכל גירות, אף של גדול, היא רק מטעם זכיה, ומכך הוכיחו שיש זכיה לעכו"ם אם על ידי זה נהיה ישראל, וזכייתו וידו באין כאחת, ורק בקטן נתקשו, כיצד תועיל גירותו, הרי אין דין זכיה לקטן, אולם למסקנתם, זכיה של גירות באמת אינה מדין זכיה, כי אין הבית דין זוכין עבורו כלום, אלא הוא זוכה בעצמו, ונכנס תחת כנפי השכינה, וכוונת הגמרא בכתובות שדנה אם זה זכות עבורו, היא רק משום שאם הגירות לא הייתה זכות עבורו, לא היה לבית דין לעסוק בגיורו, לחובתו של הקטן.

והנה לכאורה כל דברי התוספות בסנהדרין צריכים ביאור, למה נקטו בתחילת דבריהם שגם גירותו של

גדול, למרות שיש לו דעת, היא רק מדין זכיה, ומאידיך מה כוונתם במסקנת דבריהם, שהקטן זוכה בעצמו, ואין צורך בזה כלל לדין זכיה.

ובביאור דבריהם כתב האבי עזרי, וז"ל:

"ובתוספות בפרק בן סורר ומורה (סנהדרין) דף סח, ב כתבו על הקושיא זאת איך מהני זכיה לקטן, וז"ל: **ונראה דזכיה דגירות דמה שבית דין מטבילין אותו, אינם זוכין עבורו שום דבר, אלא הוא זוכה בעצמו וגופו שנעשה גר וכו'.** וצ"ע מה הועילו בסברתם, שאדרבא מאחר שאינם זוכין עבורו שום דבר, בעינן ודאי רק דעתו של המתגייר בעצמו, שעל הכוונה והדעת לא שייך שליחות וזכיה אפילו בגדול, ואיך יהני לקטן.

ונראה שמוכח מכל זה שכל דין גירות, אין דעתו של המתגייר פועל בהגירות, וכמו בקנינים שהקונה הוא הקונה על פי דעתו ורצונו, אלא **שדין גירות הוא אך ורק מעשה בית דין, והבית דין הם המגיירים על ידי מילה וטבילה,** ועל זה נאמר **משפט** בגירות, שהכל הוא מעשה בית דין, **אלא שבעל כרחו אין יכולים לגייר, אבל אם לא היה בעל כרחו, שוב הבית דין הם המגיירין.**

וראיה לזה, שהרי ביבמות דף מח, א צריכין לימוד מקרא דכתיב וכל עבד איש, שעבד איש אתה מל בעל כרחו ואי אתה מל בן איש בעל כרחו, והיינו שאי אפשר לגייר בעל כרחו, כפירוש רש"י שם, ואי היה דין גירות מצד המתגייר שהמתגייר מתגייר וכמו בקנינים, פשיטא שצריכין לדעתו ורצונו של העושה חלות הגירות, ומוכח שהוא רק מעשה בית דין, ואפילו בעל כרחו היה מועיל, רק משום שהקרא ממעט שאין גירות בעל כרחו, אבל כשאינו בעל כרחו ויש לנו אומדנא שזכות ובודאי היה רוצה, שפיר הבית דין יכולים לגיירו אפילו בלא דיני זכיה ושליחות ואפילו לקטן, ואף שבעלמא זכין לקטן רק מדרבנן, זהו רק באם זוכה במה שהוא, שצריכין דעת הזוכה והקונה בפועל, אבל בגירות שהוא רק מעשה בית דין, מהני אף בקטן, (בתנאי) שעל כל פנים זכות הוא ואין זה בעל כרחו.

וזהו ביאור התוספות בסנהדרין הנ"ל, שזכיה דגירות אין זה כמו שאר זכיות, שאין זוכין עבורו בשום דבר, אלא הוא זוכה בעצמו וגופו, והיינו שבהכרח שכאן אין זה הדין דזכין לאדם שלא בפניו, (משום) שאין זוכין עבורו שום דבר, ועל כרחך שהוא רק מעשה בית דין..."

לדברי האבי עזרי, שיטת התוספות בסנהדרין היא כי בכל גירות, לא האדם המתגייר פועל את חלות הגירות, אלא בית הדין המגייר אותו ומטבילו, הוא הפועל את הגירות, ולכן סברו התוספות בתחילה כי בכל גירות, גם של גדול, בית דין פועל עבורו את חלות הגירות מדין זכיה. ולמסקנת התוספות, הרי אדרבה כיון שבית דין הוא הפועל את הגירות, אין צורך בזה בכלל לדין זכיה, אלא כך הוא הדין שבית דין יכול לגייר אדם, ולפעול בו חלות גירות, עד שלפי ההוה אמינא במסכת יבמות היה אפשר לגייר אדם בעל כרחו, וכל מה שדנה הגמרא אם גיור הקטן זכות הוא לו, היינו רק משום שאם אינה זכות עבורו, לא היו בית דין עוסקים בכך, לעשות לקטן דבר שחוב הוא לו, כי יש מיעוט שאין גירות בעל כרחו.

ביאור שיטת הרי"ף

על פי זה דרך זו, שעצם הגיור נפעל תמיד על ידי בית הדין, האריך האבי עזרי לבאר גם את שיטת הרי"ף (יבמות טז, ב), שהשמיט את הדין שכאשר הקטן הגדיל יכול הוא למחות ולבטל את הגירות שנעשתה כאשר היה קטן, והרמב"ן (מלחמת ה' מסכת שבת נה, ב והובא גם בר"ן כתובות ד, א) כתב על כך בזה"ל:

"וכתב עוד (הבעה"מ) וקטן גר מטבילין אותו כו', עד והלכה פסוקה היא, והנה במסכת יבמות בפרק החולץ (טז, ב) כתבה רבינו הגדול (הרי"ף) ז"ל להא דגר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, וכבר הגיע לידי הנוסחא הראשונה בכתב ידו של רבינו ז"ל, ונמחקה זו השמועה ממקום עיקרה בכתובות, לפי שסמך לו על זו שבפרק החולץ, אבל השמיט מה שאמר רב יוסף יוסף ואם הגדילו יכולין למחות, ולא ידעתי על מה, אלא אם כן הוא מפרש בדברי רב יוסף בגר שנתגיירו בניו עמו, אבל לרב הונא דאמר גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין, אם בא להתגייר והטבילוהו על דעת בית דין, אינו יכול למחות, שאם כן מה כח בית דין יפה, ואינו מתחורר".

על כך כתב האבי עזרי, וז"ל:

"... אולם הרי"ף הביא הא דר"ה בפרק החולץ (יבמות טז, ב), ולא הביא הא דרב יוסף (שאם הגדילו יכולים למחות), ועמד בזה הרמב"ן המובא שם בר"ן, ויעויין במ"מ בפרק יג מהלכות איסורי ביאה הלכה ז, שכתב שאולי משום דאביי ורבא מקשו שם על ר"י מהני משניות בכתובה וקנס, לא סברי כוותיה דר"י.

אבל צריך ביאור טעמא מאי באמת לא סברי כוותיה, הרי הדין פשוט בכל מקום שכל מידי דזכות, כששמע וצוח איבטל הזכיה למפרע... ומאי שנא כאן שאינו יכול למחות, ומה שכתב הרמב"ן שם, שדעת הרי"ף שמאחר שמטבילין אותו על דעת בית דין, אמרינן מה כח בית דין יפה ואינו יכול למחות, יש להבין, שמצינו דין מה כח בית דין יפה רק במקום שנעשה מעשה בית דין, כמו בשום הדיינים שפחתו שתות, שהבית דין שמו הנכסים ומכרו, וכן ביתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהם, בית דין מעמידין אפוטרופוס ובוררין חלק יפה וכו', כמבואר בקידושין דף מב (ע"א), שמעשה בית דין הוא, יש בזה הדין דמה כח בית דין יפה, אבל כאן בגירות אין בזה משום מעשה בית דין כלל, אלא שהוא משום הדין דמאחר שגירות זכות הוא לו, הדין דזכין לאדם שלא בפניו, אלא כמו שבכל גירות צריך בית דין, גם כאן צריכין בית דין, אבל אין זה משום מעשה בית דין כלל".

האבי עזרי תמה, כי לכאורה הכלל של "מה כח בית דין יפה", שייך רק כאשר מדובר ב"מעשה בית דין", כגון בית דין שמכרו את נכסי החייב וטעו בשיעור שתות וכדומה, ולא בגירות שאינה מעשה של בית דין, אלא שצריך שתיעשה בפני בית דין, אבל אינה מעשה של בית דין, ולמה לא יוכל למחות עליה. אמנם, לאחר שביאר האבי עזרי את יסודו הנ"ל, שבית הדין הוא הפועל את הגירות, ולא האדם המתגייר, חזר וביאר בזה את שיטת הרי"ף, וז"ל:

"ולהמבואר, שפיר מיושב דעת הרי"ף, שסובר מאחר שאביי ורבא מקשו על רב יוסף, הלכה כוותיהו ואין יכול למחות, והטעם משום הסברא דאם כן מה כח בית דין יפה, ומשום דהוא מעשה בית דין, וכמו בהאי דשום הדיין, והאי דיתומים שבאו לחלוק..."

לביאורו של האבי עזרי בשיטת הרי"ף, על פי התוספות במסכת סנהדרין (סח, ב), בכל גירות, בית דין הם המחילים והפועלים את חלות הגירות, ולא המתגייר עצמו, אלא שבית דין יכולים לגייר רק בתנאי שהאדם רוצה או שהדבר הוא זכות לו, אבל אינם יכולים לגייר אדם בעל כרחו, ולכן צריך לקבוע שהגירור הוא זכות לקטן, כדי שבית דין יוכל לגיירו, אבל אין הכוונה שהבית דין פועלים עבורו מדין זכיה ושליחות, אלא בית דין עצמו הוא המגייר כמו תמיד, אלא שכוחם מותנה בתנאי שזו טובת הקטן וזכותו.

ומטעם זה סבר הרי"ף שאין הקטן יכול למחות על החלטת בית הדין לגיירו, משום שאם כן "מה כח בית דין יפה", מאחר וגירות הינה מעשה בית דין, בדיוק כמו שומת הדיינים או ברירת חלק ליתומים כנוצר, וגם בה נוהג כלל זה לשיטת הרי"ף.

כדרך זו כתבו עוד בדעת התוספות בסנהדרין

כדרך זו כתב גם בקונטרס הביאורים להגרמ"ש שפירא זצ"ל (כתובות סי' כט), וז"ל:

"... וצ"ע דכיון דמשום זכין לאדם שלא בפניו הוא דמטבילין אותו, הרי לדין זכין שוה כל אדם לבית דין, וכל אדם יכול לגיירו על דעתו, ולמה אמר רב הונא על דעת בית דין דוקא... ובחידושי העילוי ממייציט ז"ל הקשה, הרי לא מצינו זכיה כי אם בעושה המעשה זכיה, אבל כאן שהטבילה נעשה בגופו לא מצינו זכיה לדעת לבד, שמשום זכין יועיל דעת בית דין להגירות..."

אכן בתוספות סנהדרין סח (ע"ב) כתבו דגם בגוי גדול הבא להתגייר, זוכין עבורו מדין זכיה ושליחות. ומבואר דלאו משום דקטן לאו בר דעת הוא, על כן הוא דמוכרח להיות זוכין עבורו, כי אם דמדן עיקר הגירות הוא שהבית דין הם המגיירין והמטבילין וזוכין בשבילו, ואף בגוי גדול דבר דעת הוא, מכל מקום אינו יכול לגייר את עצמו ולזכות בעצמו. האומנם זהו גופא צ"ע, דמהיכי תיתי יהיו הבית דין המגיירין אותו והזוכין בהגירות בעבורו, ולא הוא עצמו אחרי שהוא גדול ובר דעת... דהרי בפשטות הוא הטובל בעצמו ובדעתו לשם גירות, ודין בית דין בטבילה הוא מדין גר צריך ג' דמשפט כתיב ביה, וכדאיתא ביבמות מו (ע"ב), ולא מדין זוכין עבורו, וצ"ע.

ואשר מוכרח ומבואר מזה, דדין בית דין בגירות אינו דין בפני בית דין, וכדין עדים בקידושין, דבזה שנעשה בפני עדים נתקיימו הקידושין, כי אם מדין מעשה בית דין ומעשה משפט, דהבית דין הם העושין והמשוים למעשה הגירות והמשפט, ועל כן סבירא להו לתוספות דגם בגוי גדול אף שהגוי בעצמו טובל לדעתו, מכל מקום על ידי שהחפצא דטבילה והגירות מעשה בית דין הם, על כן חשיבי הבית דין שהם המטבילין ומגיירין אותו, וממילא שהם הזוכין עבורו הגירות על ידי מעשה קנין טבילתו, ובעינן שהבית דין דוקא יהיו נמי הזוכין עבורו. וכן מדויק ביבמות מז (ע"ב) דאיתא שם בברייתא ומטבילין אותו, ולא אמרינן שטובל בפני בית דין, והרי דבית דין חשיבי המטבילין לגר וכמו שכתבנו... דזה דקא משמע לן רב הונא בגר קטן, הוא הדין בגר גדול הם הזוכין עבורו, אלא דבגר קטן אתינן עלה מדין זכין שלא בפניו, ובגר גדול זכין מדעתו דגר..."

הגרמ"ש שפירא הוסיף לדייק כדרך זו מלשון הגמרא במסכת יבמות (מז, ב), שבית דין "מטבילין אותו", הרי שלא הגר טובל בפני בית דין, אלא עיקר הגיור הוא מעשה של בית דין, והם המטבילים אותו.

לדבריו, בגירות של גדול, בית הדין פועל את מעשה הגירות בתנאי שהגר רוצה להתגייר, ובגר קטן, הוא בתנאי שאומדין דעתו שהוא זכות לו, וזה כוונת אמירתם ורמיזתם ש"זכין לאדם דלא בפניו".

כך הביא גם בברכת אברהם (להגר"א ארלנגר זצ"ל כתובות יא, א אות ז) בשם הגרנ"ט, וז"ל:

"והנה התוספות בסנהדרין... וביאור דבריהם כתבו בשם הגרנ"ט ז"ל, דסבירא להו דבכח בית דין לגייר גרים, ורק דבעל כרחו אי אפשר, ובקטן לא הוי בעל כרחו, ודימה לתורם משלו על של חבירו דאין צריך דעת בעלים, כיון דחל ההיתר בשל בעלים, ומכל מקום אי אפשר בעל כרחו, ובזה פליגי על התוספות בסוגיין שכתבו דהוא מדין זכיה".

הרי כי גם הגרמ"ש שפירא זצ"ל וגם הברכת אברהם בשם הגרנ"ט, למדו מדברי התוספות במסכת סנהדרין, כי בית הדין הוא המגייר את המתגייר בגירות, גם כאשר המתגייר הוא גדול ובר דעת, ולכן למסקנת התוספות בסנהדרין יכולים לגייר גם את הקטן, משום שאין צורך בדיני זכיה ושליחות, אלא בית הדין הוא המגייר, בתנאי שזו טובתו של הקטן.

בקובץ שיעורים למד משם להפך

אמנם בקובץ שיעורים למסכת כתובות (אות לג) במסקנתו, כתב ללמוד מדברי התוספות הללו, דרך הפוכה מהביאור הנזכר, וז"ל:

"בהא דגר קטן מטבילין אותו מטעם זכיה, הקשו בתוספות דאין זכין לעכו"ם. ובריש פרק בן סורר ומורה (סנהדרין סח, ב) כתבו "הא לאו קושיא דאם כן תיקשי כל גרים איך מטבילין אותן, אלא כיון דזכייתו וידו באין כאחד, שאני". ותימה, מאי זכיה צריך בכל גר שהוא בן דעת ומתגייר מדעת עצמו, והא דצריך דין זכיה בקטן, הוא משום דגירות צריכה דעת וקטן לאו בר דעה. ונראה דעת תוספות דהא דגירות צריכה בית דין, אין פירושו דצריך ראיה גרידא מבית דין, כמו בעדי קידושין, אלא דבית דין עושין את חלות הגירות.

אבל בתוספות יבמות מו (ע"ב) כתוב בשם יש מפרשים גבי מי לא טבלה לנידותה, דכיון דידוע לכל שטבלה הוי כאילו ראו בית דין, ומוכח דאין צריך דעת בית דין לחלות הגירות.

מיהו במסקנת התוספות (בסנהדרין) שם כתבו, דגם בגר קטן אין צריך לדין זכיה, דמה שבית דין מטבילין אותו אינם זוכין בעבורו, אלא הוא זוכה בעצמו שנעשה גר. ותימא איך קטן נעשה גר על ידי טבילה בלא דעת, ומהראיה שהביאו ממתן תורה שהיו כמה קטנים, מוכח דאפילו תינוק המוטל בעריסה אפשר לגיירו, ואין צריך לדין זכיה, והוא תמוה דמאיזה טעם תחול הגירות בלא שום דעת...

ובדגול מרבבה יו"ד סימן רסח חקר, בנכרית מעוברת שנתגיירה דבנה אין צריך טבילה, אפשר דהוא דוקא אם ידעו בית דין שהיא מעוברת, והיינו דשמא צריך דעת בית דין להגירות, ולא כמו בעדי קידושין דאין צריך דעת העדים כלל להקידושין, ומדברי תוספות הנ"ל גבי מי לא טבלה לנידותה, אף שלא ידעו בית דין מגירותה סגי בהכי, וכן למסקנת תוספות סנהדרין סח נעשה גר ממילא".

הקובץ שיעורים נקט, כי אף שמתחילת דברי התוספות בסנהדרין, שכתבו שגם בגר גדול בית דין זוכין בעבורו, נראה שבית הדין הוא המגייר ומחיל את חלות הגירות, מכל מקום ממסקנתם שכתבו שאפילו בגר קטן אין צורך לדין זכיה, מוכח שחזרו בהם, ולמסקנת התוספות בסנהדרין בית דין אינו מחיל את חלות הגירות, אלא המתגייר "נעשה גר ממילא", לא מכוחו ולא מכח בית הדין.

לדבריו, מסקנת התוספות במסכת סנהדרין היא שלא צריך כלל לחלות בית דין, ולדבריו הגירות חלה ממילא, וכדלהלן, בניגוד לשיטת האבי עזרי, שנקט שאדרבא למסקנת התוספות שם, בית דין הוא המחיל את חלות הגירות, גם בגירות של גדול, ולכן אין צורך לדין זכיה לקטן, בגיורו של הקטן.

ראיה מהתוספות במסכת יבמות

הקובץ שיעורים כתב כי כך מוכח גם מדברי התוספות במסכת יבמות (מה, ב). נרחיב את דבריו, דהנה במסכת יבמות (מה, ב) איתא:

"עבדיה דרבי חייא בר אמי אטבלה לה היא עובדת כוכבים לשם אנתתא (רש"י: לשם טבילת נדה, ולא לשם טבילת גירות), אמר רב יוסף יכילנא לאכשורי בה (להיות גיורת גמורה, ואף על פי שלא טבלה לשם גירות, ואמר לקמן לעולם אינו גר עד שימול ויטבול, דטבילת נדה סלקא לה לשם גירות, דעובדת כוכבים לא טבלה לנידותה) ובברתה. בה, כדרב אסי דאמר רב אסי מי לא טבלה לנדוטה (ואותה טבילה עולה לה לטבילת גירות דדת יהודית היא)..."

הרי מבואר בגמרא שאף אם בשעת הגירות בית דין לא הטבילו אותה, מכל מקום מועילה הטבילה שטבלה בהזדמנות אחרת כנידה, ועל ידי זה חלה גם הגירות. וכתבו שם התוספות, וז"ל:

"מי לא טבלה לנדוטה, תימה דאמר לקמן (מו, ב) דגר צריך שלשה דמשפט כתיב ביה... ויש לומר, האי דבעינן שלשה היינו לקבלת המצות, אבל לא לטבילה, אף על גב דאמרין לקמן (מו, ב) דשני תלמידי חכמים עומדים מבחוץ, היינו לכתחלה דעדיף טפי. **ויש מפרשים דכיון דידוע לכל שטבלה, כאילו עומדים שם דמי**".

התוספות מקשים כיצד תועיל טבילה זו שטבלה לנדוטה, לגירות, הרי בעינן שהגירות תיעשה בפני בית דין, ובשעת טבילת נידוטה ודאי לא היו נוכחים שם שלושה שהם בית דין. ובתירוץ השני תירצו, כי גם אם בפועל לא נכחו שלושה בטבילתה, מכל מקום כיון שאנן סהדי שודאי טבלה לנדוטה, די בדיעה זו שיודעים כל העולם, כדי להועיל כמו אם וכאשר הטבילה הייתה בפניהם.

והנה אם כל גירות נפעלת על ידי בית הדין, וכוונתם לגייר את הגר המתגייר בפניהם, אם כן לא מובן תירוץ התוספות, שהרי כאן אין בית דין מסוים שראה את הטבילה ושכיוון לשם גיור, אלא שאנן סהדי וכל העולם מניח שודאי טבלה, אבל מי פעל את חלות הגירות. מכך הוכיח הקובץ שיעורים, שגם התוספות במסכת יבמות סוברים, שבית דין לא פועלים את הגירות, אלא הגר "נעשה גר ממילא", כפי שיבואר להלן.

הגירות היא בידי שמים ולא האדם פועל אותה

דרך זו של הקובץ שיעורים כי הגירות חלה בידי שמים, נתבארה גם בספר בד קודש להגר"ד פוברסקי שליט"א (כתובות סי' יג), וז"ל:

"צריך ביאור מה שייך כלל עניין זכיה בגירות, שהרי מעשה המילה והטבילה נעשה בגופו של גר עצמו, אמנם הרי צריך גם דעת, וקטן אין לו דעת, ואם כן מה שייך ענין זכיה על דעת בלבד.

ונראה לבאר הדברים, דהנה יש לחקור בעיקר דין גירות מי הוא העושה את חלות הגירות, דבדאי ענין חלות דין הוא, שחל עליו תורת ישראל, ובפשוטו היה צריך לומר שהוא מעשה בעלים, והגר הבא להתגייר פועל בעצמו חלות הגירות.

ונראה להוכיח שאין הדבר כן כלל, דהנה ביבמות מה, ב איתא, ההוא דהו קרו ליה בר ארמייתא, ופירש רש"י שלא טבלה אמו לשם גירות, אמר רב אסי מי לא טבלה לנדוטה. ולהלן, ההוא דהו קרו ליה בר ארמאה, אמר ריב"ל מי לא טבל לקריו. וצ"ע טובא, הרי בשעה שטבל לקריו או האשה לנדוטה, לא היה בזה דעת לחלות הגירות כלל, שהיה סבור שהוא ישראל, והרי זה כעודר בנכסי הגר וכסבור שהוא שלו, ואיתא ביבמות נב (ע"ב) דלא קנה שהרי אין בזה דעת קנין, והכא נמי דכוותה.

ואשר על כן מוכח שאין הגר עושה את הגירות כלל, ונראה מעתה דענין זה בידי שמים הוא ואינו מעשה אדם, אלא כל מי שברצונו להתגייר ומקיים את מעשי הגירות כהלכתם, שהם מילה וטבילה, הרי הקב"ה מקבלו ומכניסו תחת כנפי השכינה להיות עליו קדושת ישראל.

וז"ל הרמב"ם בפרק יד (צ"ל: פ"יג ה"ד) מהלכות איסורי ביאה שם, וכן לדורות כשירצה הגוי להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה. ולשון זה מורה שאינו פועל החלות, אלא כשמקיים המעשים, הרי הוא נכנס תחת כנפי השכינה. ומעתה הרי זה כדעת הראב"ד שכתב דעודר בנכסי חבירו וכסבור שהוא שלו קנה, באופן שיש בזה דעת מקנה, ועצם מעשה החזקה חשיבא מעשה קנין, אף שסבור שהוא שלו, דמכל מקום מעשה הוראת בעלות היא. וכן בדיני מילה וטבילה איתא בירושלמי בפרק ג דקידושין הלכה יב

דאף שלא היה כוונתו למילה וטבילה המועלת לענין גירות, דזו וזו לשם קדושת ישראל היא, ומעתה כבר חלה עליו הגירות על ידי מעשה שמים ממילא וככל גר...

ומעתה יש לפרש, דכשאחר מל את הגוי הרי הוא עושה את מעשה המילה, ולכן כל שיש בידו כח בעלים, הרי שוב מועיל הוא לאשווי למעשיו מעשה גירות, וכן הוא בטבילה, דמיירי שהשני מטבילו, וכמו בטבילת כלים דאיתא בחולין לא (ע"ב) שאם היה צריך כוונה בטבילה אף לחולין היה מועיל כונת מטבילם, והכא נמי במטביל את האדם, אף דבזה כבר נאמר זכות בעלות, ורק הוא בעצמו יכול לטבול לשם גירות, ולאשווי לטבילתו טבילת גירות, אבל כשהאחר שלוחו או מדין זכיה, שוב מועיל מעשה המטביל לאשווי על זה תורת טבילת גירות, ובאופן שעניין הזכיה והשליחות היא על מעשה המילה והטבילה, ועל זה כבר כתבו התוספות שאין זכיה לקטן מן התורה שהוא מדין שליחות..."

לדבריו, לא האדם המתגייר מחיל חלות גירות, וגם לא בית הדין שמטביל אותו, אלא עיקר הגירות היא בידי שמים, כפי שכתב גם הקובץ שיעורים הנ"ל, וכך נאמר בדיני התורה, כי כאשר אדם עושה את סדר המעשים הנצרכים לשם גירות, הקב"ה מקבלו ומכניסו תחת כנפי השכינה ומתקדש הוא בקדושת ישראל, ועל האדם מוטל רק לעשות את המעשים הנצרכים לגירות, וכאשר הגר הוא גדול הרי הוא עושה את המעשה לשם גירות, ואילו אם הוא קטן, בית הדין מטבילו ועושה בו את כל המעשים לשם גירות, אבל בסופו של דבר אין האדם מחיל את דיני הגירות, אלא הדין נעשה מאליו על ידי עשיית מעשים אלו.

סיכום הדרכים בתפקיד בית הדין בגירות

לסיכום נמצא כי שלושה דרכים מצינו בהגדרת תפקידו של בית הדין בגיור.

- א. מדברי התוספות במסכת כתובות, נראה שאם הגר גדול, הוא המתגייר, אלא שצריך לעשות את הגירות בפני בית דין, ואילו בגר קטן, בית דין פועל עבורו את חלות הגירות, מדין זכיה לקטן.
- ב. האבי עזרי, הגרמ"ש שפירא זצ"ל והברכת אברהם בשם הגרנ"ט, למדו מהתוספות במסכת סנהדרין והרמב"ן, כי לעולם בית הדין הוא המגייר, והא מחיל את חלות הגירות, גם בגר גדול.
- ג. הקובץ שיעורים והבד קודש ביארו במסקנת התוספות במסכת סנהדרין והתוספות במסכת יבמות, כי הגירות אינה חלות שמחיל האדם, אלא כאשר נעשו כל מעשי הגירות כדין, בגר גדול על ידי המתגייר בפני בית דין, ובגר קטן על ידי בית הדין, הדין הוא שחלה עליו ממילא קדושת ישראל, ונכנס תחת כנפי השכינה.

ההכרעה בנידון דנן

לאור כל האמור נראה, כי בנידון דנן ניתן לגייר את הבת על פי בקשת האם, למרות התנגדותו של האב, מאחר וכל גיורה של הבת נצרך רק לפי הצד שעל פי ההלכה האם אינה נחשבת כאמה של הבת, ואם כן גם האב אינו נחשב אב על פי ההלכה, ובכהאי גוונא כל מעמדם של ההורים לענין הגיור, וההחלטה האם הגירות היא זכות עבורה, הוא רק מכח היותם ההורים המגדלים אותה בפועל, ובמצב זה נראה כי ישנה עדיפות להחלטת האם על פני האב, מכמה טעמים.

ראשית, במקרה דנן עיקר משמורתה של הבת היא אצל האם (בעוד האב מקיים רק הסדרי ראייה מינימליים - פעם

בשבועיים לשעתיים ובנוסף התכתביות), כך שהיא המגדלת העיקרית, ועל כן החלטתה היא המשמעותית ביחס לטובת הבת וגידולה, מעבר לכך שנתבאר כי ישנו צד גדול לומר שבמקרה כזה שאין לאב דיני וסמכויות אב על פי ההלכה, הרי טובת הבת נקבעת בעיקר על פי האם, שהבת נמשכת אחריה יותר מאחרי האב (כדמצינו במסכת כתובות קב, ב ובשור"ע אה"ע"ז סי' פב ס"ז, שהבת מקומה אצל אמה אפילו אחרי גיל שש).

שנית, כיון שעיקר ההחלטה האם הגיור נחשב כזכות עבור הקטן, מסורה לבית דין, שהגיור במקרים כאלו הוא על דעתם, והם הזוכים עבור הקטן מדין זכיה, ונראה כי במקרה דנא, שהבת מתחנכת במקום דתי, וכאמור עיקר משמורתה אצל האם, לעומת הסדרי השהות עם האב שהם מינימליים (והוא כבר חי עם אשה אחרת ונולדה להם בת משותפת), והיא גְּדֵלָה באוירת המשפחה של האם, שהם שומרי תורה ומצוות, וגם האם חזרה לשמירת מצוות כבית אביה, וחברותיה לכיתה הן שומרות מצוות, אם כן ודאי שהגיור הוא זכות לבת, כדי שתתאים למשפחה ולסביבת גידולה.

זאת ועוד, הרי במקרה שלפנינו גם האב עצמו הוא יהודי (בשונה מרוב דברי הפוסקים שעסקו באב נכרי), ולמרות שאינו מעוניין בגיור בתו, משום שאינו מאמין ואינו רואה צורך ב"טכס" זה, כלשונו, מכל מקום ודאי שזכות היא לבת שתתגייר, ותהיה כמו האב והאם עצמם, ששניהם יהודים גמורים.

והטעם השלישי הוא על פי מה שהסקנו לעיל, כי במקרה שיש ספק בעיקר מעמדה האישי של הבת, האם היא יהודיה או שמא נכרית, דבר אשר ישליך כל חייה על זהותה האישית, ואף על חייה בפועל, גם בשל זהות בלתי ברורה, וגם שלא תוכל להנשא ליהודי, והרי כיון שנפסק שהבת היא ספק יהודיה, מספק היא מחוייבת בשמירת תורה ומצוות, אולם כיון שיש ספק אם אכן היא יהודיה, או שמא נכרית היא, ואז כל המצוות שתקיים יהיו לשווא, הרי במצב כזה ודאי שזכות הוא לה להתגייר, ולקיים את כל המצוות בתורת יהודיה ודאית, אף אם לא היו הוריה מבקשים זאת, וקל וחומר שמטעם זה יש לקבל את עמדת האם, הדורשת את הגיור, למרות עמדת האב, המתנגדת לכך.

כאמור לעיל, כל זה מסתמך על כך שבנידון דנן ידוע שהאם תגדל את הבת ותחנך אותה לשמירת מצוות, כי אם לא הייתה סבירות גבוהה שהבת תגדל כשומרת מצוות, יתכן שעדיף לה להשאר ספק נכרית, מאשר להיות ודאי יהודיה, ואם כן אין הגיור זכות עבורה, ולא ניתן לגיירה.

הסכמת הגר"א וייס שליט"א לפסק הדין

כאמור, מסרתי את פסק הדין להגאון רבי אשר וייס שליט"א לחו"ד, ובתשובתו הצטרף אף הוא לאותה הכרעה, וז"ל:

"הנני במענה קצר לשאלה שהפנה אלי... בצירוף תשובתו הארוכה והמפורטת. וכבר אמרו (מהר"ם אלשקר סימן מב) "שאלת חכם חצי תשובה", אך שאלת כת"ר תשובה שלימה היא. ואבאר בקצרה את הנראה לעניות דעתי.

זוג שהביאו בת לעולם על ידי תרומת ביצית מנכריה, בית הדין פסק שהילדה צריכה גיור מספק, כמקובל בבתי הדין וכדעת רוב גדולי הפוסקים, וכך רגיל אף אני להורות. בני הזוג התגרשו, האם המולידה חזרה בתשובה, והאב חילוני לגמרי. האם רוצה לגייר את בתה, אך האב מתנגד לגיור, האם יש לבית דין לגייר את הבת או להמנע מכך.

לעניות דעתי יש לגייר את הבת על אף התנגדות האב, וכמסקנת מעכ"ת, ואבאר בקצרה את טעמי ונימוקי..."

ולאחר שהאריך במקורות הסוגיא ובדברי הפוסקים, סיים:

"ועתה נפנה ונחזור לנידון דידן, ולפי כל המבואר נראה ברור לעניות דעתי שיש לגייר קטן זה על פי רצון האם, ואבאר טעמי ונימוקי.

הנה כל חובת הגיור בנידון דידן מצד הספק שמא תורמת הביצית היא האם ההלכתית, דאם בעלת הרחם היא האם, הלא ילדה זו בת ישראל היא ככל בנות ישראל הכשרות, וברור אפוא שאם הילדה דינה כנכריה אין האב אביה ההלכתי.

וכיון שהילדה נמצאת במשמורת מלאה של האם, והיא המגדלתה לתורה ולמצוות, פשוט בתכלית הפשיטות דניחא לה במאי דעביד אמה, ולא במאי דעביד אביה.

ולא מיבעיא לשיטת הרשב"א דאב ואם שוים המה, ודין זו כדין זה, **אלא אף לפי שיטת רש"י וסייעתיה שכח האב עדיף מכח האם, אין זה אלא באב הלכתי או באביה מגדלה, ולא באב זה שאינו אביה לפי ההלכה, ואינו מגדל את בתו כלל, ודעת הבת קרובה אצל אמה המגדלתה לתורה ויראת שמים, בניגוד לאב שבחר בחילוניות.**

ונוסף על כל הנ"ל נראה פשוט וברור **שילדה זו שהיא ספק בת ישראל מלידה, וחייבת במצוות מצד הספק, ודאי זכות היא לה להתגייר להיותה בר חיובא מצד הודאי, וגדול המצווה ועושה ממי שספק מצוה ועושה.**

וקל וחומר בן בנו של קל וחומר בילדה זאת, הגדלה בבית אמה המדקדקת במצוות, והילדה מתחנכת בדרך התורה, פשיטא שזו לה זכות גמורה להתגייר, **ויש לגיירה הן מכח האם והן מדין מטבילין אותה על דעת בית דין.**

כל זה ברור ופשוט להלכה. ומשום כל זה מסכים אני למסקנת כת"ר, יפה דן ויפה הורה והלכה כמותו."

פסק הדין

לאור כל האמור, על פי ההלכה בכח בית הדין לגייר את הבת.

המסקנות ההלכתיות העולות מפסק הדין

דין היחוס בביצית ופונדקאית

א. גדולי פוסקי הדור האחרון נקטו שאין הכרעה בדין זה, ואף מצינו סתירות רבות בהוראות המובאות בספרים שונים בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל, הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"ע יוסף זצ"ל, וכולם נקטו שיש לגיירו על כל פנים מספק.

ב. אמנם הציץ אליעזר, השבט הלוי והגר"מ אליהו זצ"ל נקטו כי הולד מתיחס בוודאות אחר האם היולדת, ואם היא ישראלית, ותורמת הביצית היא נכרית, אין צורך בגירות כלל, אף לא לחומרא.

ג. לעומת זאת בשו"ת קנה בושם פסק שהאם היא בעלת הביצית ולא היולדת. ואילו הגר"ש ישראלי זצ"ל בספרו חוות בנימין חילק בין אם ההשתלה היתה בארבעים היום הראשונים

- להריון, שאז היילוד הוא בבחינת "מיא בעלמא", ובטל הוא אל האם, לבין אם היתה ההשתלה כעבור ארבעים יום, שאז קבל שם עובר ונחשב כישות בפני עצמה, ובעלת הביצית היא האמא.
- ד. אך כאמור דעת רבים מגדולי הפוסקים היא שאין הכרעה ברורה בדין זה, ויש לנהוג לחומרא כשני הצדדים.
- ה. בשו"ת תשובות והנהגות בחלק ב כתב שהיולדת היא האם, ואין צורך בגיור כאשר בעלת הביצית היא נכרית, אלא לחומרא בעלמא, ובחלק ד חזר בו וכתב כי מסתבר שאף אחת מהם אינה נחשבת כאימו, ושוב חזר בו בחלק ה (ושם חידש צד נוסף, שאולי שנהם נחשבות כאימהות, צד זה העלה גם באור לציון) ומסיק שיש לחוש מדינא לכל הצדדים בזה.
- ו. יסוד השאלה היא כפי שכתב הגר"א וייס שליט"א, כי מצד אחד מסתבר שעיקר התייחסות הולד לאימו היא מכח הביצית, כשם שההתייחסות לאב היא מכח הזרע, אלא שמאידך יש מקום לומר כי כאשר הביצית נשרשה ברחם הפונדקאית, הרי היא בטלה אליה ונחשבת כחלק מגופה, ולכן הולד יתייחס אליה.
- ז. בפסק הדין הנ"ל של הגר"מ רלב"ג שליט"א, הובא כי נידון זה תלוי בנידונים נוספים:
- א. האם עובר ירך אימו או לא.
  - ב. האם האימהות נקבעת בשעת הלידה.
  - ג. האם אין חשיבות לביצית שהוצאה מגוף האשה, כעין שדנו הפוסקים בעניין זרע שנלקח מהאיש.
  - ד. הביצית היא זו שנותנת את התכונות, ולכן יש לומר בעלת הביצית היא האם.

דיני "גר קטן"

- ח. מבואר בגמרא שבית דין יכול לגייר קטן, משום שזכות היא לו, וזכין לאדם שלא בפניו. ובמקרה שהקטן מתגייר יחד עם אביו, הדין פשוט יותר, משום שודאי ניחא ליה במה שעושה אביו בעצמו.
- ט. גירות זו היא מדין זכיה, ותלויה ועומדת עד שיגדיל ויעשה לבר דעת, ואז יוכל לבחור אם חפץ הוא בגירות ושוב לא יוכל לחזור בו, אבל מיד כשיגדיל יוכל למחות ולהחליט שאינו חפץ בגירות זו, ואז למפרע אינה נחשבת כזכות, והרי הוא כנכרי לכל דבריו.
- י. לכאורה משמע מדברי רש"י שמבלי שהאב או האם יביאו אותו להתגייר, לא יוכלו בית דין לגיירו על דעת עצמם.
- יא. לדברי הרשב"א אין כוונת רש"י שמבלי שהאב או האם הביאוהו, אין בית הדין יכול לגיירו, כי מדין זכין יכול בית הדין לגיירו גם ללא אביו או אימו, אם ישנה סיבה לעשות זאת, אלא שבדרך כלל אין בית הדין מחזר לגייר קטנים.
- יב. עוד נקט הרשב"א שאין חילוק בין אב לאם, והבנים נגררים אחרי האם, לא פחות מאחרי האב,

אלא חילוק הגמרא הוא בין מקרה שהאב או האם באים ומתגיירים יחד עם הבן, שאז פשוט שזכות לו להתגייר יחד עימם, לבין המקרה בו האב או האם הביאו אותו להתגייר, אולם הם נשארים בגויותם, ואף על פי כן נחשב הדבר כזכות.

יג. כך כתב גם הריטב"א, ונראה שגרס כן בדברי רש"י. אמנם השטמ"ק מעיר שברש"י לפנינו כתוב שמדובר דוקא כשאין לו אב, והאם היא שמביאה אותו לבית דין להתגייר.

יד. לדעת השיטה מקובצת, אם גם האב וגם האם יביאו את הקטן לגיירו, אין צריך בכהאי גוונא דעת בית דין, וכך כאשר האב או האם מביא את הקטן ומתגייר עמו. ורק במקרה שרק אחד מההורים מביא את הקטן להתגייר, ולא התגייר עמו, אז בעינין לדעת בית דין.

טו. אמנם מפשטות דברי רש"י נראה שיש חילוק בין אב לאם, שאם האב מביא אותו להתגייר, בזה "ניחא ליה במאי דעבד אבוה", ואילו כאשר האב איננו ורק האם מביאה אותו, אז מגיירים אותו על דעת בית דין. להלן נביא שכך פירשוהו הב"י והפוסקים.

טז. מדברי הרא"ה נראה שכל שיש לו אב או אם, והביאוהו להתגייר, נכלל ב"ניחא ליה במאי דעבד אבוהון", ורק כשאין לו אב ואם, והקטן בא מעצמו להתגייר, בזה חידש רב הונא, שאפשר לגיירו על דעת בית דין מדין זכיה.

יז. בדברי הריטב"א מבואר, כי למרות שלא פירש כמו הרא"ה, מכל מקום מודה הוא לדינא, כי גם כאשר הקטן הגיע מעצמו להתגייר, ניתן לגיירו, ורק במקרה שאין לו דעת לבקש זאת, וגם האב והאם לא הביאוהו להתגייר, אז ורק אז אין מגיירים אותו.

יח. לדעת הטור ביש לו אב אין צריך לדעת בית דין, ורק כשבא להתגייר ללא אב, בית דין מגיירין אותו על דעתם.

יט. מדברי הבה"ג משמע לכאורה שפסק דלא כרב הונא, שאי אפשר לגייר על דעת בית דין, ועל כך תמה הטור.

כ. לדברי הב"י, כוונת הבה"ג היא כשיטת רש"י, שהחידוש של רב הונא הוא שגם אם האם הביאה אותו להתגייר די בכך, ולא רק כאשר האב הביא אותו, ומה שכתב הבה"ג שאין מגיירים קטן, היינו במקרה שהוריו לא הביאו אותו, שאז אין בית הדין יכול לגיירו מעצמו, ללא בקשת הורי הקטן. כביאור הב"י בבה"ג נקט גם הפרישה.

כא. לדברי הב"ח, גם רש"י מודה לדעת הטור שגם כאשר אין לו אב ואם יכולים בית דין לגיירו מרצוננו, וכך היא גם דעת הרמב"ם והסמ"ג.

כב. השו"ע פסק כדעת הטור, שבית דין יכול לגייר גם ללא שהביאוהו האב או האם, אלא שבכהאי גוונא, וכך גם כשהאם מביאה אותו, הגירות היא על דעת בית דין, ואילו כשיש לו אב, אין צורך בדעת בית דין, כיון שהאב הביאו להתגייר.

כג. והנה לכאורה מכל האמור עולה, כי אין בית דין יכולים לגייר את הקטן, ללא שאביו או אמו הביאו אותו להתגייר, או שהוא עצמו בא ומבקש להתגייר, אבל בלא בקשה כזו אין בית הדין

יכול לגייר את הקטן ללא רצונו, וכך כתב הבית יוסף בשם המרדכי.

כד. אבל הדרכי משה הביא שנחלקו הראשונים בדין זה, ולדעת הר"ן על אף שאין בית דין מצווה לגייר קטנים, ללא בקשתם או בקשת הוריהם, מכל מקום אם עשו כן מעצמם, הגירות מועילה. וכך היא שיטת הרשב"א.

כה. גם לשיטת הרי"ד מדובר בכהאי גוונא שאין לקטן אב או אם, אלא בית דין מצאוהו מושלך, או אפילו אם שבוהו וגיירוהו בעל כרחו, בכל גווני מהני הגירות.

כו. ויש להסתפק בכוונתו, האם לדעתו בית דין יכולים לגייר קטן בעל כרחו בכל גווני, או שדוקא במקרים שמסיבה מסוימת באו הקטנים לידם, כגון בתינוק שנמצא מושלך, או שנשבו במלחמה, רק בכהאי גוונא אפשר לגיירם בעל כרחם לדעת הרי"ד.

כז. הב"ח והש"ך פסקו כדעת המרדכי שאין בית דין יכול לגייר את הקטן שלא מדעתו או מדעת אביו או אמו, כפי שדייקו גם מסתימת לשון הטור והשו"ע, ושלא כדעת הר"ן שהגירות מועילה גם אם גיירוהו ללא כל בקשה מצידו.

כח. הגרי"ש אלישיב כתב שעל אף שיש כמה ראשונים שסוברים שבדיעבד מועילה הגירות, אף אם גיירוהו מעצמם, ללא בקשתו או בקשת הוריו, מכל מקום מאחר שנחלקו הראשונים בדין זה, ומפשטות לשון השו"ע משמע שאי אפשר לגייר בכהאי גוונא, על כן למעשה יש לדון את הקטן שגוייר באופן זה, רק כספק גר.

כט. אבל בשו"ת מנחת יצחק נוטה להכריע שבדיעבד מועילה הגירות בכהאי גוונא, אלא אם כן גיירוהו בעל כרחו ממש, כאשר הקטן התנגד בפירוש לגירות זו.

ל. יש לדון מה הדין כאשר ישנו ויכוח בין האב לאם, וחלוקים הם בדעותיהם האם לגייר את הקטן או לא, האם במצב כזה ניתן לגייר את הקטן, והאם ישנה עדיפות לדעתו של אחד מהם, ובמקרה של מחלוקת, דעת מי היא המכריעה.

לא. מדברי הרשב"א מבואר כי אין חילוק בין האב לאם, והבנים נגררים אחרי האם, לא פחות מאחרי האב.

לב. יתירה מכך, לדעת השטמ"ק הנ"ל, האם עדיפה על האב, משום שהבנים נגררים אחר דעת האם יותר מאשר אחרי האב. להלן נביא שכך נקט בשו"ת דעת כהן, שמטעם זה יכולה למנוע את גיור הבן על ידי האב, משום שהבן נמשך אחר אמו, יותר מאחרי אביו.

לג. אמנם הב"י והפוסקים למדו מדברי רש"י, וכך נפסק בשו"ע, שהאב עדיף על האם, ואם האב מביא את הבן הקטן לגיור, הגיור נעשה על דעת האב, ואילו כאשר אין לו אב, והאם מביאה אותו, נזקקים אנו לחידושו של רב הונא, והגיור הוא על דעת בית דין.

לד. והנה לא מפורש בדבריהם מה הדין כאשר יש לו אב, האם האם יכולה להתנגד ולמנוע את הגיור, או שהכל תלוי בדעת האב, ומפשטות לשונם משמע שאם יש לו אב, האב מגיירו ללא שום הגבלה, וכך נראה מתוך פסק דינו של הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

לה. אך מדברי הפוסקים לכאורה אין הכרח לכך, ויתכן שדברו כאורחא דמילתא, כאשר אין ויכוח ביניהם, אולם אם האם תתנגד, יתכן שלמרות שלדעתם יש עדיפות לדעת האב לענין הגיור, מכל מקום יתכן כי די בהתנגדות האם, כדי שהגיור כבר לא יחשב כזכות גמורה, ובכחאי גוונא לא ניתן לגייר את הקטן.

לו. מדברי הגמרא והשו"ע ישנה משמעות שכאשר אביו של הקטן מביאו להתגייר, אין הגירות על דעת בית דין, ויתכן שיש חילוק מהותי ביניהם, כי כאשר יש לו אב, האב הוא המגייר אותו, ואילו כאשר אין לו אב, בית דין הם המגיירים אותו, מדין זכין.

לז. הזכר יצחק יסד על פי דברי הרמב"ם, שלאב נכרי יש בעלות על בניו למכרם לעבדים.

לח. בספר מקור ברוך ובמשנת רבי אהרן כתבו שלפי זה מה שהאב מגייר את בנו, אינו מדין זכין, אלא כיון שהבן הוא שלו, וכשם שיכול למכרו לעבד, כך יכול הוא גם לגיירו, ורק כאשר האב אינו מגיירו, אז צריך להגיע לדין זכין כדי שבית דין יוכל לגייר את הקטן.

לט. בדרך זו דן גם באבי עזרי, אך הקשה שבגמרא משמע לא כך, שגם גיור הקטן עם אביו הוא רק מדין זכין, ובמשנת רבי אהרן נדחק בישוב קושיא זו.

מ. לכאורה כדרך זו יש ללמוד מתוך דברי הב"י, שדימה את דין האדון המטביל את עבדו, לדין האב, כיון ש"רשות רבו עליו", מכך לכאורה נראה שכוחו של האב בגיור בנו הוא מכח בעלותו על הבן הקטן, ולכן ניתן לדמות לכך את דינו של האדון וסמכותו.

מא. לפי זה לכאורה היה עולה, כי לעולם לא יתכן לגייר קטן, נגד רצון האב, גם אם יהיה הדבר זכות גמורה לבן, שכן האב בכוחו כבעלים יכול להתנגד ולמנוע את הגיור.

מב. אלא שבאמת מדברי הטור והב"י שם מוכח להיפך, שהטבלת העבד על ידי האדון שהיא "על דעת בית דין", דומה להטבלת גר קטן על ידי אביו, הרי שגם גיור קטן על ידי אביו הוא גיור על דעת בית דין ומדין זכין, ושלא כדרכם של המקור ברוך ומשנת רבי אהרן על פי הזכר יצחק.

מג. כך מוכח גם מדברי הראשונים, התוספות ותוספות הרא"ש והריטב"א והר"ן בסנהדרין, שכל גרות של קטן היא רק מדין זכין, גם כאשר אביו מביאו להתגייר עמו, וכבר הוכיח כן מדבריהם רבי עקיבא איגר.

מד. וכך מבואר מלשונו של הרמב"ם שסתם ולא חילק בין המקרים, ונקט שבכל גיור קטן, הגיור הוא על דעת בית דין, ומדין זכין לאדם שלא בפניו.

מה. ומוכח מזה, שכל החילוק בין גיור על ידי אביו, לגיור קטן שאין לו אב, הוא רק בשאלה מי עושה את הדבר לזכות, האם משום ש"ניחא ליה במאי דעבד אבוה", או שהזכות נקבעת על דעת בית דין, אבל בסופו של דבר כל גירות קטן היא מדין זכין, ואין לאב כוח וסמכות מהותית, ללא דין זכין.

מו. כך מבואר גם בדברי הב"ח שלמרות שהתייחס להדיא לחילוק בין אביו, שאינו צריך דעת בית דין, לאמו שצריכה דעת בית דין, מכל מקום סיים בדימוי לדברי הרמב"ם והסמ"ג, שסתמו

וכתבו שכל גיור קטן הוא על דעת בית דין.

מז. ולפי זה, מכיון שאין לאב דין בעלות על בנו הקטן, וכל הנידון הוא לקבוע אם הגיור הוא זכות לבן, אם כן נראה כי כאשר ברור כי הדבר הוא זכות עבורו, ניתן לכאורה לגייר את הקטן גם אם אביו מתנגד.

מח. אמנם גם לשיטת הזכר יצחק, שלאב יש בעלות על בנו לענין הגיור, מכל מקום נראה שבעלות זו ניתנה רק לאב גמור, אבל אם האב הוא יהודי והבן הוא גוי, הרי גם לסוברים להלן שדינו כאב לענין הגיור, מכל מקום אין לו בעלות זו, ואם הוא יכול לגייר, זה רק משום הכלל "דניחא ליה במאי דעבד אבוה", ובכהאי גוונא לא תהיה לו היכולת להתנגד מדין בעלים, אם בית דין יכולים לגיירו על פי בקשת האם מדין זכין.

גיור בנו של ישראל הנולד מנכרית

מט. האחרונים דנו בישראל שיש לו בן הנולד מאשה נכרית, האם האב יכול לגייר את בנו, או שמא כיון שעל פי הדין אינו נחשב כבנו, אם כן למרות שהוא אביו הביולוגי, מכל מקום כיון שאינו אביו על פי ההלכה, אינו יכול להביאו ולגיירו.

נ. התו"ט והפנ"ט דנו לענין העצה המובאת במשנה, שממזר יכול להכשיר את בנו, על ידי שישא שפחה כנענית, וכך בנו יהיו עבדים, ואם ישחרר אותם, יהיו גרים כשרים. ופירשו שהסיבה שלא הציעה המשנה שישא נכרית ויגייר את הבנים, היא משום שאין הדבר בידו, ובית דין לא יוכל לגייר את הבנים הקטנים ללא בקשתם.

נא. אלא שהתו"ט והפנ"ט לא פירשו למה לא יוכל האב לסמוך על כך שבית הדין יגייר את הבנים על פי בקשת האב, שזהו עיקר דין גר קטן המבואר בגמרא.

נב. לדברי המהר"ם שיק, טעמו של התו"ט שנקט שהאב לא יוכל לגייר את הבן הקטן, הוא משום שכיון שבנו של ישראל הנולד לו מנכרית, אינו נחשב כבנו על פי הדין, אם כן גם לא יוכל להביא לבית דין להתגייר, אלא אם כן האם הנכרית תביא אותו להתגייר.

נג. אך כתב המהר"ם שיק שבדעת הפנ"ט אין הכרח לפרש את כוונתו כמו התו"ט, ויתכן שכוונתו היא שכיון שגר קטן יכול למחות כשיגדיל, אם כן כאשר האם היא נכרית, יש לחוש שיגרר הבן אחריה, וכשיגדל ימחה ולא יחפוץ בגיורו, ולכן אין ביד אביו להבטיח את גיורו, אלא אם ישא שפחה, שיכול לשחרר את בנה, ולהפכו ליהודי בעל כרחו.

נד. לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל בפסק דין, אם אביו היהודי של ילד גוי הביאו וגיירו, ישנה מחלוקת אם הוא בכלל אביו לעניין שיכול לגיירו, ודעתו נוטה שאינו נחשב כאביו, ואינו יכול לגיירו, כדעת הכ"מ והמהר"ם שיק, ושלא כהמטה לוי.

נה. אלא שמכל מקום יש צד שמועילה הגירות בדיעבד, לדעת הסוברים שבית דין יכול לגייר גם בלי דעת הקטן והוריו, ולכן פסק שלמעשה הוא ספק גר. ומבואר מדבריו חידוש, שלדיעות דמהני הגירות שגיירו בית דין מעצמם, תועיל הגירות אף בהתנגדות האם.

נו. אלא שמצינו תשובה מאוחרת יותר, הסותרת לכאורה את הכרעתו האמורה, ושם נקט הגריש"א שאפשר לגייר את הקטן על פי בקשת אביו היהודי, למרות שהבן נולד מנכרית, ודחק שגם התוי"ט מודה שיכול האב לגיירו למרות שאין הבן מתיחס אחריו, ובנה הכרעה זו על דברי הרשב"א, שבית דין יכול לגייר קטן גם ללא כל בקשה מאביו.

נז. וכל זה סותר את הכרעתו בפסק הדין הקודם שהבאנו, בו נקט לעיקר שאינו נחשב כאביו, כפי שלמד מדברי הכס"מ, ואילו בנוגע לגיור על ידי בית דין ללא דעת ההורים, כתב כי הדרכ"מ הביא את המרדכי החולק על כך, וכך פסק גם הב"ח, ולכן למעשה אין כאן אלא ספק גירות, ודלא כמו שפסק כאן בתשובה השניה.

נח. הרמב"ם כתב לגבי בן הנולד לישראל מנכרית אשת יפת תואר, שבית דין מטבילים אותו על דעתם, ופירש הכס"מ, כי כשם שפירש רש"י שאם אין לו אב, ואמו מביאה אותו להתגייר, בית דין מגיירים אותו על דעתם, כך גם בן זה על אף שנחשב כמי שאין לו אב, בית דין מגיירים אותו על דעתם. מכך למד הגריש"א בפסק דין הראשון שבנו של ישראל מן הנכרית, אינו נחשב כבנו, גם לענין הגיור.

נט. והנה אף שכתב הכס"מ שהבן הנולד מן הנכרית נחשב כמי שאין לו אב, מכל מקום לא כתב שהרמב"ם מדבר כאשר האם הביאה אותו להתגייר, וודאי סתימת דברי הרמב"ם משמע כי בית דין יכול לגיירו ללא בקשת האם.

ס. יתכן שכוונת הכס"מ היא רק לומר שכיון שבן זה הנולד מן הנכרית אינו מתיחס אחר אביו, לא מתקיים כאן דין גיור על ידי הבאת האב, שאינו זוקק את דעת בית דין כלל, אלא כשם שאם אמו הביאה אותו להתגייר, מגיירים אותו על דעת בית דין, כך גם בית דין יכול לגייר את הבן הזה על פי בקשת אביו הביולוגי, על דעת בית דין.

סא. ביאור הדברים הוא, כי אף שאין הבן מתייחס אחריו, מכל מקום אביו הטבעי המגדלו, לא גרע מאמו שיכולה להביא אותו להתגייר, אף שאין לה דין אב, ואינה יכולה לגיירו לבדה, ויש בכך סיבה שבית דין יזדקק לגיור, ויגייר אותו על דעת בית דין.

סב. נראה כי זו כוונת הגריש"א כשהביא את שיטת הרשב"א, כי גם אם לא נפסק להלכה כדעת הרשב"א, שבית דין מגיירים את הקטן על דעת עצמם, מכל מקום כאשר ישנה סיבה לגיירו, כי האם ביקשה זאת, או האב הטבעי, בכהאי גוונא כולי עלמא מודים, שבית הדין יכול לקבל את ההחלטה שהגיור הוא זכות לקטן, ולגיירו על דעת בית דין.

סג. בכך מיושבת הסתירה בין תשובותיו של הגריש"א, כיון שפסק הדין הראשון עסק במקרה שהאב גייר את הבן הקטן בניגוד לדעת אמו הנכרית, וכיון שאינו אביו על פי ההלכה, אין לו שום סמכות ומעלה על פני האם, ואינו יכול לגייר את הבן בניגוד לדעתה.

סד. לעומת זאת, התשובה השניה עוסקת בדיני אימוץ ילדים, ולא מדובר על גיור בהתנגדותה של האם, אלא רק האם בית הדין יוכל לגייר על פי בקשת אביו, ובזה הכריע שאף שאינו אב גמור, מכל מקום לא גרע האב הטבעי מהאם (או הורים מאמצים, כדלהלן), ובית הדין יוכל לגייר את הקטן

על פי בקשתו, אלא שהגיור יהיה על דעת בית דין, ולא מדין אב ממש.

סה. לדעת המטה לוי, פשוט שאף אביו הביולוגי של הקטן יכול לגייר את בנו, ו"לא יעלה על הדעת להגיד שאינו אביו", משום שזכות היא בעיני הקטן לעשות מה שאביו רוצה, ואינה תלויה בהגדרה ההלכתית שלו כבנו, אלא במה שבנו סומך עליו למעשה כאביו.

סו. גם בשו"ת דברי מלכיאל משמע שדעתו נוטה שניתן לגייר בענייננו כאב גמור, גם ללא שהאם תביא אותו להתגייר, למרות שהינו אביו הביולוגי בלבד, ולא אביו ההלכתי. וכך נקט גם בשו"ת אגרות משה.

סז. זו גם דעתו של הגראי"ה קוק זצ"ל בשו"ת דעת כהן, שאין דין אב לענין גיור, תלוי ביחוס ההלכתי שלו כאביו, אלא בזה שהוא אביו הטבעי, והבן סומך על אהבתו הטבעית, וניחא ליה במה שיעשה אביו, והוכיח כן מכך שהאב המתגייר יכול לגייר את בנו עימו, והרי מיד לאחר שנתגייר האב, הרי הוא כקטן שנולד, ואינו אביו לכל דבר, ואיך יוכל אחר כך לגייר את בנו, אלא מוכח שכיון שהוא אביו הטבעי והביולוגי, די בכך כדי שיוכל לגיירו, ואין נפקא מינה ביחוס ההלכתי.

סח. לדעת המהר"ם שיק והאחרונים, שלא נקטו כדבריו, יש מקום לכאורה לדחות ראייה זו בשתי דרכים:

סט. הדרך הראשונה היא, שגם אם האב מתגייר ראשון, מכל מקום האב הוא זה שהחליט על הגיור והביאו להתגייר, ודי בזה כדי לקבוע שהדבר הוא זכות עבורו, ואין הדבר תלוי ברגע הגיור, אלא בזמן שהאב בא להתגייר והביא את הבן להתגייר עימו.

ע. הדרך השנייה היא, כי אף שאחרי שהאב מתגייר הרי הוא כקטן שנולד, מכל מקום אף שלדיני איסורי עריות ופסולי עדות פקעה קורבתם של הגרים, מכל מקום לענין דברים אחרים עדיין מיוחס הוא אחריו, כגון אם היו לו בנים ונתגייר, שקיים פריה ורביה, למרות שישראל שנולדו לו בנים מנכרית, אינו מקיים בהם מצוות פריה ורביה.

עא. כעין זה מצינו שכתב גם בזכר יצחק שנכרי שנתגייר ונשאר לו בן נכרי, עדיין הוא יכול למכרו, ולא שייך דין גר שנתגייר כקטן שנולד דמי אלא לענין דיני קורבה, אבל הבן שהוא שלו מחמת שנולד ממנו, נשאר שלו גם אחרי שנתגייר, ולא פקעו זכויותיו בכנו. אבל ישראל שנולד לו בן מן הנכרית, אינו בנו לשום דבר, ואין לו בעלות עליו למכרו (ולכן אינו צריך למולו מדין מילת עבד).

עב. עוד הביא בדעת כהן ראייה נוספת מדין טבילת עבד, ששם גם הבה"ג (המובא לעיל) הסובר כי בית דין אינו יכול לגייר קטן, ללא דעת אביו או אימו, מודה שבית דין מטביל את העבד, על פי החלטת בעליו - אדונו, וביאר הב"י שהוא נחשב כאביו. מכך למד הדעת כהן שאין צורך באביו ההלכתי, אלא עצם מה שבמציאות הוא האפוסטרופוס שלו המגדלו ומחליט עבורו, סגי בזה שיכול לגיירו, דניחא לו במה שהוא חפץ בשבילו.

עג. אמנם יש לפקפק בראייה זו, כי אם נלמד את דין האב בגירות, מדין האדון, הרי האדון יכול להטבילו אפילו בעל כרחו, משום שזכותו להחליט מה יהיה עם העבד, ואם נלמד משם את

גדרי האב בגיור בנו, יצא מכך להפך, שגדר האב כאן אינו תלוי באהבת הבן, ובכך שהוא סומך עליו, אלא משום שהוא באחריותו המשפטית וזכותו להחליט ולנהל את חייו, שזה לכאורה תלוי באבהות ההלכתית, ולא באבהות הביולוגית הטבעית (להלן נביא שכך הקשה הגרז"נ גולדברג זצ"ל, ואת מה שתירץ על כך).

עד. לדעת הראי"ה קוק זצ"ל, גם אב שאינו אב הלכתי, יכול לגייר את בנו הביולוגי. אולם רק אם אמו של הבן שהיא גויה, אינה קיימת, וכל שכן כאשר היא קיימת ומסכימה. אולם אם היא קיימת ומסתמא היא מתנגדת, וכל שכן אם היא מתנגדת ממש, לא יועיל רצונו של האב שאינו אב הלכתי, כי מסתמא הבן סומך יותר על אמו ונגרר אחריה.

עה. גם דעת הגרז"נ גולדברג זצ"ל במאמרו בספר שורת הדין היא, שהאב הטבעי יכול לגייר את בנו. אלא שתמה כפי שהקשינו לעיל (על ראייתו של הדעת כהן), מדברי הב"י שדימה את הטבלת העבד בעל כרחו על דעת האדון, לגיור הבן על דעת אביו, והרי האדון יכול להטבילו אפילו בעל כרחו, ולא משום שהעבד ניחא ליה במעשיו, ואם דימה אותם הב"י, יצא מכך שגדר האב כאן אינו תלוי באהבת הבן, ובכך שהוא סומך עליו, אלא באחריותו המשפטית של האב, וזכותו להחליט ולנהל את חיי בנו.

עו. הגרז"נ גולדברג מיישב כי טעמו של הבה"ג הוא משום שגם לעבד כדאי לטבול ולהתחייב במצוות, מאחר שבלאו הכי יהיה עבד.

עז. אמנם לכאורה מדברי הב"י לא נראה כן, שהרי ביאר שהטעם שמועילה טבילת העבד, היא משום שהאדון הרי הוא כאב לדין גירות, ומכך נשארה הראיה שעיקר מעלתו של האב אינה משום שהבן סומך על כך שרוצה בטובתו, אלא משום שבסמכותו להחליט מה יהיה עימו, ואם כן מסתבר יותר כדברי האחרונים, שאב לענין זה, הוא רק האב שעל פי הדין נחשב לאב, והבן מיוחס כבנו לכל דבר.

עח. למסקנת הגרז"נ גולדברג זצ"ל:

קטן נכרי שהוריו מתגיירים עמו, או שמביאים אותו להתגייר, אפשר לגיירו.

ישראל שבא על הנכרית ומביא את הבן להתגייר, אפשר לגיירו.

קטן נכרי שנמסר לאימוץ בדיעה שהמאמצים יגיירו אותו, אפשר שדינו כמו שהוריו מביאים אותו להתגייר.

קטן שנמסר לאימוץ, מבית יתומים ללא ידיעת הוריו, יש לדון אם ראוי לגיירו בעודו קטין.

עט. נמצא כי דעתם של שו"ת מטה לוי, שו"ת דברי מלכיאל, שו"ת אגרות משה, שו"ת דעת כהן והגרז"נ גולדברג זצ"ל היא, שהאב היהודי יכול לגייר את בנו הנולד מן הנכרית, כיון שהוא אביו הטבעי והביולוגי, והכלל ש"ניחא ליה במאי דעבד אבוה" תקף לגביו, למרות שעל פי הדין אינו נחשב כאביו, ואינו מתיחס אחריו.

פ. לדברי הגאון רבי אשר וייס שליט"א, יש לדחות את הראיות מהכס"מ ושאר האחרונים, ולנקוט

שעיקר הגיור תלוי בכך שהוא האב המגדלו בפועל, וניחא ליה במאי דעבד אבוה (להלן נביא את מסקנתו לגידון דגן).

פא. לעיל הסתפקנו, מה הדין כאשר האב והאם חלוקים בדעותיהם אם לגייר את הקטן, האם במצב כזה ניתן לגייר את הקטן, האם ישנה עדיפות לדעתו של אחד מהם, ודעת מי היא המכריעה.

פב. כאשר האב הוא יהודי והאם נכרית, גם לשיטת הסוברים שאב כזה יכול לגייר את בנו, מכל מקום יתכן שיהיה חילוק ביניהם לענין זה, כי לדעת המטה לוי שכל דין אב תלוי אך ורק באהבת האב הטבעית, יתכן שגם באב כזה ננקוט שדעתו עדיפה על דעתה של האם, ואילו לפי מה שלמדנו מתשובות הגרי"ש אלישיב זצ"ל כי גם לפי מה שפסק בתשובתו השניה שאפשר לגייר על פי בקשת האב הטבעי, מכל מקום אין דינו כאב גמור, והגירות היא רק על דעת בית דין, אם כן בכהאי גוונא ודאי שאין עדיפות לאב על האם, ולא יוכל לגיירו אם האם מתנגדת.

פג. לדעת הגאון מטשעבין והמשנה הלכות, אין לגייר על דעת האב היהודי, כאשר הבן נולד לו מאשה נכרית, לדברי הגאון מטשעבין כך הוא עיקר הדין, ואילו המשנה הלכות נקט כן לחומרא. כך גם נטיית בעל היביע אומר, כדעות הסוברים שאב נכרי אינו יכול לגייר בנו מישראלית, ללא הסכמת האם.

פד. מסקנתו של בעל תעלומות לב להחמיר, שאין נחשב אביו הישראל כאביו אף לא לעניין גירות, ולדבריו גם אם האשה תסכים לגיור, יש לחוש שאין זה רצונה האמיתי, ועושה כן רק בכדי לרצות את בעלה, ולא יועיל הדבר להחשיב את הגיור כזכות עבור הקטן, זאת דלא כדברי המהר"ם שיק האמורים, שנקט שישראל הבא על גויה אינו נחשב כאביו כלל, ומכל מקום אם האם גם היא מביאה את הבן לבית הדין כדי שיתגייר, אפשר לגיירו.

פה. יש לדון עוד, כי לכאורה לפי הצד שהבת היא גויה, הרי שהיא מתייחסת לבעלת הביצית, ואם היא נחשבת אמה, הרי לכאורה נדרשת לנו הסכמתה שהבת תתגייר.

פו. אך נראה שאין הדין כן, כי ברגע שהיא מעבירה ביצית שלה לבני זוג יהודים, ישנה אומדנא כי בהסכמתה שימסר לכל אדם, אף ליהודים, מונחת הסכמה שאם יתפצו בכך, יוכלו לגייר את הולד להיות יהודי. ואם ישנו ויכוח בין בני הזוג, אזי האומדנא היא שהיא מותרת את ההכרעה לערכאה שתדון בכך, ומה שיוכרע בערכאה זו, זהו רצונה.

פז. כעין זה מצינו בשו"ת מנחת יצחק בעניין אימוץ ילדים נוכרים, שבמסירת תינוק לחברה העוסקת בהעברתו לבני זוג, נחשב כבאה לפנינו לגיירו.

פח. גם בתשובותיו של האגרות משה בעניין אימוץ ילדים נכרים, לא העלה כלל חשש לכך שהאם הביולוגית הגויה צריכה להסכים לגירות.

פט. ונראה שאף שבתרומת ביצית לכאורה לא הייתה לאם התורמת כל מודעות למי תגיע הביצית, ולא הייתה הסכמה ממשית לגיור, אך מדברי הפוסקים שלא הצריכו שההורים המוסרים לאימוץ יהיו באמת מודעים לאפשרות הגיור העתידי, נראה כי ישנה סברה כללית כי במסירת ילד לאימוץ, מונחת הסכמה כללית לכל החלטותיהם העתידיות של ההורים המאמצים, וכך ניתן

לומר גם בתרומת ביצית.

צ. גם הגר"א וייס שליט"א נקט שאין כל מניעה לגייר ילדים מאומצים, אלא שלדבריו אין הטעם כדברי המנח"י, אלא משום שעיקר הדין שגיור קטנים נקבע על פי החלטת הוריהם, הוא משום "דניחא להו במאי דעבד אבוהון", וכיון שכעת הם ההורים המגדלים את הילד, גם ההחלטה על גיור, והגדרתו כזכות לקטן, נקבעת בהחלטתם הבלעדית.

צא. נמצא לסיכום:

הסוברים שאב ישראל לילד מאשה גויה אינו יכול לגיירו כיון שאינו אביו ההלכתי – המהר"ם שיק, התוס' יו"ט (להבנת רוב הפוסקים), הכסף משנה (לפי ראיית הגר"ש אלישיב), הגאון מטשיבין, תעלומות לב, נטיית היביע אומר, ומשנה הלכות (לחומרא ושב ואל תעשה).

השיטות שיכול לגיירו כי גם אביו הביולוגי ממבטו של הילד הוא אביו גמור, וממילא זכות לו מה שאביו רוצה – שו"ת מטה לוי, נטיית שו"ת דברי מלכיאל, אגרות משה, דעת כהן להגרא"ה קוק, הגרז"נ גולדברג זצ"ל והגר"א וייס שליט"א.

כאמור בפסקי הגר"ש אלישיב מצינו לכאורה סתירה בדין זה, ונטינו לומר כי לדעתו אינו נחשב כאביו ממש, שיכול לגיירו ללא דעת בית דין, אך מכל מקום לא גרע מאימו, שיכולה להביאו לגיור על דעת בית דין.

מסקנת הגרא"ה קוק זצ"ל היא שהאב יכול לגיירו רק אם האם איננה, אך אם היא קיימת מסתמא היא מתנגדת, ועדיפה על האב (ואם היא הפצה בגיור, אין נפקא מינה, כי אז אין צורך בדעתו של האב).

סמכות האב והאם בנידון דנן

צב. בנידון דנן, מחלוקת הפוסקים הנ"ל נוגעת הן לאב והן לאם, מכיון שלפי הצד הזה שהבת מיוחסת לבעלת הביצית, לשניהם ישנה רק הורות טבעית, אך אין להם הורות הלכתית.

צג. בכהאי גוונא לכאורה שניהם שוים ביחס להכרעה על גיור בתם, שהרי לסוברים שישראל הבא על הנכרית, אין דינו כאב גם לענין גיור, הרי שניהם אינם נחשבים כהורים מדינא, וכל התוקף שיש לגיור במקרה כזה, הוא רק אם נחשיב אותם כעין הורים מאמצים, שכאמור יכולים להביא את הבן המאומץ לגיור, ובזה אין עדיפות לאב על פני האם.

צד. כך עולה לכאורה גם לפי מה שישבנו לעיל, את הסתירה לכאורה בדעתו של הגר"ש אלישיב זצ"ל, כי אב ביולוגי, שאינו נחשב כאב על פי ההלכה, מעמדו לענין גיור, הוא כעין דין האם, שאינו יכול לגיירו בהחלטתו הבלעדית, אלא על דעת בית דין, כמו האם.

צה. ואף לפי הסוברים שאב כזה דינו כאב, ויכול לגייר את הבן, למרות שאינו אביו על פי ההלכה, אך גם כאן נראה שלכל הדיעות אין עדיפות לדעת האב על פני דעת האם, משום שבמקרה כזה האב אינו אב אמיתי, וכל הטעם לדונו כאב, הוא מפני שבפועל הבן סומך עליו, ובזה אין מעלה לאב על פני האם, שגם היא שותפה מלאה בגידול בתם, ואולי היא עדיפה עליו בזה.

צו. יש מקום לומר עוד יותר מכך, כי בכהאי גוונא אדרבה דעת האם היא העיקרית, והיא זו אשר

תקבע לענין הגיור, גם בניגוד לדעת האב, משני טעמים.

צז. הטעם הראשון, הוא על פי סברת השטמ"ק הנ"ל והדעת כהן, שהבן נוטה אחר אמו יותר מאשר אחר אביו, ויתכן שאף הפוסקים שחלקו על כך, ונקטו כי דעת האב היא העיקרית, זה רק אם הוא אכן אב על פי הדין, אבל בהורים מאמצים מסתבר שאין עדיפות לאב, ויתכן שידודו כולם שדעת האם עדיפה, והיא זו שתקבע אם טובת הילד המאומץ להתגייר.

צח. והטעם השני שבנידון דנן עדיפה החלטת האם על פני דעתו של האב, הוא משום שאם אינם נחשבים כהורים על פי ההלכה, וסמכותם בענין גיור הבת היא רק כעין הורים מאמצים, אם כן כאשר על פי החלטת הרשויות המשמורת נמסרה לאם, לכאורה בידיה לקבוע גם את שאלת הגיור, האם הוא נחשב כטובת הבת וזכותה.

צט. והנה בכל גיור שאינו על פי אביו הגמור, עיקר הגיור הוא "על דעת בית דין", ועליהם מוטלת האחריות לבדוק אם אכן זו זכותו של הקטן, להתגייר, למרות שבית הדין לא היה נזקק לגיור הקטן, לולי בקשתו או בקשת אמו.

ק. ואם כן בכהאי גוונא שלדעה אחת אינם הורים על פי ההלכה, ודינם כעין הורים מאמצים לענין זה, ואף לסוברים שהורים ביולוגיים נחשבים כהורים לענין הגיור, מכל מקום נתבאר כי אין לאב עדיפות בכהאי גוונא על האם, הרי שגירות זו מסורה בעיקר לבית הדין, שיכריע האם היא אכן זכות לקטן, או לא.

קא. במקרה שהבת מתחנכת במקום דתי, ועיקר משמורתה אצל האם, והיא גדלה באוירת המשפחה של האם, שהם שומרי מצוות, וחברותיה לכיתה הן שומרות מצוות, ודאי שזכות היא לבת לגיירה, כדי שתתאים למשפחתה ולסביבת גידולה.

קב. ועוד, בשונה מהמקרים שדנו בהם הפוסקים, שההורים הם נכרים, הרי במקרה שהאב עצמו הוא יהודי, למרות שאינו רואה צורך בגיור בתו, מכל מקום ודאי שזכות היא לבת שתתגייר, ותהיה כמו האב והאם עצמם ששניהם יהודים גמורים.

גיורו של ספק יהודי

קג. במקרה שנפסק שהבת היא ספק יהודיה, וחייבת מספק בכל המצוות, ודאי שעדיף לה להיות ודאי יהודיה ולקיים מצוות, מאשר להיות מחויבת בכל המצוות, ולהשאר נכריה. ואף מצד המעמד האישי של הבת, נראה כי לגדול במצב של חוסר בהירות האם היא יהודיה או גויה, בפרט כאשר כאמור אין בידה לחיות כגויה, מסתבר שבכהאי גוונא הוא זכות לבת להתגייר, והאם זכאית לכאורה לכל הדעות לגייר את הבת, גם אם האב מתנגד.

קד. תינוק הנמצא בעיר, וספק אם הוא יהודי, דינו תלוי בדיני רוב, ועל כך כתב הרשב"א דכיון שכיון שהתינוק הוא ספק יהודי, פשוט שעל בית דין מוטל לגיירו, והסוגיא מדברת רק כאשר על פי החוק אין אפשרות לבית דין לגיירו, או שבאו לומר מה הדין לולי שגיירוהו, אבל ודאי שאם בית דין יכולים, עליהם לגיירו כיון שהוא ספק יהודי.

קה. גם הרמב"ם נקט שיכולים בית דין לגיירו, ופסק שאז יהיה דינו כאסופי, והראב"ד והמ"מ שם

חלקו, שאם יגיירוהו יהיה ישראל כשר לגמרי, אבל על כל פנים היה פשוט לכולם, שבית דין יכולים לגיירו, כדברי הרשב"א.

קו. מכך נראה לכאורה כמו שכתבנו, כי כאשר יש ספק בעצם מעמדו האישי של התינוק, האם הוא ישראל או נכרי, הרי עצם היציאה מספק זה, זכות הוא לו, במיוחד כאשר בלאו הכי מספק הוא חייב במצוות, ובמקרים אלו בית דין מגיירים אותו לכולי עלמא, למרות שאין הורים שהביאוהו להתגייר.

קז. השפת אמת מדייק מדברי רש"י, שתינוק הנמצא בעיר שרובה נכרים, אף שדינו כנכרי, מכל מקום חייב הוא להתגייר כשיגדל, כיון שעל צד המיעוט שהוא יהודי, יעבור על כל התורה כולה, ובכהאי גוונא אסור לו לסמוך על הרוב, כיון שהדבר נוגע לכל התורה כולה, ועליו להתגייר ולצאת מידי ספק כיון שהדבר בידו.

קח. והנצי"ב במרומי שדה שם חידש אף יותר מכך, שדין רוב לא נתחדש אלא לישראל ולא לבני נח, ובבני נח דין רוב דינו כספק, ולכן לדעת רש"י אדם זה שהוא ספק גוי, אינו יכול לסמוך על הרוב, ואסור הוא באכילת נבילות ושאר איסורים, ולכן צריך הוא להתגייר כדי לצאת מן הספק ומשום ש"יבא מזה לידי בלבולים רבים".

קט. אלא שדבריו צריכים עיון, שהרי על הצד שאינו יהודי, אין לו שום איסורים, וכל האיסורים הם רק משום הצד שמא הוא ישראל, ובדיני ישראל יכול הוא לסמוך על הרוב, וכיצד ניתן לאסור עליו אכילת נבילות נגד הרוב. וודאי שמפשטות הגמרא משמע כפי שכתב הרמב"ם, שמותר הוא לאכול נבילות.

קי. גם חידושו של השפ"א, שעליו להתגייר משום שלא ראוי לסמוך כל ימיו על דין רוב, גם הוא מחדש מאוד, והוא עצמו הניחו בצ"ע, וכבר ציין חתנו של השפ"א בסוגריים, שברמב"ם ובשו"ע נראה להדיא שאין לו חיוב להתגייר.

קיא. אמנם על אף שברמב"ם והשו"ע אכן משמע להדיא שאינו חייב להתגייר, מכל מקום מלשונם משמע שגירות היא אפשרות סבירה וכדאית, כמו שנתבאר כי מכח הספק במעמדו האישי, ודאי שזכות היא לו להתגייר, ואם כן נראה לומר שזו גם כוונת רש"י, לא שחייב הוא להתגייר, אלא שההנחה הסבירה היא שכך אכן יעשה. כעין זה כתב בהערות הגרי"ש אלישיב שם.

קיב. הגרי"ש אלישיב הביא את דברי הפוסקים, כי אין זו זכות לקטן לגיירו אם נראה שלא ישמור תורה ומצוות, אך כתב שלענין דיעבד אין לנו הכרעה מפורשת בדבריהם, ויחשב כספק גר (אמנם בתשובה אחרת נראה שנוטה לומר שאף בדיעבד לא תחול הגירות).

קיג. נראה כי כל הספק הוא בגיור רגיל של קטן, כאשר אביו ואמו הביאו אותו להתגייר, האם למרות זאת, אם לא ישמור מצוות אין הגיור זכות לו, אבל אם נבוא לגיירו ללא בקשת האב והאם, מכח הסברא שחידשנו שאם היא ספק יהודיה, ודאי זכות היא לה להתגייר, הרי אם לא הייתה סבירות שהבת תגדל כשומרת מצוות, אם כן אדרבה עדיף לה להשאר ספק נכרית, מאשר להיות ודאי

יהודיה, ואם כן אין הגיור זכות עבודה, ולא ניתן לגיירה.

דרכים בביאור כח דעת בית דין לגייר קטנים

קיד. האחרונים חקרו, מהו תפקידו של בית הדין בגיור הקטן, ובכל גיור, האם בית הדין הוא המגייר והיוצר את הגירות עצמה, או שמא ההגדרה היא רק שצריך לעשות את הגירות בפני בית דין, אבל לא הם אלה שעושים את הגירות עצמה.

קטו. לשיטת התוספות בכתובות עיקר הגירות חלה מכח דין זכיה, כי כיון שהגר עצמו הוא קטן, הרי שאינו יכול לפעול את הגירות בעצמו, ובית הדין פועל אותה במקומו מדין זכיה, ולכן הקשו התוספות כי מכיון שזכיה מטעם שליחות, כיצד ניתן לזכות בגירות עבור קטן, שאינו בתורת שליחות, ולתירוצם הראשון כל הגירות היא מדרבנן, ולתירוצם האחרון חידשו שיש זכיה לקטן, בדבר שהוא זכות גמורה.

קטז. האבי עזרי תמה, כיצד ניתן לומר שהגירות נעשית עבור הקטן מדין זכיה, הרי את מעשה הגירות עושה הקטן, כשטובל, אלא שחסרה לו הדעת לכיין לשם גירות, וכיצד יוכל בית דין לכיין עבורו, הרי לא מצינו דין זכיה אלא כאשר אחר עושה את המעשה במקומו, אבל זכיה שהיא רק על הדעת בעלמא, לכאורה לא מצינו.

קיא. למסקנת התוספות בסנהדרין, זכיה של גירות באמת אינה מדין זכיה, כי אין הבית דין זוכין עבורו כלום, אלא הוא זוכה בעצמו, ונכנס תחת כנפי השכינה, וכוונת הגמרא היא רק שאם הגירות לא הייתה זכות עבורו, לא היה לבית דין לעסוק בגיורו, ולחוב לקטן.

קיא. לדברי האבי עזרי, שיטת התוספות בסנהדרין היא כי בכל גירות, לא האדם המתגייר פועל את חלות הגירות, אלא בית הדין המגייר אותו ומטבילו, הוא הפועל את הגירות, ולכן למסקנת התוספות אין צורך בזה לדין זכיה, אלא כך הוא הדין שבית דין יכול לגייר אדם, ולפעול בו חלות גירות, אלא שאם אינה זכות עבורו, לא היו בית דין עוסקים בכך.

קיט. הרי"ף השמיט את הדין שכאשר הקטן הגדיל יכול הוא למחות ולבטל את הגירות שנעשתה כאשר היה קטן, והרמב"ן יישב את שיטת הרי"ף, שכאשר הגיור הוא על דעת בית דין, אינו יכול למחות, משום ש"אם כן מה כח בית דין יפה".

קכ. האבי עזרי תמה, כי לכאורה הכלל "מה כח בית דין יפה", שייך רק כאשר מדובר ב"מעשה בית דין", כגון בית דין שמכרו את נכסי החייב וכדומה, ולא בגירות שאינה מעשה של בית דין, אלא שצריך שתיעשה בפני בית דין, אבל אינה מעשה של בית דין.

קכא. וביאר האבי עזרי על פי שיטת התוספות במסכת סנהדרין, שבכל גירות בית דין הם המחילים והפועלים את חלות הגירות, ולא המתגייר עצמו, ומטעם זה סבר הרי"ף שאין הקטן יכול למחות על החלטת בית הדין לגיירו, משום שאם כן "מה כח בית דין יפה", מאחר וגירות הינה מעשה בית דין, בדיוק כמו שומת הדיינים או ברירת חלק ליתומים כנזכר, וגם בה נוהג כלל זה לשיטת הרי"ף.

קכב. כדרך זו כתב גם בקונטרס הביאורים להגרמ"ש שפירא זצ"ל, וכך הביא גם בברכת אברהם

(להגר"א ארלנגר זצ"ל) בשם הגרנ"ט.

קכג. אמנם בקובץ שיעורים נקט, כי אף שמתחילת דברי התוספות בסנהדרין, שכתבו שגם בגר גדול בית דין זוכין בעבורו, נראה שבית הדין הוא המגייר ומחיל את חלות הגירות, מכל מקום ממסקנתם שכתבו שאפילו בגר קטן אין צורך לדין זכיה, מוכח שחזרו בהם, ולמסקנת התוספות בסנהדרין לא בית דין מחיל את חלות הגירות, אלא המתגייר "נעשה גר ממילא", לא מכוחו ולא מכח בית הדין.

קכד. במסכת יבמות מבואר, שאף אם בשעת הגירות בית דין לא הטבילו אותה, מכל מקום מועילה הטבילה שטבלה בהזדמנות אחרת כנידה, ועל ידי זה חלה גם הגירות.

קכה. התוספות מקשים כיצד תועיל טבילה זו שטבלה לנדתה, לגירות, הרי בעינין שהגירות תיעשה בפני בית דין, ובשעת טבילת נידותה ודאי לא היו נוכחים שם שלושה שהם בית דין. ובתירוץ השני תירצו, כי גם אם בפועל לא נכחו שלושה בטבילתה, מכל מקום כיון שאנן סהדי שודאי טבלה לנידותה, די בדיעה זו שיודעים כל העולם, כדי להועיל כמו אם וכאשר הטבילה הייתה בפניהם.

קכו. והנה אם כל גירות נפעלת על ידי בית הדין, וכוונתם לגייר את הגר המתגייר בפניהם, אם כן לא מובן תירוץ התוספות, שהרי כאן אין בית דין מסוים שראה את הטבילה ושכיוון לשם גיור, אלא שאנן סהדי שודאי טבלה, אבל מי פעל את חלות הגירות. מכך הוכיח הקובץ שיעורים, שגם התוספות במסכת יבמות סוברים, שלא בית דין פועלים את הגירות, אלא הגר "נעשה גר ממילא".

קכז. דרך זו נתבארה בספר בד קודש להגר"ד פוברסקי שליט"א, כי כאשר אדם עושה את סדר המעשים הנצרכים לשם גירות, הקב"ה מקבלו ומכניסו תחת כנפי השכינה ומתקדש הוא בקדושת ישראל, ועל האדם מוטל רק לעשות את המעשים הנצרכים לגירות, וכאשר הגר גדול הרי הוא עושה את המעשה לשם גירות, ואילו אם הוא קטן, בית הדין מטבילו ועושה בו את כל המעשים לשם גירות, אבל תמיד אין האדם מחיל את דיני הגירות, אלא הדין נעשה מאליו על ידי עשיית מעשים אלו.

קכח. לסיכום נמצא כי שלושה דרכים מציינו בהגדרת תפקידו של בית הדין בגיור.

מדברי התוספות במסכת כתובות, נראה שאם הגר גדול, הוא המתגייר, אלא שצריך לעשות את הגירות בפני בית דין, ואילו בגר קטן, בית דין פועל עבורו את חלות הגירות, מדין זכיה לקטן.

האבי עזרי, הגרמ"ש שפירא זצ"ל והברכת אברהם בשם הגרנ"ט, למדו מהתוספות במסכת סנהדרין והרמב"ן, כי לעולם בית הדין הוא המגייר, והוא מחיל את חלות הגירות, גם בגר גדול.

הקובץ שיעורים והבד קודש ביארו במסקנת התוספות במסכת סנהדרין ובמסכת יבמות, כי הגירות אינה חלות שמחיל האדם, אלא כאשר נעשו כל מעשי הגירות כדין, בגר גדול על ידי המתגייר בפני בית דין, ובגר קטן על ידי בית הדין, הדין הוא שחלה עליו ממילא קדושת ישראל, ונכנס תחת כנפי השכינה.